

bulletin

3 / 2019

předmluva

Jana Skálová _____ 2

Rozhovor s JUDr. Davidem Bauerem _____ 3

účetnictví

Komu slouží konsolidovaná účetní závěrka

Ing. Marie Zelenková, Ph.D. _____ 7

Ekvivalenční metoda v konsolidované účetní závěrce (základní charakteristiky a vybrané problémy)

doc. Ing. Vladimír Zelenka, Ph.D. _____ 13

Inspirace v IFRS

Ing. Alice Šrámková _____ 26

Opravné položky k cizoměnovým pohledávkám: Jak s nimi pracovat v účetnictví, aby byla naplněna myšlenka věrného zobrazení?

Ing. Libor Vašek, Ph.D. _____ 28

Daň z nabytí nemovitých věcí – je třeba se rozhodnout

Ing. Otakar Machala _____ 33

ostatní

Rozdělení a výplata podílu na zisku v s. r. o. a a. s. po rekodifikaci

JUDr. Petr Čech, LL.M., Ph.D. _____ 38

Zajišťovací příkazy očima expertů

Mgr. Violeta Bajmaku _____ 51

Výzvy v profesi daňového poradce ve třetí dekádě 21. století

Ing. Tomáš Urbášek, LL.M., FCCA, Ing. Gabriela Hrachovinová, LL.M. _____ 55

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

přichází k vám další číslo Bulletinu KDP, věnované tentokrát tématu účetnictví. Na jednání redakční rady jsme dospěli k názoru, že opět zalovíme v těchto vodách, neboť účetnictví jsme věnovali třetí číslo v roce 2015, kdy jsme podrobně rozebírali novelu zákona o účetnictví. Od té doby nepřišla žádná velká novela účetních předpisů, proto jsme si dali cíl, připravit témata poněkud nadčasová.

Začneme pěkně zostra a pustíme se rovnou do tématu konsolidované účetní závěrky. První článek od paní Marie Zelenkové s názvem „Komu slouží konsolidovaná účetní závěrka“ vám ukáže řadu nových pohledů na význam této závěrky, přinese řadu postřehů a objasní i pojem spojené účetní závěrky, která není našimi českými účetními předpisy definována.

Vladimír Zelenka se ve svém článku věnuje ekvivalenční metodě v konsolidované účetní závěrce. Pokud zvládnete napoprvé přečíst tento článek celý, pak patříte k opravdovým účetním „fajnšmekrům“. Spíše si však k závěrečnému příkladu připravte papír, tužku a kalkulačku a nechte se unést kouzlem konsolidačních úprav.

Alice Šrámková přináší nápady, co vše bychom mohli „inspirativně“ načíst a případně i použít v českém účetnictví z mezinárodních standardů účetního výkaznictví. Neboť není třeba vymýšlet již vymyšlené a často je vhodné sáhnout na řešení, které se již osvědčilo. Anebo neopakovat takové řešení, které bylo již zavrženo. Zejména oblast účtování cizích měn je předmětem inspirace pro Národní účetní radu a jí připravované interpretace.

Na inspirativní myšlenky IFRS navazuje Libor Vašek se svým článkem o opravných položkách k cizoměnovým pohledávkám. Klade si otázku, jak s nimi pracovat v účetnictví, aby byla naplněna myšlenka věrného zobrazení?

K tématu daně z nabytí nemovitých věcí se vrací článek Otakara Machaly, aby si znovu položil otázku „Kam

s ní?“. Autor prozkoumal tuto otázku z čistě odborného pohledu, a to s využitím posouzení věci ve dvou rovinách. V první fázi prozkoumat situaci z pohledu ekonomické a účetní teorie a formulovat řešení bez ohledu na konkrétní platnou právní úpravu, a ve druhé fázi naopak hledat řešení, které bude v souladu s platnou právní úpravou účetních postupů.

Jsem velice ráda, že vám můžeme předložit článek od Petra Čecha k pravidlům rozdělení a výplaty zisku v akciové společnosti a společnosti s ručením omezeným. V tomto textu najdete rozbor nejnovější judikatury Nejvyššího soudu, najdete i odpověď na otázku, proč se v současnosti za působnosti zákona o obchodních korporacích již nepoužije stará judikatura k obchodnímu zákoníku. A to nejdůležitější – Nejvyšší soud se konečně vypořádal s lhůtou 6 měsíců na svolání valné hromady. Takže pokud valná hromada rozhodne o rozdělení zisku v říjnu či listopadu, nemusí se již statutární orgán či vlastník obávat, zda něco neporušil.

K zajišťovacím příkazům se vracíme v článku Violety Bajmaku, která provedla expertní šetření ke své diplomové práci. Ze zpracovaných odpovědí expertů vyvodila zajímavé závěry, se kterými se mohou někteří z nás ztotožnit, někteří je mohou odmítnout. Ale to už je úděl akademické práce, hledat, nalézat a publikovat.

Poslední článek od Gabriely Hrachovínové a Tomáše Urbáška se věnuje výzvám, které před daňovými poradci stojí v 21. století. Už nejde jen o odbornost, ale i o soft skills a dále znalosti z navazujících oblastí. Jedním z nejčastěji používaných slov v této souvislosti je digitalizace. V této souvislosti nás autoři článku zvou také na společnou konferenci IFA a KDP ČR na téma Anonymita v éře digitalizace aneb Transparentnost v daních.

Přejeme vám krásný podzim nabitý školením a osobním rozvojem každého z vás.

Jana Skálová
vedoucí redakční rady, členka Prezidia KDP ČR

Rozhovor s JUDr. Davidem Bauerem

ředitel odboru 28 – Regulace
a metodika účetnictví

Otázky kladla Jana Skálová.

JUDr. David Bauer (*1973) vystudoval v letech 1995 až 2000 obor Právo na Právnické fakultě Západočeské univerzity v Plzni. Předtím čtyři roky pracoval na Finančním úřadu v Domažlicích. V průběhu studia jako konzultant spolupracoval s daňovou kanceláří Ing. Radek Bílý. Poté deset let působil na Ústavu státu a práva Akademie věd ČR, kde se věnoval finančnímu právu, zejména daňovému procesu. Advokacii se David věnoval několik let v advokátní kanceláři MATZNER at al., opět se zaměřením na daně. Posledních 17 let se podílí na tvorbě právních předpisů v oblasti účetnictví na Ministerstvu financí. Aktuálně je ředitelem odboru Regulace a metodika účetnictví na Ministerstvu financí.

V mládí se věnoval atletice, dnes dostává přednost rodina.

■ **Vystudoval jste právo a právní vědu, ale mnoho posledních let se na Ministerstvu financí v různých funkcích zabýváte účetnictvím. Kudy vedla vaše cesta od práva k účetnictví?**

Moje cesta nevedla přímo od práva k účetnictví. Byly to kroky od finančního a hlavně daňového práva k účetní legislativě. Tedy zase k právu, ale k jeho jiné kategorii. Účetní legislativě se věnuji posledních 17 let, účetnictví však pouze polovinu z tohoto času. Nebudu zastírat, že jsem se nejdříve musel o účetnictví něco naučit, prakticky je poznat i z jiné stránky než jako podklad pro daňové příznání. Až poté, co jsem účetnictví začal chápat, bylo možné o něm reálně přemýšlet v souvislostech. Do té doby jsem musel bezmezně věřit kolegům ekonomům.

■ **Účetnictví má mnoho aspektů. Zejména ekonomických, ale také právních, matematicko-statistických, společensko-politických a podobně. Jak vnímáte účetnictví vy a která z jeho rolí vás „baví“ nejvíce?**

Tohle je nádherná otázka. Dříve bych odpověděl, že nejzajímavější je vzájemná provázanost účetnictví a daní. Dnes si netroufám vyzdvihnout žádný z aspektů nebo rolí účetnictví. Právě komplexnost účetnictví a velký přesah jeho pravidel do různých oblastí činí účetnictví zajímavým. Účetnictví je systém sám o sobě, který je ovlivňován

hlavně životem účetních jednotek, doktrínou a v ČR ve velmi malé míře i judikaturou. Účetnictví také ovlivňuje činnost daňových poradců, auditorů, dohledových orgánů a v neposlední řadě i politika. Legislativa by měla brát všechny tyto vlivy v potaz a to mne na současné práci asi nejvíce baví.

■ **V globálním měřítku zaujaly roli regulace účetního výkaznictví nezvratně mezinárodní účetní standardy. V různých zemích (ČR nevyjímaje) se některé jejich prvky prosazují i do národních účetních systémů. Jaké podle vás mají místo IFRS v národní úpravě účetnictví v ČR?**

V případě mezinárodních účetních standardů se nabízí zdánlivě jednoduchá otázka: Jde o doktrinární výklad, nebo o „mezinárodní legislativu“? Pro doktrínu hovoří governance IASB při hledání nejlepší praxe v rámci tvorby standardů a jejich výkladů, a také samotné prohlášení IASB, že se jedná o principy. Pro legislativu zase způsob inkorporace do evropského práva a do národních právních řádů prostřednictvím nařízení Evropského parlamentu a Rady. Takzvané „IFRS EU“ jsou skutečným závazným pravidlem pro některé účetní jednotky v ČR. Jde tedy *de facto* o legislativu tvořenou na mezinárodní úrovni.

Spíše se však ptáte na doktrinární vliv mezinárodních účetních standardů. Ten je dnes nepochybný. V případě podnikatelů je tento vliv v národních pravidlech velmi pozvolný. Účetní jednotky veřejné sféry (ministerstva, územní samosprávné celky atp.) si po roce 2010 prošly procesem tvorby účetnictví státu. Stávající účetní pravidla ve veřejné sféře jsou proto významně inspirována Mezinárodními účetními standardy pro veřejnou sféru (IPSAS). Tato nevyváženost mezi soukromou a veřejnou sférou by se mohla v blízké budoucnosti změnit. V oblasti podnikatelů však jakékoli přiklonění se k mezinárodním účetním standardům vyžaduje též provázání s úpravou daní, zejména se stanovením základu daně z příjmů. A nemám nyní na mysli jen evropský projekt jednotného konsolidovaného základu daně (CCCTB). U účetních jednotek povinně či dobrovolně vykazujících podle IFRS předpokládám nezbytnost stanovení základu daně na bázi výsledku hospodaření podle IFRS.

Je pravdou, že u účetních jednotek vykazujících podle českých předpisů si prostě každá provedená změna, jež je inspirována věrným a poctivým obrazem „předmětu účetnictví“ z IFRS, vyžádá posouzení fiskálního dopadu a případnou reakci v zákoně o daních z příjmů.

Zažil jsem dvě velké vlny popularizace IAS/IFRS v Čechách. První v polovině 90. let minulého století, kdy se jednalo o první významný pokus o penetraci anglosaského způsobu myšlení do oblasti finančního práva v ČR. Tato aktivita zasáhla zejména auditory a jejich myšlení – to neplatí jen pro „velkou čtyřku“.

Druhá vlna popularizace proběhla v letech 2006 až 2008, kdy se stalo vykazování podle IFRS pro některé účetní jednotky povinností. Na tuto povinnost musely zareagovat nejen dotčené účetní jednotky, ale též auditori, kontrolní orgány, včetně správce daně, a v neposlední řadě také akademická sféra. Se zvýšenou poptávkou se rozšířila též výuka mezinárodních účetních standardů a povědomí o nich v účetní obci.

Dnes mohu s klidným srdcem říci, že vykazování podle IFRS je životaschopné i v českých podmínkách, resp. v podmínkách kontinentálního práva, včetně všech daňových konsekvencí. Skutečná zkouška však přijde teprve v okamžiku, kdy se k posuzování výkaznictví podle IFRS dostane Nejvyšší správní soud a začne pro tuto oblast „růst judikatorní strom“. K tomu máme ovšem ještě daleko.

■ Účetnictví a daně jsou jako poklice a hrnec. Jak vy obecně hodnotíte vztah účetnictví a daní?

Býval jsem v tomto větší fatalista. Dnes vidím jako nezbytné zajistit hlavně nerozkolísanost obou systémů. Pravidla v oblasti účetnictví by proto měla být předvídatelná nejen pro účetní jednotky, ale též pro daňovou legislativu, daňové poradce a správce daně. Určitou roli zde může sehrát kvalitní právní předpis. Ale ani nejlepší zákon či vyhláška do detailu nemohou postihnout pestrost ekonomického života účetních jednotek a nemohou předejít různým představám a snahám, jak konkrétní pravidlo v praxi uchopit. Odborný diskurs by měl stejně jako v jiných oblastech práva v konečném důsledku soudit (rozhodovat) nezávislý soud.

Není to však chyba soustavy správních soudů. Soudce rozhoduje vždy pouze individuální případ a je omezen skutkovým stavem a kvalitou, příp. četností správních řízení. Problémem je dlouhodobá bezzubost skutečné kontroly dodržování pravidel v oblasti účetnictví, včetně (ne)navazujícího řízení o ukládání sankcí s materiálním prvkem porušení věrného a poctivého obrazu, příp. uvedení uživatele účetní závěrky v omyl. Tento stav výše zmíněné předvídatelnosti nikterak nenahrává. V současné době je to tak trochu začarovaný kruh stvořený zavedeným systémem. Jedná se však o téma spíše na samostatný seminář.

■ V minulosti jsme považovali za pozitivní, že se oblast účetnictví a daní sjednotila pod jednoho náměstka ministra financí. V současnosti jsou tyto oblasti kompetenčně opět rozdělené mezi dva různé náměstky. Jak probíhá na MF spolupráce mezi účtaři a daňáři při tvorbě právních předpisů?

Co se týče spolupráce našeho odboru s daňáři, tak ta je po celou dobu na vysoké profesionální i kolegiální úrovni. Je to asi jako v mnohaletém manželství, kdy určitá odluka může dát vztahu novou intenzitu a dynamiku. Před čtyřmi lety mělo na „přesun“ odboru účetnictví do sekce Finanční řízení a audit vliv více okolností. Jednak byla legislativa po předchozí lavinové reorganizaci ministerstva roztržštěná do více odborů napříč sekcemi a současně ještě dobíhaly práce na účetní reformě v oblasti veřejných financí, zejména v oblasti interpretace nových pravidel, transparentnosti a kontroly. V té době dávalo smysl přichýlení se staronově vytvořeného odboru k řízení veřejných financí.

Dnes jsou zahájeny práce na novém zákonu o účetnictví, resp. na nastavení nové účetní legislativy, a to zejména pro podnikatele a nestátní neziskové organizace. S těmito pracemi úzce souvisí případná zásadní úprava provázanosti účetnictví a daně z příjmů. Proto by dávalo smysl být opět spíše v daňové sekci. Tento stav však pouze dokumentuje, že účetnictví jako celek nepatří, resp. neslouží ani veřejným financím, ani daním. Někam však být funkčně zařazeno musí.

Daleko podstatnější však je, že účetnictví může fungovat jako celek a systém pouze v případě, že jsou pravidla pro podnikatelskou, neziskovou a veřejnou sféru důsledně provázána. Toto lze zajistit pouze společným každodenním úředním životem v jednom odboru těch pracovníků, kteří účetní pravidla pro tyto sféry tvoří a spravují. Jako samozřejmou beru též otevřenou odbornou diskusi se všemi zainteresovanými subjekty a zájmovými skupinami, včetně Národní účetní rady.

■ Myslím, že pro odbornou veřejnost je v současnosti nejviditelnější vaše práce na novele zákona o účetnictví. Musím velmi ocenit otevřenost, s jakou se MF k tomuto úkolu postavilo, stejně jako vy osobně. Mám zejména na mysli složení a jednání poradní skupiny, spolupráci s NÚR a širokou prezentaci dílčích výstupů jak na webu MF, tak i osobně vás a vašich kolegů například na jednáních NÚR nebo na jejich seminářích. Jaká je vaše osobní zkušenost z tohoto procesu, co vám bere a co dává?

Za toto ocenění děkuji. Jakmile jsme získali vnitřní přesvědčení a hlavně mandát k zahájení prací na novém zákonu o účetnictví, pokusili jsme se k práci přistoupit s využitím vlastních zkušeností s přípravou účetní reformy v oblasti veřejných financí a zároveň jsme některé postupy odkoukali od kolegů. V té době probíhaly práce na novém

zákonu o daních z příjmů a kolegové daňáři připravovali svůj koncepční materiál pro veřejnou konzultaci. Po několika společných jednáních nám bylo jasné, že před samotnou přípravou věcného záměru zákona chceme zorganizovat širokou odbornou diskusi nad stávající soustavou pravidel v oblasti účetnictví a nad jejím působením v praxi za posledních 15 let.

Nezastírám, že to byla určitá sázka. Neměli jsme zaručeno, že s námi bude chtít odborná veřejnost tak rozsáhle a detailně diskutovat koncepční témata, resp. že si odborníci z oblasti účetnictví, daní, auditu, bankovního dohledu atp. udělají na diskusi tolik času. Nešlo jen o čas strávený na jednáních v pracovních skupinách, ale mezi zúčastněné byly rozděleny dílčí kapitoly tak, aby základní podklad pro pracovní skupinu či podskupinu připravila vždy osoba s praktickou zkušeností s danou oblastí, např. účetnictví nestátních neziskových organizací, používání IFRS, digitalizace atp. Za těch dva a půl roku činnosti pracovní skupiny bylo podle mne vzneseno, projednáno a vypořádáno více než tisíc konkrétních poznámek, připomínek a podnětů. Proto bych chtěl tímto ještě jednou poděkovat všem, kteří se na práci pracovní skupiny dosud podíleli.

Zásadním výstupem z pracovní skupiny byl materiál Souhrn koncepce nové účetní legislativy 2020–2030, který byl v listopadu 2018 zveřejněn na stránkách Ministerstva financí k veřejné konzultaci. Po vyhodnocení této veřejné konzultace proběhlo ještě do června 2019 vícekolové doprojednání otevřených otázek, a to ve spolupráci s Národní účetní radou a s Výborem pro financování a legislativu Rady vlády pro nestátní neziskové organizace. Všechny získané informace tvoří základ Hodnocení dopadu regulace (RIA) k návrhu věcného záměru nového zákona o účetnictví.

■ Proč je podle vašeho názoru nezbytné zásadně novelizovat zákon o účetnictví?

V minulosti jsem se netajil tím, že jsem odpůrce psaní nového zákona o účetnictví. Účetní pravidla, zejména ta stanovená prováděcími vyhláškami a Českými účetními standardy, za posledních 15 let prošla mnoha změnami. Zákon o účetnictví však od svého vzniku prošel jen několika zásadními vládními novelami. V novém tisíciletí byla většina těchto novel vyvolána členstvím v Evropské unii, tzn. implementací evropského práva, zejména příslušných směrnic. Samozřejmě bylo čím dál tím těžší prosazovat dílčí novely zákona v Legislativní radě vlády, jelikož struktura zákona je poplatná době jeho vzniku (dva roky po sametové revoluci). Můj názor však postupně změnila odborná diskuse nad řešením systémových problémů, jako je vztah IFRS a zákona o účetnictví, vztah základních účetních principů a zásad k pravidlům v zákonu obsaženým, průkaznost atp. Při hledání odpovědí na tyto otázky neustále z odborné veřejnosti zaznívalo poukazování na neaktuálnost, nmodernost a nedostatečnost zákonné

úpravy. Vzhledem ke svým zkušenostem z oblasti daňového poradenství a advokacie jsem byl zároveň velmi vnímavý též k argumentům o právní jistotě, problémech při procesu dokazování a o ztížené aplikaci zákona v praxi. Takže jednoho dne vznikl draft struktury nového zákona o účetnictví a už nebylo cesty zpět.

Ale skutečným důvodem pro zásadní novelu zákona o účetnictví, resp. pro nový zákon o účetnictví je fakt, že účetnictví jako systém zobrazuje ekonomickou realitu formalizovaným způsobem tak, aby umožnilo uživateli svých výstupů dělat správná rozhodnutí. Proto prochází společně s vývojem ekonomiky i účetnictví neustálým vývojem nejen v Evropě, ale na celém světě. České republice se tento vývoj též nevyhýbá. Zároveň vznikají nové subjekty, např. v oblasti práva investičních společností nebo svěřenských fondů.

Bylo by fatální chybou, pokud by právní předpisy v oblasti účetnictví vytvářely překážku pro volný trh zboží, služeb a kapitálu, případně pokud by snižovaly konkurenceschopnost nebo jakkoli diskvalifikovaly rezidenty na evropském nebo světovém trhu. Soustava právních předpisů v oblasti účetnictví tak nemůže zůstávat zastaralá a nevyhovující aktuálním požadavkům. V neposlední řadě slouží účetnictví také jako základní důkazní prostředek v daňovém řízení, a proto by mělo právní jistotu daňových subjektů zvyšovat, a ne snižovat.

Bylo by možné jistě pokračovat ve výčtu jednotlivých argumentů, vesměs jsou shrnuty ve všech výstupech ministerstva z poslední doby. Diskuse v pracovní skupině a s širší odbornou veřejností za poslední tři roky mne samotného utvrdila v tom, že záměr vytvořit nový a moderní zákon o účetnictví je krok správným směrem.

■ V průběhu přípravných prací na novele zákona o účetnictví poradní skupina otevřela a diskutovala řadu velmi zajímavých otázek z oblastí, které by si zasloužily koncepčně novou úpravu. A to buď proto, že dosud upraveny nejsou, nebo proto, že dosavadní úprava nevyhovuje. Vyzdvihl byste v této souvislosti některé, které vám nejvíce utkvěly v paměti nebo jimiž jste se sám nejvíce zabýval či je považujete za nejdůležitější?

Uvést mohu tři oblasti. První se týká zákonného ukotvení základních účetních principů a zásad, případně prvků účetní závěrky přímo do zákona o účetnictví. Jako právník odkojený procesními řády (daňový řád, správní řád, občanský soudní řád, trestní řád atp.) jsem byl v průběhu diskuse k tomuto tématu vždy zásadně proti, aby doktrinární principy a zásady byly ukotveny přímo do zákona. Nicméně jsem byl ve svém názoru i argumentech vždy osamocen. Pokusil jsem se proto tuto skutečnost přijmout s pokorou k účetní obci a v rámci věcného záměru nového zákona byla připravena struktura nového zákona

o účetnictví, která požadavek praxe reflektuje. Nyní mne čeká ještě těžší úkol, a to vysvětlit záměr kolegům právníkům v rámci legislativního procesu, včetně projednávání v komisích Legislativní rady vlády.

Druhým případem byla diskuse nad zásadou přednosti obsahu před formou. Pod vlivem zkušeností z daňové oblasti v devadesátých letech jsem ještě na počátku diskuse v pracovní skupině souhlasil s tím, že je nezbytné výslovně posílit tuto zásadu, abychom udělali krok vpřed. V průběhu odborné diskuse jsem však byl donucen utřídit si argumenty o této zásadě a jejím ukotvení napříč celým právním řádem. Závěr byl neúprosný. Zásada přednosti obsahu před formou platí v účetnictví již dnes úplně stejně jako v jiných oblastech práva, které se na účetní jednotku vztahují (zejména civilní právo, správní právo, daňové právo). Není zapotřebí tuto zásadu uměle posilovat, neboť ta již platí. Jen je zapotřebí upravit argumentaci o jejím faktickém promítnutí do konkrétních ustanovení zákona a prováděcích vyhlášek.

Třetí oblastí je problematika zveřejňování účetních závěrek. Stávající stav duplicitního předávání účetní závěrky správci daně a rejstříkovému soudu a (ne)zveřejňování účetních závěrek ve sbírce listin veřejného rejstříku podnikateli je dlouhodobě neudržitelný. Na tuto skutečnost poukazují nejen nevládní organizace. V rámci nadresortní pracovní skupiny vytvořené paní ministryní Schillerovou bylo v loňském roce vcelku rychle nalezeno řešení. Prvním důležitým krokem bude umožnit podnikatelům dobrovolně zveřejnit účetní závěrku prostřednictvím finanční správy. Tato možnost se bude týkat elektronických podání jako součásti daňového přiznání k dani z příjmů. Toto je první krok, který sice nenaplní sbírku listin veřejného rejstříku ze 100 %, ale umožní podnikatelům zaslat účetní závěrku v elektronické podobě státu pouze jednou. Daňový subjekt nebude mít povinnost, ale možnost požádat o zveřejnění účetní závěrky, kterou předá finanční správě. Okamžik implementace tohoto opatření závisí na provedení technického a organizačního zajištění finanční správou. Pokud by toto dobrovolné opatření

do budoucna nefungovalo, bude nezbytné zvážit uložení povinnosti předávat účetní závěrku prostřednictvím finanční správy.

Zároveň bude důležité provést revizi povinně zveřejňovaných informací o podnikatelích ve veřejných rejstřících tak, aby neměli obavu ze zneužívání informací. A toto je hlavní kámen úrazu civilní neposlušnosti, kterou podnikatelé v tak vysoké míře uplatňují. Považuji proto za nezbytné nabídnout těmto „civilně neposlušným“ nějakou alternativu, např. zveřejňování pouze vybraných agregovaných údajů anebo povinné zveřejňování pouze základních informací o výkonnosti a finančním zdraví subjektu. V některých evropských státech je též běžné poskytování účetní závěrky z veřejných rejstříků za úplat. Zhodnocení možných řešení se nabízí právě v rámci přípravy nového zákona o účetnictví.

■ V jaké fázi se práce na novele zákona o účetnictví v současné době nacházejí a jaké budou podle vašeho plánu další kroky?

V srpnu 2019 byl věcný záměr nového zákona o účetnictví, včetně RIA, předložen do vnitřního připomínkového řízení uvnitř ministerstva. Pokud bude legislativní proces probíhat standardním způsobem, měl by být tento věcný záměr předložen vládě do konce roku 2019.

Předložení paragrafového znění zákona do legislativního procesu bude podle mého názoru vhodné zkoordinovat s případnou významnou novelou zákona o daních z příjmů, příp. s novým zákonem pro daně z příjmů. Nechci proto předjímat, kdy se tak stane. V ideálním případě by mohla mezi platností nového zákona o účetnictví a jeho účinností být zhruba dvouletá legisvakanní lhůta.

Shrnuli výše uvedené, je před námi hodně zajímavé a tvůrčí práce, která se neobejde bez intenzivní spolupráce s odbornou veřejností nejen z řad účetních, ale zejména z řad daňových poradců a auditorů.

Komu slouží konsolidovaná účetní závěrka

Ing. Marie Zelenková, Ph.D.
odborná asistentka na katedře Finančního účetnictví a auditingu VŠE Praha,
členka Výboru pro auditorské zkoušky KAČR
a daňová poradkyně

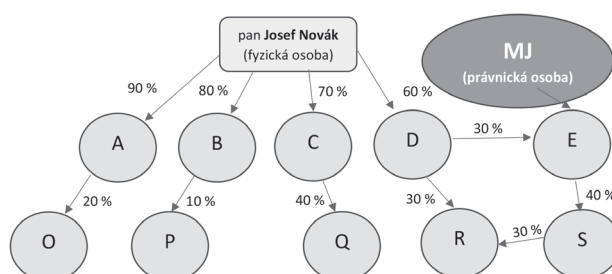

Ve významnější míře se o konsolidované účetní závěrce začalo mluvit v souvislosti se snížením limitů pro její povinné sestavení účinných v zákoně č. 563/1991 Sb., o účetnictví (dále jen „zákon o účetnictví“), od 1. 1. 2016. Snížení limitů se však nevztahovalo pouze na nově vzniklé skupiny od tohoto data, ale na všechny skupiny, tj. i na ty, které již řadu let existovaly. Logicky tak vyvstala řada otázek, na které bylo potřeba najít odpovědi: Jakým způsobem se počítá test na výši aktiv, výši obrátu a počet zaměstnanců? Komu bude taková konsolidovaná závěrka sloužit, když ji majoritní vlastník skupiny dosud nepotřeboval? Je povinnost takovou účetní závěrku někde zveřejnit? Které všechny podniky se do konsolidované účetní závěrky musejí zahrnout? Lze nějaký nezahrnout? Když je mateřská jednotka mikro jednotkou, musí vůbec sestavovat konsolidovanou účetní závěrku? Jak sestavit takovou účetní závěrku poprvé za rok 2016, když skupina existuje již desítky let? Navíc se struktura skupiny mohla za řadu let již několikrát změnit a bylo by velmi obtížné zpětně analyzovat, jakou podobu měla skupina v době, kdy vznikla. Má i fyzická osoba povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku? A spousta dalších.

Skupiny podniků, zejména ty tzv. rodinné, které nedosahovaly na původní limity, a neměly tak od své existence povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku, logicky pocítily silnou averzi ke zvýšeným nákladům, které by měly vynaložit za sestavení konsolidované účetní závěrky a za její audit (neboť konsolidovaná účetní závěrka podléhá povinnosti auditu ze zákona). Domněnka, že se bez této konsolidované účetní závěrky doposud obešly, že jí vlastně k ničemu nepotřebují, že tím sice splní povinnost stanovenou zákonem, ale jim samotným (myšleno vlastníkům, případně manažerům) taková závěrka nic nového nepřinese, tuto averzi ještě více stupňovala. Strach ze sestavování něčeho, čemu ani jejich účetní úplně nerozumějí, tak spustil silnou nevoli a upřednostňovaly se cesty, jak se konsolidované závěrce vyhnout spíše než jak se jí snažit porozumět. Jednou z cest bylo i přeuspořádání podniků ve skupině tak, aby neexistovalo takové ekonomické spojení dvou právnických osob,

v němž by jedna byla ovládající (mateřskou) společností a druhá ovládanou (dceřinou) společností.

Bude-li v rámci různorodého propojení právnických osob jejich majoritním vlastníkem výhradně fyzická osoba, pak povinnost konsolidované účetní závěrky bez ohledu na velikost těchto právnických osob vůbec nevznikne. Například: Drží-li fyzická osoba většinu akcií několika různých společností, které této fyzické osobě umožňují vykonávat rozhodující vliv, a tyto společnosti mají podstatné vlivy v dalších společnostech, avšak nikdy ne vliv rozhodující, není, komu by vznikla povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku, neboť tuto povinnost mají výhradně ovládající právnické osoby. Pro vysvětlení této problematiky je vhodné použít schematické znázornění. Pripusťme, že existuje následující ekonomické propojení jednotlivých subjektů, v nichž podíl na hlasovacích právech je shodný s vlastnickým podílem:

Pan Novák nebude mít povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku, protože je fyzickou osobou. Jak je ze schématu patrné, pan Novák ovládá čtyři společnosti (A, B, C, D) a v dalších čtyřech (E, O, Q, R) uplatňuje významný (konkrétně podstatný) vliv. Mezi společnostmi, které pan Novák ovládá a v nichž uplatňuje podstatný vliv, neexistuje takové spojení, v němž by jedna společnost ovládala jinou společnost, a proto ani žádné společnosti ve vlastnictví pana Nováka nevznikla povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku. Řadu uživatelů účetních závěrek (stát nevyjímaje) by jistě taková konsolidovaná účetní závěrka za subjekty A, B, C, D, E, O, Q, R velmi zajímala, neboť by to byl další potenciální zdroj

zajímavých informací. Avšak fyzické osobě tuto povinnost stanovit nelze. To ale neznamená, že by tuto situaci nešlo řešit. Za subjekty A, B, C, D, E, O, Q, R by bylo možné sestavit tzv. spojenou závěrku. Ta se obecně sestavuje právě v těchto situacích a je z ní možno vyčíst informace o finanční situaci, o finanční výkonnosti, příp. i o finančních tocích ekonomicky propojených jednotek. Má obdobná pravidla jako konsolidovaná účetní závěrka, tj. i v propojené účetní závěrce se vylučují vzájemné vazby a vzájemné zůstatky. Zjednodušeně si lze spojenou závěrku představit jako konsolidovanou závěrku subjektů A, B, C, D, E, O, Q, R, jen by v této závěrce chyběla mateřská (myšleno ovládající) jednotka. V naší zemi zákonodárce tuto povinnost nikomu neukládá, proto spojené účetní závěrky v České republice prakticky neexistují.

V naprosto jiné situaci se však nachází subjekt MJ. S ohledem na skutečnost, že se jedná o právnickou osobu, která ovládá subjekt E, tj. existuje zde takové propojení právnických osob, v němž je jedna ovládající osobou a jiná ovládanou osobou, zde bude existovat možnost, že MJ bude mít povinnost (při splnění kritérií uvedených dále v textu) sestavit konsolidovanou účetní závěrku. Pokud by jí tato povinnost vznikla, je ze schématu patrné, že do takové konsolidované účetní závěrky nebude zahrnuta pouze dceřiná jednotka E, ale i nějaká další.

Zákon o účetnictví – konkrétně v § 1b – kategorizuje účetní jednotky na mikro, malé, střední a velké. Stejně limity pro kategorizaci jednotlivých účetních jednotek se však vztahují i na kategorizaci na skupiny (viz § 1c). Povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku mají střední a velké skupiny. Střední skupinou je taková, která nepřekročila dvě z kritérií: aktiva celkem 500.000.000 Kč, roční úhrn čistého obrátu 1.000.000.000 Kč a průměrný počet zaměstnanců v průběhu účetního období 250. Pokud překročila, je velkou skupinou. Za velkou skupinu se rovněž považuje taková, v níž je zahrnut subjekt veřejného zájmu. Dále zákon o účetnictví uvádí, že limity se testují „na konsolidovaném základě“, zjednodušeně řečeno že se testují konsolidovaná aktiva celkem a konsolidovaný čistý obrát. Kdybychom tedy chtěli ověřit, zda společnosti MJ vznikla povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku, museli bychom ji nejprve sestavit, abychom z ní posléze zjistili, zda jí má MJ povinnost sestavit, či zda je od této povinnosti osvobozena. Abychom mohli konsolidovanou účetní závěrku sestavit, je nejprve nezbytné určit, které společnosti tvoří konsolidační celek.

Připusťme, že společnost MJ si chce ověřit, zda jí vznikla povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku. Za jaké podniky by jí sestavovala? Jak by si spočítala, zda je velkou nebo střední skupinou, či zda jí povinnost nevznikla vůbec?

Test se vztahuje na konsolidující a konsolidované účetní jednotky (viz § 22 zákona o účetnictví). Konsolidující

účetní jednotka je vymezena jako účetní jednotka, která je obchodní společností a je ovládající osobou, s výjimkou ovládajících osob, které vykonávají společný vliv. Konsolidované účetní jednotky zákon definuje jako ovládané osoby, s výjimkou ovládaných osob, ve kterých je vykonáván společný vliv. Zjednodušeně řečeno se test vztahuje na mateřské a dceřiné jednotky. Testu na určení velikosti skupiny MJ bude tedy podléhat MJ jako mateřská jednotka a E jako jediná dceřiná jednotka. Pokud by MJ ovládala více dceřiných jednotek, pak by se počítala aktiva všech těchto jejích dceřiných společností. Sečtou-li se jednotlivá aktiva MJ s jednotlivými aktivy (v tomto případě pouze) společnosti E, od kterých se odečte majetková účast ve společnosti E (tj. ocenění investice, kterou má ve svých aktivech MJ a na základě níž se stala ovládající osobou E), tato suma se zkoriguje o konsolidační rozdíl, odečtou se vzájemné zůstatky (např. otevřené pohledávky MJ vůči E nebo E vůči MJ nebo otevřené zůstatky pohledávek z titulu vzájemně poskytnutých půjček) a zkorigují se případné další vzájemné vazby, pak výsledné číslo je to, které je hledáno pro test, jestli je větší, nebo menší než 500 mil. Kč. Pokud se sečte obrát MJ s obrátem E a odečte obrát (tj. výnosy), který vznikl z titulu toho, že MJ prodávala něco E nebo E prodávala něco MJ, dostaneme číslo, které lze testovat na to, zda je větší, nebo menší než 1 mil. Kč.

Zákon o účetnictví dále zmiňuje, že konsolidující účetní jednotka nemá povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku, pokud konsolidující účetní jednotka ovládá pouze konsolidované účetní jednotky, jež jsou jednotlivě i v úhrnu nevýznamné, nebo její konsolidované účetní jednotky mohou být vyloučeny z konsolidace. Vyhláška č. 500/2002 Sb. pro podnikatele k tomu dodává, že konsolidující účetní jednotka by měla uvést v příloze název a sídlo konsolidovaných účetních jednotek nezahrnutých do konsolidačního celku z důvodů nevýznamnosti, včetně důvodů jejich nezahrnutí, s uvedením podílu na vlastním kapitálu v těchto účetních jednotkách drženého jinými osobami než konsolidující účetní jednotkou. Z takové formulace je zcela patrné, že osvobození od zahrnutí do konsolidované účetní závěrky se v žádném případě nevztahuje na konsolidující (mateřskou) účetní jednotku. Pokud by tedy společnost E byla nevýznamnou společností v porovnání s údaji, jež by byly vykázané v konsolidované účetní závěrce (v našem příkladu v porovnání se závěrkou společnosti MJ), pak by společnost MJ mohla být povinnosti sestavení konsolidované účetní závěrky zproštěna. Toto osvobození však neplatí v opačném vztahu. Přestože by mateřská jednotka byla nevýznamnou v porovnání s ostatními subjekty v rámci konsolidačního celku, stejně by měla povinnost konsolidovanou účetní závěrku sestavit.

Nechť test na povinnost sestavení konsolidované účetní závěrky společností MJ vyšel pozitivně, tj. opravdu byla překročena dvě ze tří kritérií a skupina MJ je buď střední,

nebo velkou skupinou. Které další společnosti (kromě sebe sama a dceřiné společnosti E) má MJ zahrnout do konsolidované účetní závěrky? Povinnost podrobit se sestavení konsolidované účetní závěrky mají podle § 22 zákona o účetnictví dále také osoby, ve kterých konsolidující nebo konsolidovaná účetní jednotka vykonává společný vliv, nebo osoby, ve kterých konsolidující účetní jednotka vykonává podstatný vliv (tzv. přidružené jednotky). Takovou osobou (přidruženou jednotkou) je (v rámci našeho schématu) společnost S. Ve společnosti S společnost E uplatňuje podstatný vliv a v důsledku toho, že společnost E je dceřinou společností MJ, tak tento podstatný vliv (nepřímo, prostřednictvím společnosti S) vykonává společnost MJ. Do konsolidované účetní závěrky za skupinu MJ by tedy měla být zahrnuta i společnost S jako přidružená jednotka, tj. pomocí ekvivalenční metody. Společnost S sice uplatňuje podstatný vliv ve společnosti R, ale společnost S není ovládána společností E (tedy ani MJ). Bude-li existovat majoritní vlastník společnosti S (například společnost BŽ), který bude držet např. 55% podíl na společnosti S, pak tím, kdo bude vykonávat podstatný vliv ve společnosti R (nepřímo, přes svou dceřinou společnost S), by byla tato společnost BŽ, a nikoliv společnost MJ. Proto v konsolidované účetní závěrce za skupinu MJ společnost R již zahrnuta nebude.

Shrňme-li výše uvedené, společnost MJ z upravených údajů vycházejících z individuálních účetních závěrek MJ a E otěstuje, zda má povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku (tj. zda je velkou nebo střední skupinou), nebo tuto povinnost nemá (byla-li by malá nebo mikro skupina). Pokud jí povinnost vznikla, pak do této konsolidované účetní závěrky musí zahrnout společnost E jakožto dceřinou jednotku pomocí plné metody konsolidace a dále ještě společnost S jakožto přidruženou jednotku pomocí ekvivalenční metody.

Dále může existovat situace, kdy společnosti D a S spolu mohou uzavřít dohodu, že budou tzv. společně ovládat společnost R. Společnost D stejně jako společnost S drží 30% podíl na společnosti R, tj. dohromady mají 60%, a mohou tedy spoluovládat společnost R. I kdyby tomu tak bylo, v rámci našeho schématu by tato vzájemná dohoda nic neovlivnila. Ani by tím nevznikla panu Novákovi či společnosti D povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku, ani by tím nevznikla povinnost společnosti MJ zahrnout společnost R do své konsolidované účetní závěrky. Spoluovládaná jednotka bude součástí konsolidované účetní závěrky pouze v situaci, kdy je držena buď ovládající (tj. přímo matkou), nebo ovládanou osobou (tj. prostřednictvím její dceřiné jednotky). Jakmile spoluovládanou osobu nedrží matka nebo dcera, pak součástí konsolidované účetní závěrky za danou skupinu nebude.

Neméně zajímavou může být i otázka, jak má být schematicky zobrazen (například v příloze v konsolidované účetní závěrce) konsolidační celek. Podle našich předpisů

platných do roku 2010 se do konsolidačního celku zahrnovaly jak mateřská jednotka se svými dceřinými jednotkami, tak i společné a přidružené jednotky. Od roku 2011 (a toto znění je platné dodnes) se za konsolidační celek považuje pouze takové seskupení jednotek, které obsahuje konsolidující (mateřskou) účetní jednotku (tedy ovládající účetní jednotku, která je obchodní společností) a konsolidované (dceřiné) účetní jednotky (tedy ovládané osoby kromě těch, v nichž je vykonáván společný vliv). Vedle termínu „konsolidační celek“ české účetní předpisy operují s termínem „skupina účetních jednotek“. Tento termín, jak již bylo vysvětleno, se objevuje v souvislosti s velikostní kategorizací účetních jednotek. Skupina účetních jednotek dle zákona o účetnictví sestává z konsolidující účetní jednotky a konsolidovaných účetních jednotek. Je otázkou, zda tvůrci zákona měli důvod použít termín „skupina“ namísto „konsolidační celek“, když se zdá, že obsah termínu je stejný. Je-li pro slovo „sestává“ zřejmě nejvýstižnějším synonymem slovo „skládá se“, pak je „skupina“ totéž co „konsolidační celek“. Pokud však někdo chápe obsah slova „sestává“ spíše ve významu „obsahuje“, pak by podle takového pojetí bylo možné do skupiny vedle konsolidující a konsolidovaných účetních jednotek začlenit i společné a přidružené účetní jednotky. I takové výklady pojetí termínu „skupina“ zazněly v rámci odborné veřejnosti.

Pokud by se vycházelo pouze ze znění aktuálně platné účetní legislativy, pak je možné termíny „konsolidační celek“ a „skupina“ považovat za synonyma. Za takových podmínek by pak konsolidační celek tvořily pouze subjekty MJ a E. Nicméně zákon a prováděcí vyhláška uvádějí, že konsolidaci účetní závěrky se musejí podrobit vedle konsolidovaných (dceřiných) jednotek i osoby pod společným vlivem a přidružené účetní jednotky (osoby, v nichž je uplatňován podstatný vliv), tedy v našem případě i subjekt S. V českých přílohách v konsolidovaných účetních závěrkách se proto tradičně pod názvem „schéma konsolidačního celku“ obvykle nachází „schéma právnických osob zahrnutých do konsolidované účetní závěrky“.

Schéma konsolidačního celku

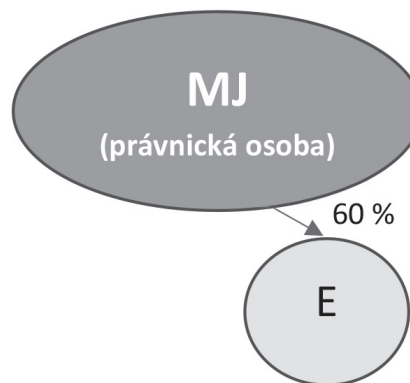
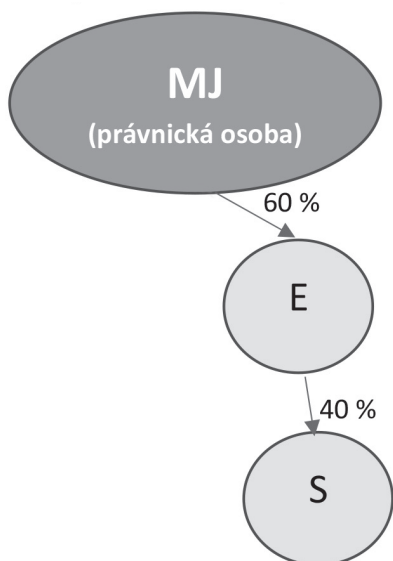

Schéma právnických osob zahrnutých do konsolidované účetní závěrky

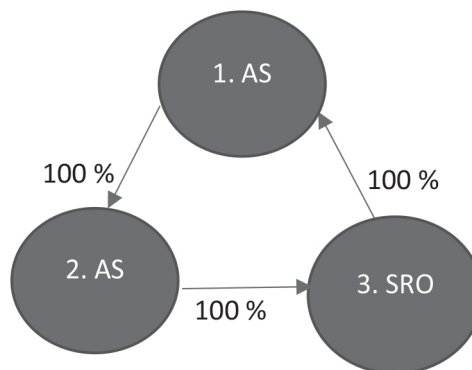

Další úskalí, které na mateřskou jednotku číhalo po snížení limitů v zákoně o účetnictví počínaje rokem 2016, pokud jí nově vznikla povinnost sestavit konsolidovanou účetní závěrku za situace, kdy její skupina existovala již po řadu let, bylo, jak se vypořádat s vyloučením pořizovacích nákladů investice a vlastního kapitálu dceřiné jednotky, s vyčíslením konsolidačního rozdílu a menšinových podílů, jestliže se tyto úpravy obvykle dělají k datu akvizice, tj. ke dni získání rozhodujícího vlivu, a nikoliv řadu let poté. České předpisy opět k tomuto návodu neposkytly. Národní účetní rada (dále jen „NÚR“) proto v roce 2017 schválila interpretaci, v níž nabízí možné řešení, byť velmi zjednodušeným způsobem. Ačkoliv interpretace NÚR nemá váhu legislativní úpravy, postup podle této interpretace mohl být pro řadu skupin, které doposud neměly zkušenosti se sestavováním konsolidované účetní závěrky, jakýmsi vodítkem, jak začít tyto výkazy sestavovat.

Nyní se opět vraťme k hlavnímu tématu. Komu slouží konsolidovaná účetní závěrka? Dříve než by na tuto otázku někdo odpověděl, že tím splní pouze zákonnou povinnost a poté ji jen strčí někam do šuplíku, že konsolidovaná účetní závěrka k ničemu není, že žádné nové informace ani vlastníkovi, ani managementu nepřinese, a nebýt hrozcích pokud, tak by ji ani nesesestavoval, pojďme si připomenout, k čemu slouží individuální účetní závěrka. Paragraf 7 zákona o účetnictví vymezuje účel účetní závěrky docela trefně: Účetní závěrka má být srozumitelná a má podávat věrný a poctivý obraz předmětu účetnictví a finanční situace účetní jednotky tak, aby na jejím základě mohla osoba, která tyto informace využívá (dále jen „uživatel“), činit ekonomická rozhodnutí. Regulací účetní závěrky (stanovením pravidel a metod, jak má být sestavena, co má obsahovat, jak se zveřejňuje, zda má být auditována atd.) je tedy pamatováno zejména na externí

uživatele, kteří potřebují informace z ní, ať již je tímto uživatelem banka, která je podnikem požádána, aby mu půjčila peníze, investor, který má zájem o koupi podniku, stát, který zajímá (nejen) výběr daní, nebo kdokoliv další, kdo z nějakého důvodu tyto informace potřebuje. A úplně stejně je to s konsolidovanou účetní závěrku. Účelem konsolidované účetní závěrky je rovněž poskytovat informace těm, kteří tyto informace potřebují, což nutně nemusí být vlastník nebo management skupiny. Pojďme si to přiblížit na následujícím příkladu, který právě za účelem snazšího pochopení bude velmi zjednodušen.

Pan Vomáčka naspořil 5 mil. Kč a přemýšlel, co by tak s nimi udělal. Rozhodl se založit akciovou společnost, do které vložil těchto 5 mil. Kč, a obdržel za ně akcie o stejné nominální hodnotě. Necht' se tato společnost jmenuje „1. AS“. Tato společnost také přemýšlela, co bude s penězi dělat, a rozhodla se založit si dceřinou společnost „2. AS“. Do této společnosti vložila všech 5 mil. Kč a obdržela za ně akcie o stejné nominální hodnotě. Společnost 2. AS řešila opět stejný problém a rozhodla se po vzoru své mateřské jednotky učinit totéž, založila si svou dceřinou společnost s ručením omezeným „3. SRO“ a vložila do ní 5 mil. Kč, za tento peněžitý vklad obdržela podíl ve stejné výši. Kdybychom teď situaci zastavili, tak bychom měli tři nově vzniklé společnosti (dvě akciové společnosti a jednu s ručením omezeným), které by (všechny tři) měly aktiva ve výši 5 mil. Kč a vlastní kapitál ve výši 5 mil. Kč. Kdybychom za tyto tři společnosti sestavili konsolidovanou účetní závěrku, pak by v ní vyšla konsolidovaná aktiva celkem 5 mil. Kč (a byly by to peníze, které opravdu má ve svém držení společnost s ručením omezeným) a konsolidovaný vlastní kapitál 5 mil. Kč (tj. ten vlastní kapitál, který vykazuje i ve své individuální účetní závěrce společnost 1. AS), všechno ostatní by bylo z konsolidované účetní závěrky vyloučeno. Náš příklad ale pokračuje dál, neboť i společnosti 3. SRO s penězi hodlá něco udělat. A tak požádala pana Vomáčku, aby jí prodal akcie společnosti 1. AS za 5 mil. Kč. Pan Vomáčka chvíli přemýšlel a pak se rozhodl, že nakonec je to dobrá nabídka, že nic neprodělal a že si raději za nasporené peníze koupí rodinný domek. Jak ale situace vypadá nyní? Konsolidační celek má následující podobu:

Z výše uvedeného schématu rozhodně nelze zjistit, kdo je ovládající (mateřskou) jednotkou a kdo je ovládanou (dceřinou) jednotkou. Dokonce se v tomto (cirkulárním neboli kruhovém) propojení účetních jednotek vytrácí i faktický vlastník. Ani management, resp. osoba, která tuto skupinu řídí, není zřejmá. Individuální účetní závěrky všech tří společností jsou naprosto totožné, každá vykazuje aktiva (konkrétně investici v dceřiné jednotce) ve výši 5 mil. Kč a vlastní kapitál ve výši 5 mil. Kč. Ale ve skutečnosti jsou všechny tři společnosti pouze prázdné schránky, ve kterých není vůbec nic, ani aktivum, ani vložený kapitál. A toto by právě ukázala konsolidovaná účetní závěrka. Pokud by se sestavila, tak by vykazovala aktiva celkem nula, vlastní kapitál nula. Ačkoliv je tento příklad v podstatě nereálný, lze ho použít pro ukázkou toho, že existují situace, kdy konsolidovaná účetní závěrka je schopna poskytnout informace, které z individuálních účetních závěrek vyčíst nelze. Kdyby společnost 1. AS přišla do banky žádat o úvěr ve výši 2 mil. Kč s tím, že se banka nemusí bát, že má vlastní kapitál ve výši 5 mil. Kč, a tudíž jí v podstatě žádné velké riziko nehrozí, že by v případě, pokud by se dostala do problémů, prodala svoji dceřinou společnost, jistě se banka nespokojí pouze s tímto tvrzením. Naštěstí i naše české banky po mateřských společnostech konsolidované účetní závěrky pro svá rozhodnutí o poskytnutí úvěrů a do jaké výše požadují.

V reálném životě samozřejmě mohou existovat daleko promyšlenější ekonomická propojení, než byl tento velmi primitivní příklad. Podíl nemusí být nutně ve 100% výši, kruhové propojení ekonomických jednotek se může skládat ne ze tří, ale z několika desítek společností, všechny společnosti se nemusejí nacházet v jedné zemi, a tudíž mohou podléhat různým ekonomickým a právním legislativě (co je někde zakázáno, jinde vadit nemusí) a za těchto okolností získávání informací pouze z individuální účetní závěrky bankám nebo potenciálním investorům, ale nejen jim, nemusí stačit. V této souvislosti je irrelevantní, zda jde o podniky „rodinné“, nebo ne. I když zejména v rodinných podnicích se peníze v podobě různých půjček a přeprodejů různých aktiv za různé (mnohdy až nesmyslné ceny) přelévají z jednoho podniku do jiného podle toho, kde jsou potřeba. Na tomto místě je nutné se pochvalně zmínit o skutečnosti, že banky při vyřizování žádosti o poskytnutí úvěru pro skupinu účetních jednotek skutečně vyžadují konsolidované výkazy a mnohdy jsou to právě ony, které mají lví podíl na tom, že se mateřská jednotka (byť jí povinnost vznikla ze zákona) pro sestavení konsolidované účetní závěrky nakonec rozhodne. Pro banky může být konsolidovaná účetní závěrka v tomto ohledu nepostradatelná, neboť kdyby činily rozhodnutí jen na základě individuálních účetních závěrek, mohly by se relativně lehce přiklonit ke špatnému rozhodnutí.

Výše uvedený příklad byl zaměřen na vypovídací schopnost rozvahy, ale ve stejném postavení co do porovnání vypovídací schopnosti individuálního a konsolidovaného

je samozřejmě i výkaz zisku a ztráty. Představme si například, že mateřská jednotka koupí kombajn a prodá ho své dceřiné jednotce s 20% ziskovou marží. Na konci účetního období dceřiná jednotka zpětně prodá kombajn mateřské jednotce a také s 20% marží. A takto to bude probíhat každý rok. Vždycky na začátku roku mateřská jednotka prodá kombajn se ziskem dceřiné jednotce a na konci roku dceřiná jednotka zpátky matce. Předpokládejme, že prodej kombajnu je jedinou transakcí jak u mateřské, tak u dceřiné jednotky. Každoročně tedy jak mateřská, tak dceřiná jednotka vykazuje obrát, a dokonce i zisk, navyšují bilanční sumu, ale ve skutečnosti žádný zisk nemají. Pokud by se v této situaci sestavila konsolidovaná účetní závěrka, pak by v aktivech byl vykazován kombajn za původní nákupní cenu a ve výkazu zisku a ztráty by nebyl ani zisk matky z prodeje kombajnu, ani zisk dcery z prodeje kombajnu, nebyly by žádné výnosy z prodeje, žádné náklady prodaného aktiva, resp. konsolidovaný výkaz zisku a ztráty by vykazoval nulové výnosy a nulové náklady. Výnosy a náklady vzniklé pouze z titulu vzájemných transakcí mezi mateřskou a dceřinou jednotkou totiž do konsolidovaného výkazu zisku a ztráty vůbec nevstupují.

Nebo si představme (opět na velmi zjednodušeném příkladu), že mateřská společnost vlastní dceřinou společnost, která pro ni provádí například dopravní služby. Mateřská jednotka je ta, která rozhoduje o tom, kam, jaký náklad a za jakou cenu dceřiná jednotka poveze. Získává zakázky a řídí dceřinou jednotku. Dceřiná jednotka tedy bude ve svém individuálním výkazu zisku a ztráty vykazovat skutečné náklady, které během účetního období vynaložila, a výnosy (předpokládejme, že předmětem jejího podnikání jsou skutečně pouze přepravní služby a že veškeré tyto služby fakturuje mateřské jednotce) ve výši ceny fakturované mateřské jednotce. Necht' celkové náklady jsou 100, ale mateřské jednotce musela fakturovat pouze 90. Za těchto podmínek bude dceřiná jednotka zjevně vykazovat ztrátu 10. Mateřská jednotka však svým zákazníkům fakturuje cenu za dopravní službu ve výši 110. Tedy na přefakturaci dopravy realizuje mateřská společnost zisk ve výši 20. Při zkoumání údajů pouze z individuálních účetních závěrek by se mohlo zdát, že dceřiná jednotka funguje velmi neefektivně, neboť na celkové výnosy ve výši 90 spotřebuje náklady ve výši 100, na rozdíl od mateřské jednotky, která má na výnosy 110 náklady pouze ve výši 90. Konsolidovaný výkaz zisku a ztráty by však mohl pohled na tuto skupinu narovnat, neboť by v něm byly zobrazeny celkové výnosy ve výši 110 a celkové náklady ve výši 100, konsolidovaný zisk ve výši 10. Uživateli konsolidované účetní závěrky tak okamžitě dojde, že mezi podniky dochází k přesunu zisku, neboť celkové náklady jsou na úrovni 100 (nikoliv 90 + 100) a výnosy ve výši 110 (nikoliv ve výši součtu 110 a 90), přitom dceřiná jednotka uskutečňuje pouze subdodávky pro mateřskou, která žádné další náklady nemá, a přitom realizuje zisk. Pokud mateřskou společnost umístíme do jiné země než dceřinou společnost, jistě se státu, kde

sídlí dceřiná společnost, tato situace zamlouvat nebude. Není pochyb o tom, že služba, kterou dceřiná jednotka poskytuje, není ztrátová, a proto obvykle i stát má zájem na zdanění¹ tohoto subjektu, tedy vybrat daň ze zisku v zemi, v níž ekonomicky funguje společnost poskytující tyto služby.

Všechny výše uvedené příklady byly úmyslně zjednodušeny tak, aby z nich byly naprosto zřejmé principy, na jejichž základě konsolidované výkazy fungují, a jaké informace navíc oproti individuální účetní závěrce mohou poskytnout. V reálných podmínkách obvykle jak mateřská společnost, tak společnosti dceřiné obchodují nejen s podniky uvnitř skupiny, ale i s dalšími (externími) subjekty. Uživatel konsolidované účetní závěrky pak musí počítat s tím, že analýza informací plynoucích z těchto výkazů nebude tak jednoduchá, jak tomu bylo ve výše uvedených příkladech.

Stejně tak jako k datu akvizice mateřská jednotka porovnávala, jak (ne)výhodně pořídila investici do dceřiné jednotky porovnáním pořizovací ceny investice se získaným podílem na přeceněných čistých aktivech dceřiné jednotky a vyčíslila kladný (v případě, že pořizovací cena investice byla vyšší) či záporný (v případě, že pořizovací cena investice byla nižší) konsolidační rozdíl, obdobně systematicky se musí vypořádat s pozbytím dceřiné jednotky. V období, kdy mateřská jednotka prodala (což bývá nejobvyklejší důvod pozbytí) svoji dceřinou jednotku, měla by v konsolidovaných výkazech (byť by to měla být její jediná dceřiná jednotka a tímto aktem by jí končila povinnost sestavovat konsolidovanou účetní závěrku) vykázat, jak (ne)výhodně byla ovládaná jednotka prodána. To je další velmi zajímavá informace, která by mohla zajímat i jiné uživatele, nejen management nebo vlastníka mateřské jednotky. Pro účely vykázání zisku či ztráty z pozbytí dceřiné jednotky v konsolidované závěrce je absolutně nepoužitelná informace z individuální účetní závěrky, kde jsou ve výkazu zisku a ztráty vykázány náklady na prodej oceněné pořizovací cenou investice v době, kdy mateřská jednotka dceřinou jednotku pořizovala, a výnosy, resp. prodejní cena obdržená za tuto investici. Zisk či ztráta z prodeje investice měřené rozdílem prodejní ceny a nákladů na pořízení investice neodpovídají tomu, že mateřská jednotka dlouhodobě řídila, ovládala dceřinou jednotku, že tato dceřiná jednotka nakumulovala (či naopak snížila) celkový vlastní kapitál (např. formou výsledků hospodaření, ať už minulých let, nebo za běžné období, formou vkladů nebo naopak výběrů provedených mateřskou společností apod.). Proto se v rámci tzv. dekonsolidovaného výkazu zisku a ztráty eliminuje zisk či ztráta

z prodeje dceřiné jednotky z individuální účetní závěrky a nahrazuje se ziskem či ztrátou z prodeje zobrazujícími rozdíly mezi tím, za kolik je podíl na dceřiné jednotce prodáván a co skutečně mateřská jednotka ztrácí (ztrácí podíl na čistých aktivech dceřiné jednotky). Na rozdíl od IFRS, kde je tato situace podrobně řešena, naše české předpisy se touto situací nezabývají. Z tohoto titulu Národní účetní rada v roce 2017 rozpracovala a v letošním roce schválila interpretaci², kde vybízí k obdobnému postupu. Avšak s tím rozdílem, že IFRS požadují vykázat zisk nebo ztrátu z pozbytí jedním číslem, kdežto interpretace (v souladu s tím, jak naše předpisy přistupují k vykázání výnosů a nákladů ve výkazu zisku a ztráty vždy samostatně) požaduje oddělené vykázání prodejní ceny do ostatních provozních výnosů a pozbytí jednotlivých aktiv, závazků, konsolidačního rozdílu, menšinových podílů do provozních nákladů či výnosů a o výši zisku či ztráty dosažené prodejem podílu informovat uživatele až v příloze v konsolidované účetní závěrce. Ať již budou výsledný zisk či ztráta z pozbytí dceřiné jednotky vykázány ve výkazu zisku a ztráty, nebo v příloze, nic to nemění na tom, že tato informace může být velmi významná a z individuální účetní závěrky není zjistitelná.

Jak na závěr odpovědět na otázku položenou v názvu tohoto příspěvku, komu slouží konsolidovaná účetní závěrka? Konsolidovaná účetní závěrka stejně jako individuální účetní závěrka slouží všem uživatelům, kteří v ní umějí číst. Rozhodně není jednoduché kvalitně sestavit konsolidovanou účetní závěrku. Zejména vyloučení všech vzájemných vazeb, použití různých metod podle toho, jaký vliv je v dané společnosti uplatňován, spočítání odložené daně, reklasifikace některých položek na jiné,³ spočtení konsolidačního rozdílu v situaci, kdy jsou neustále dokupovány a prodávány podíly na vlastněné společnosti, výpočet menšinových podílů atd. jsou velmi komplikované záležitosti, které vyžadují sestavení takové konsolidované závěrky odborníky. Nicméně ze sestavené konsolidované závěrky by každý, kdo se orientuje v účetní závěrce, mohl vyčíst mnohé. Minimálně porovnání individuálních výkazů s výkazem konsolidovaným, zjištění, zda skupina vykazuje celkový obrát na úrovni 100 % součtu výnosů všech společností tvořících konsolidační celek, nebo na úrovni daleko nižší, zjištění, zda pouze mateřská společnost (nebo společnost operující v zemi s minimálním zdaněním zisku) vykazuje zisk, přestože speciálně tato společnost pouze přeprodává nebo zprostředkovává to, co vyrábějí či poskytují jiné subjekty ve skupině, může významně ovlivnit vypovídací schopnost údajů, které jsou čerpány pouze z individuálních účetních závěrek.

¹ Daní ze zisku (v ČR daní z příjmů).

² I-38, Zachycení prodeje podílu v dceřiném podniku v konsolidované účetní závěrce.

³ Například pokud by mateřská jednotka prodala dceřiné jednotce svůj výrobek, dceřiná společnost toto aktivum (pokud ho k datu sestavení účetní závěrky nestihne prodat mimo skupinu) v individuální účetní závěrce vykazuje jako zboží, avšak v konsolidované účetní závěrce by mělo být vykázáno stále jako výrobek, protože bylo uvnitř skupiny vyrobeno. Kromě reklasifikace ze zboží na výrobek by v tomto případě došlo ještě k úpravě ocenění na úroveň vlastních nákladů výroby (tj. pokud by mateřská jednotka tento výrobek prodala dceřiné jednotce se ziskem, tento zisk by se jí v konsolidované účetní závěrce eliminoval).

Ekvivalenční metoda v konsolidované účetní závěrce (základní charakteristiky a vybrané problémy)

doc. Ing. Vladimír Zelenka, Ph.D.

docent na katedře finančního účetnictví
a auditingu VŠE v Praze,
předseda Výboru pro veřejný sektor KAČR,
zástupce KAČR v Public Sector Group
Accountancy Europe

Pro účetní výkaznictví investic do významných (dceřiných, společných, přidružených) jednotek se historicky objevila řada účetních metod, které lze použít vždy jen za určitých podmínek a určité situace. Obecně je známa metoda účetního zachycení investice pořizovací cenou, metoda ocenění reálnou hodnotou při vykazování jejich změn nevýsledkově, metoda ocenění reálnou hodnotou při vykazování jejich změn ve výsledku hospodaření, nepřilíš konceptně pojatá ekvivalenční metoda v podobě, kterou pro individuální účetnictví stanovují naše předpisy, dále ekvivalenční metoda ve své nerozvinuté i rozvinuté formě, hrubá ekvivalenční metoda, poměrná konsolidační metoda a plná konsolidační metoda. Tento článek se zabývá ekvivalenční metodou použitou pro sestavení konsolidované účetní závěrky, což je metoda jak našimi účetními předpisy, tak i Mezinárodními standardy účetního výkaznictví (IFRS) preferovaná pro vykazování podstatného vlivu, tedy metoda pro zobrazení přidružených jednotek. Podle IFRS jde od roku 2013 rovněž o metodu účetního zachycení společného ovládnání v podobě společného podnikání.

Ekvivalenční metoda se pro ocenění a vykazání investic do významných jednotek používá již bezmála 100 let. V podmínkách českého účetnictví se objevila až v první polovině 90. let minulého století. V současnosti je podle našich předpisů možné ekvivalenční metodu použít jak pro účely vykazování investic v individuálních účetních výkazech, tak pro účely jejich zachycování v konsolidovaných účetních výkazech. Tento příspěvek je věnován

principům ekvivalenční metody, zdůrazněny budou vybrané specifické aspekty vylučování vzájemných transakcí mezi investorem a přidruženou jednotkou a rovněž vliv použití ekvivalenční metody na odloženou daň. Problematikou vykazování investic ekvivalenční metodou v individuálních účetních výkazech se tento článek zabývá jen okrajově.

Ekvivalenční metoda je podle našich předpisů chápána jako specifická metoda ocenění a účetního zachycení investice v individuálních výkazech, avšak při jejím užití v rámci konsolidace účetních výkazů se považuje za svébytnou konsolidační metodu. Pokročilé standardy účetního výkaznictví, z nichž jsou pro naše prostředí zcela určitě nejvýznamnější IFRS, nepovažují ekvivalenční metodu za konsolidační metodu. I pro její použití pro potřeby konsolidace je pro ně tato metoda metodou ocenění a účetního zachycení investice. Za konsolidační metody pokročilé účetní výkaznictví považuje jen ty metody, které pracují s agregací položek čistých aktiv (aktiv a dluhů), tj. plnou a poměrnou konsolidaci, nikoli tedy ekvivalenční metodu.

Ekvivalenční metoda se podle našich předpisů používá pro zahrnutí přidružených jednotek do konsolidované účetní závěrky. V individuální rozvaze může být ekvivalenční metoda použita pro investice do ovládaných i přidružených jednotek. Podle IFRS může být ekvivalenční metoda použita pro účely sestavení konsolidovaných účetních výkazů pro účetní zobrazení přidružených a společných jednotek (podle IAS¹ 28, resp. IFRS 11). Může

¹ Mezinárodní účetní standard.

být použita i pro vykazování investic v tzv. samostatných (separate) účetních závěrkách (podle IAS 27) mateřské jednotky, investora do přidružené jednotky a spoulovládajícího společného podnikání. Další text tohoto příspěvku nebude zaměřen na vymezení ovládaných, přidružených či společných jednotek. Proto se v něm budou častěji objevovat obecné termíny „významná jednotka“, „nabytá/nabývaná jednotka“, někdy „přidružená jednotka“, zejména pokud půjde o ekvivalenční metodu podle českých účetních předpisů pro konsolidaci.

1 Základní vztahy ekvivalenční metody

Základní princip fungování ekvivalenční metody spočívá v tom, že částka investice do významné (např. přidružené) jednotky se mění v závislosti na změnách výše vlastního kapitálu (resp. čistých aktiv) této jednotky. Tato změna se projeví částkou odpovídající výši podílu investora na změnách vlastního kapitálu jednotky, do níž bylo investováno (do nabývané/nabyté jednotky), na jedné straně jako nárůst (pokles) investice v aktivech investora a na straně druhé jako nárůst (pokles) vlastního kapitálu investora v jeho zvláštní části. Ta zahrnuje podíl investora na změnách vlastního kapitálu nabyté jednotky od okamžiku nabytí významného (především podstatného) vlivu do data každé následující účetní závěrky. Tato jednoduchá rovnice naprosto názorně vysvětluje podstatu ekvivalenční metody:

$$(1) \Delta MU = p \times \Delta VK_P,$$

kde ΔMU změna ocenění investice do významné jednotky za dané období,
 p podíl investora na významné jednotce,
 ΔVK_P změna výše vlastního kapitálu významné jednotky za dané období.

Pro celkové ocenění investice ekvivalenční metodou za dané účetní období tudíž platí:

$$(2) MUE_{1i} = MUE_{0i} + \Delta MU_i = VK_{P,0i} + p \times \Delta VK_P,$$

kde MUE_{0i} investice oceněná pomocí ekvivalenční metody ke konci účetního období i ,
 MUE_{1i} investice oceněná pomocí ekvivalenční metody k počátku účetního období i ,
 ΔMUE_{1i} změna investice oceněné ekvivalenční metodou za účetní období i ,
 $VK_{P,0i}$ změna vlastního kapitálu nabyté jednotky za účetní období i .

Pro ocenění investice při použití ekvivalenční metody k datu akvizice je třeba upozornit na dva odlišné přístupy. První z nich, který se používá v podmínkách našich účetních předpisů, vychází z toho, že již k okamžiku nabytí významného vlivu investorem a rovněž i ke každému následujícímu závěrkovému datu bude investice oceněná ekvivalenční metodou odpovídat výši podílu investora na vlastním kapitálu (resp. čistých aktivech) nabyté jednotky. Pro tento přístup byl v české odborné literatuře zaveden termín „rozvinutá forma ekvivalenční metody“.

Důsledkem použití této formy ekvivalenční metody je, že podobně, jako je tomu u konsolidačních metod, je vykazován akviziční rozdíl. Tento rozdíl se podle našich předpisů pro použití ekvivalenční metody v rámci konsolidace účetních výkazů označuje jako konsolidační rozdíl (podobně jako u plné a poměrné konsolidace). Ve své podstatě jde o to, že pořizovací cena vynaložená na nabytí dané investice se k datu nabytí podílu rozděluje na dvě části, jednak na investici oceněnou a vykázanou ve výši podílu investora na vlastním kapitálu (čistých aktivech) nabyté jednotky, jednak na konsolidační rozdíl. Takto je pořizovací cena investice „rozvinutá“:

$$(3a) MU_C = MUE_A + KR,$$

přičemž

$$(3b) MUE_A = p \times VK_{P,A},$$

a

$$(3c) KR = MU_C - p \times VK_{P,A},$$

kde MU_C investice oceněná pořizovací cenou,
 MUE_A investice ekvivalenční metodou k datu akvizice,
 KR konsolidační rozdíl.

IFRS (konkrétně IAS 28 v případě, že by vyčíslený akviziční rozdíl byl kladný) však požadují odlišné řešení, které se zakládá na myšlence, že se ekvivalenční metoda začne používat nikoli k datu nabytí podílu, ale až následně po tomto nabytí. Tento přístup tudíž neumožňuje, aby byl k datu nabytí z pořizovací ceny investice „odtržen“ akviziční (konsolidační) rozdíl a aby v důsledku toho byla investice k datu nabytí oceněna ve výši podílu investora na vlastním kapitálu nabývané jednotky, samozřejmě kromě případu, kdy je investice nabyta za částku odpovídající výši podílu investora na vlastním kapitálu nabývané jednotky. Tento přístup naše účetní předpisy pro ekvivalenční metodu v rámci konsolidace účetních výkazů neumožňují, nicméně je u nás obdobný postup použit pro účtování a vykazování investic ekvivalenční metodou v individuálních výkazech. Přístup založený na tom, že k datu akvizice nedochází při ekvivalenční metodě k přecenění investice na částku odpovídající podílu investora na vlastním kapitálu nabyté jednotky, je v naší odborné literatuře označován jako „nerozvinutá forma ekvivalenční metody“. Pro tuto formu ekvivalenční metody k datu nabytí tudíž platí:

$$(4) MU_C = MUE_A.$$

Následující schémata ilustrují obecný rozdíl mezi rozvinutou a nerozvinutou formou ekvivalenční metody. Zadání vychází z toho, že investor I nakoupil 30% podíl na přidružené jednotce X za 450. Částky uváděné ve „výkazech“ jsou uváděny k datu nabytí tohoto podílu.

V důsledku výše uvedených vztahů lze k datu účetní závěrky investici do významné jednotky vykázanou ekvivalenční metodou formálně vyjádřit takto:

Rozvinutá forma:

Rozvaha I			
MU _C	450	VK	600
A	550		
		CK	400
Σ	1 000	Σ	1 000

Rozvaha X			
A	800	VK	500
		CK	300
Σ	800	Σ	800

Rozvaha I (rozvinutá forma)			
MUE _A	180	VK _I	600
AR	270		
A _I	550	CK _I	400
Σ	1 000	Σ	1 000

$$AR = 450 - 0,8 \times 500 = 50$$

$$MUE_A = 0,8 \times 500 = 400$$

Vysvětlivky:

AR akviziční rozdíl,

MUE_A investice do přidružené jednotky přepočtená ekvivalenční metodou k datu nabytí,

A_I aktiva investora I,

CK_I cizí kapitál investora I,

VK_I vlastní kapitál investora I.

Nerozvinutá forma:

Rozvaha I			
MU _C	450	VK	600
A	550		
		CK	400
Σ	1 000	Σ	1 000

Rozvaha X			
A	800	VK	500
		CK	300
Σ	800	Σ	800

Rozvaha I (nerozvinutá forma)			
MUE _A	450	VK _I	600
A _I	550		
		CK _I	400
Σ	1 000	Σ	1 000

- (5a) $MUE_Z = p \times VK_{P,Z}$
pro rozvinutou formu (ekvivalenci pro konsolidaci podle našich předpisů), zatímco:
- (5b) $MUE_Z = MU_C + p \times \Delta VK_{P,A-Z}$
pro nerozvinutou formu [např. podle IAS 28 v případě, že by vyčíslený akviziční (konsolidační) rozdíl byl kladný].

Vysvětlivky:

MUE_Z investice do přidružené jednotky přepočtená ekvivalenční metodou k datu účetní závěrky,

$\Delta VK_{P,A-Z}$ změna ve výši vlastního kapitálu přidružené jednotky od data nabytí do data účetní závěrky.

2 Akviziční rozdíl u ekvivalenční metody

Výše bylo uvedeno, že nutným atributem rozvinuté formy ekvivalenční metody je vykazání akvizičního rozdílu. Použití ekvivalenční metody pro konsolidaci účetních výkazů podle našich účetních předpisů vždy bylo a doposud je založeno na rozvinuté formě ekvivalenční metody.

Naše předpisy tudíž požadují, aby byl i při použití ekvivalenční metody vykazován konsolidační rozdíl bez ohledu na to, zda vyjde kladný, nebo záporný. Požaduje se, aby byl tento konsolidační rozdíl systematicky rovnoměrně odpisován 20 let, případně po kratší dobu, pokud by to lépe vyhovělo požadavkům zákona o účetnictví. Odpis kladného konsolidačního rozdílu snižuje konsolidovaný výsledek hospodaření, odpis záporného konsolidačního rozdílu konsolidovaný výsledek hospodaření zvyšuje. Kladný konsolidační rozdíl je vykazován ve stálých aktivech, záporný je vykazován jako záporná položka rovněž na straně aktiv.

IFRS (konkrétně IAS 28) vyžadují rozvinutou formu pouze v situaci, kdy by vyčíslený akviziční rozdíl (goodwill) z nabytí investice byl záporný. V takovém případě však IAS 28 nevyžaduje systematické odpisování, nýbrž striktně požaduje, aby se tento rozdíl stal součástí výsledku hospodaření a zvýšil ho v období, kdy došlo k nabytí dané investice. Znamená to tedy, že je tento akviziční rozdíl jednou provždy vyřešen tím, že je shledán výnosem daného období jako součást specifické části výsledku

hospodaření spjaté s nabytím významného vlivu. Argumentací pro toto řešení je existence asymetrických transakcí, při nichž investor získává podíl na nabývané jednotce za nižší cenu, než která by byla založena na standardních tržních parametrech daného ekonomického prostředí. Často se takový výnos označuje jako „výnos z výhodné (šťastné) koupě“.

Pro korektní vyčíslení konsolidačního rozdílu podle našich předpisů, resp. goodwillu podle IFRS je třeba učinit několik úprav vztahujících se k datu nabytí významné investice. Výše vlastního kapitálu (čistých aktiv) nabývané jednotky, která se použije pro účely výpočtu konsolidačního rozdílu (resp. goodwillu dle IFRS), se totiž nemá podle našich předpisů ani IFRS odvíjet od účetních hodnot aktiv a závazků této jednotky. Vyžadují se následující úpravy, které ve svém důsledku ovlivní částku vlastního kapitálu nabývané jednotky, kterou je třeba použít pro výpočet výše zmíněných akvizičních rozdílů. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že úprava částek aktiv a závazků, jakož i v důsledku těchto úprav korigovaná výše vlastního kapitálu se nepromítá ani v individuální závěrce nabývané jednotky, ani v konsolidované účetní závěrce [kromě položky konsolidační rozdíl a zúčtování (odpis) konsolidačního rozdílu podle naší úpravy a položky výnosu vzniklé v důsledku záporného akvizičního rozdílu podle IAS 28]. Dále uvedené úpravy tudíž slouží výhradně pro vyčíslení akvizičního rozdílu (konsolidačního rozdílu, goodwillu).

- Položky aktiv a závazků nabývané jednotky se výlučně pro účely korektního vykázání konsolidačního rozdílu (goodwillu) přecení ze stávajícího účetního ocenění na reálné hodnoty (fair values). To se bude především týkat položek dlouhodobých nefinančních aktiv. Tato úprava je vyžadována jak našimi předpisy, tak i IFRS.
- Pouze při použití IFRS se reálnou hodnotou (fair value) vykážou i takové položky nehmotných aktiv, které v individuální rozvaze nabývané jednotky nejsou, ale spadají do kategorie tzv. identifikovatelných nehmotných aktiv podle IAS 38 – Nehmotná aktiva. Jde zejména o některé položky nehmotných aktiv nabývanou jednotkou vytvořených nebo jí vzniklých (receptury, databáze klientely, portfolia smluv apod.), které nesmějí být podle IAS 38 vykázány v individuální rozvaze, ale požaduje se jejich identifikace pro vyčíslení čistých aktiv (vlastního kapitálu) k datu akvizice pro účely konsolidace. Naše účetní předpisy možnost identifikace výše zmíněných položek nehmotných aktiv výslovně neuvádějí.
- Přecenění (případně nová identifikace) některých položek čistých aktiv je důvodem pro vyčíslení odložené daně. V drtivé většině případů půjde o odložený daňový závazek v důsledku nižší účetní hodnoty aktiv nabývané jednotky, než je jejich reálná hodnota. K opačnému případu by nemělo (až na některé výjimky) při správném účtování a vykazování docházet, pokud bude nabývaná jednotka správně vytvářet

opravné položky. U závazků může u nás docházet k rozdílu účetních a reálných hodnot v důsledku jejich ocenění jmenovitou hodnotou. V těchto případech je účetní hodnota dlouhodobého závazku vyšší než jeho reálná hodnota. I zde je důvod pro vznik odloženého daňového závazku. Stejně jako samotné přecenění (případně identifikace) aktiv a závazků nabývané jednotky pro účely vyčíslení akvizičního rozdílu ani v důsledku těchto přecenění (resp. identifikace) se vyčíslená odložená daň při ekvivalenční metodě neobjeví v rozvaze. Odložený daňový závazek z tohoto titulu vede k úpravě výše vlastního kapitálu nabývané jednotky, která se rovněž použije pouze kvůli vyčíslení akvizičního rozdílu a není nikde vykázána.

3 Podíl na změnách vlastního kapitálu nabyté jednotky

Pro dokreslení základní výstavby ekvivalenční metody je třeba ještě vyřešit, jakým způsobem bude v rozvaze investora vykázán v předchozím textu zmíněný podíl na změnách vlastního kapitálu nabyté jednotky. Ekvivalenční metoda účetního zachycování významných investic sice obecně představuje i nadále specifické vykázání kapitálového nástroje (akcií, podílů) v aktivech rozvahy investora, ale oproti jiným způsobům vykazování kapitálových nástrojů (pořizovací cenou, reálnou hodnotou s vykázáním jejich změn nevýsledkově nebo výsledkově) má ambici poskytnout uživatelům údaje, které jsou alespoň částečně strukturované podle konsolidačních principů. To se týká právě způsobu uspořádání položek spadajících do té části vlastního kapitálu investora, jehož obsahem je podíl na změnách vlastního kapitálu nabyté jednotky. Ekvivalenční metoda je občas odborným slangem v anglicky mluvícím prostředí označována za tzv. one-line consolidation, čímž se chce říci, že v aktivech investora se v jediném řádku jako přecenění investice objeví úhrnný nárůst nebo pokles za veškeré změny stavu položek aktiv a závazků nabyté jednotky za dané období. Avšak co se týče vlastního kapitálu, zde již neplatí princip „one-line“. Jak podle našich předpisů pro konsolidaci účetních závěrek, tak podle IFRS je požadováno, aby se v rámci podílu na úhrnné změně vlastního kapitálu zvlášť vykázal podíl investora na výsledku hospodaření nabyté jednotky. IFRS požadují rovněž separátní vykázání podílu na ostatních složkách úplného výsledku (other comprehensive income), což je však fenomén, který naše předpisy neznají, a tudíž mu nebude dále v textu věnována pozornost. Na tomto místě je vhodné upozornit na kuriózní paradox obsažený v našich účetních předpisech. Zatímco řešení ekvivalenční metody pro účely konsolidace správně požaduje oddělené vykazování podílu na výsledku hospodaření přidružené jednotky, pojetí ekvivalenční metody pro investice v individuální rozvaze investora se zakládá na úhrnném přecenění investice proti kapitálovému fondu z přecenění. Podle našich předpisů

tudíž máme k dispozici dvě výrazně odlišné ekvivalenční metody, jednu pro individuální rozvahu a druhou pro konsolidovanou závěrku.²

Podíl na jiných než výsledkových změnách vlastního kapitálu přidružené jednotky se podle našich účetních předpisů zahrne do položky „Konsolidační rezervní fond“. Tato položka rovněž zahrnuje i podíly na výsledcích hospodaření přidružené jednotky minulých let. Termín konsolidační rezervní fond je v souladu s tím, že naše předpisy ekvivalenční metodu považují za metodu konsolidační.

Je otázkou koncepčního uchopení problematiky konsolidačního rozdílu, zda jeho odpis (zúčtování) má být spíše součástí té části výsledku, která není podílem investora na výsledku přidružené jednotky, nebo má být raději vnímán jako položka upravující podíl investora na výsledku přidružené jednotky. To má samozřejmě pro následující účetní období obdobný důsledek, tzn. je otázkou, zda kumulované odpisy konsolidačního rozdílu budou zahrnuty do výsledků hospodaření minulých období, nebo do konsolidačního rezervního fondu. Podle logiky věci by odpisy konsolidačního rozdílu měly ovlivnit spíše podíl na výsledku hospodaření přidružené jednotky, resp. konsolidační rezervní fond tehdy, pokud je jeho podstatou spíše goodwill přidružené jednotky. Naopak odpis konsolidačního rozdílu na vrub nebo ve prospěch výsledku investora, resp. výsledků hospodaření minulých období dává smysl tehdy, pokud by podstatou konsolidačního rozdílu byly jiné faktory (např. výhodná koupě).

4 Odložená daň k investici vykázané ekvivalenční metodou v konsolidované účetní závěrce

Jak již bylo uvedeno výše, odložená daň z přecenění aktiv a závazků nabyté jednotky není při ekvivalenční metodě vykazována, protože nedochází k přičtení aktiv a závazků této jednotky k aktivům a závazkům investora. Pakliže se tedy v rozvaze žádná aktiva a závazky nabyté jednotky, tedy ani její přeceněná aktiva a závazky neobjeví, není k nim možné ani vykázat odloženou daň. V předchozích odstavcích bylo vysvětleno, že přecenění aktiv a závazků nabyté jednotky k datu akvizice a z něho plynoucí odložená daň slouží pouze pro korektní vyčíslení konsolidačního rozdílu (resp. goodwillu dle IFRS). Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že podíl investora na úhrnné změně čistých aktiv nabyté jednotky je vykázán jako změna výše investice do dané jednotky (cenných papírů v ekvivalenci). Ve svém důsledku tedy jde o přecenění samotné

investice v rozvaze investora a toto přecenění samozřejmě vyvolává otázku, zda a kdy je správné z tohoto titulu vyčíslit a vykázat odloženou daň. Dále je třeba věnovat zvláštní pozornost daňovému řešení akcií (a podílů), které může zcela zásadně ovlivnit nutnost, možnost či ztrátu možnosti vykázat odloženou daň vyplývající z těchto aktiv. Problém vykazování odložené daně k investici do nabyté jednotky při ekvivalenční metodě se odvíjí ve dvou rovinách. Jednak to je možnost a oprávněnost použití odložené daně z přecenění investice k datu nabytí významné investice, jednak to je možnost použití odložené daně z přeceňování investice po datu nabytí.

4.1 Odložená daň k investici vykázané ekvivalenční metodou k datu nabytí

Nejprve je problematika vysvětlena na jednodušší situaci, kterou skýtají IFRS. Pokud je použita ekvivalenční metoda v souladu s IFRS, neexistuje problém v případě, že je vyčíslen kladný akviziční rozdíl (goodwill), protože v důsledku aplikace nerozvinuté formy ekvivalenční metody nedochází k žádnému přecenění investice k datu nabytí. V případě záporného akvizičního rozdílu je tomu jinak. Záporný akviziční rozdíl (výnos z výhodné koupě) je zahrnut do výsledku hospodaření a investice se vykazuje částkou odpovídající podílu investora na vlastním kapitálu nabyté jednotky, tedy s velkou pravděpodobností částkou odlišnou od pořizovací ceny. Je to ve své podstatě přecenění investice, a nabízí se tudíž možnost vykázání odložené daně. Pokud je převažujícím motivem držby dané investice připlnutí podílů na zisku dané jednotky investorovi a pokud sazba, jíž se daní takové investice, je nenulová, pak je správné vykázat z tohoto přecenění odloženou daň. Tu je třeba rovněž vykázat, je-li převažujícím motivem držby prodej dané investice, který není příliš časově vzdálený a rovněž jde o prodej, který je zdaněn nenulovou sazbou. **Nesmyslné by bylo vykazování odložené daně v případě, že ekonomické efekty z držby investice by byly zdaňovány nulovou sazbou nebo osvobozeny od daně.** IFRS uvádějí, že odložená daň z investice do přidružené jednotky (vykázaná pomocí ekvivalenční metody) se bude vykazovat tehdy, pokud investor neovládá politiku rozdělování zisku přidružené jednotky. Odložená daň naopak nebude vykazována tehdy, pokud investor bude ovládat politiku rozdělování výsledku hospodaření přidružené jednotky, tj. pokud bude schopen načasovat rušení přechodného rozdílu mezi účetní hodnotou a daňovou základnou investice, a zároveň pokud je pravděpodobné, že se přechodné rozdíly nezruší v dohledné budoucnosti.

² Řešení pro individuální závěrku je nerozumný hybrid, který postrádá informační potenciál ocenění investice reálnou hodnotou a zároveň postrádá i potenciál strukturované informace o vlastním kapitálu významné jednotky. Zejména jde o to, že se ve výsledku hospodaření neobjevuje položka představující podíl na výkonnosti této jednotky, což je jedna z klíčových výhod ekvivalenční metody už od jejího vzniku. Zdá se, že řešení ekvivalenční metody pro individuální účetní výkazy podle našich předpisů mohlo být nevhodně ovlivněno požadavky na daň z příjmu, konkrétně požadavkem na to, aby nemusely být do zákona o dani z příjmu začleněny další daňově neuznatelné výsledkové položky.

Komplikovanější, než je tomu u IFRS, je to s argumentací pro odloženou daň nebo proti ní ve spojitosti se změnou ocenění investice (cenných papírů a podílů v ekvivalenci) k datu nabytí při aplikaci ekvivalenční metody podle našich účetních předpisů. V případě kladného akvizičního rozdílu se při ekvivalenční metodě ocenění investice o tento rozdíl snižuje a ve výši tohoto rozdílu je vykázán jako specifická položka aktiv konsolidované rozvahy kladný konsolidační rozdíl.

Minimální zdanitelný ekonomický efekt lze očekávat jak z akcií (podílů) přidružené jednotky oceněných ekvivalenční metodou v její rozvinuté formě, tak z kladného konsolidačního rozdílu. Pokud by tomu tak nebylo, musely by tyto položky být v rozvaze vykázány nižší částkou. Pakliže lze daňově uplatnit pořizovací cenu investice, tj. částku odpovídající akciím nebo podílům přidružené jednotky oceněným ekvivalenční metodou v rozvinuté formě plus kladnému konsolidačnímu rozdílu, pak nevzniká přechodný rozdíl mezi účetní hodnotou a daňovou základnou, a tudíž ani odložená daň.

Pokud je vyčíslen záporný akviziční rozdíl, při ekvivalenční metodě se ocenění investice zvyšuje a tento rozdíl je vykázán v rozvaze jako záporný konsolidační rozdíl. Pakliže je tento rozdíl vykazován jako záporná položka v aktivech, nabízí se jediné adekvátní vysvětlení – tento rozdíl je komplexní položkou upravující výši čistých aktiv (aktiv a závazků nabývané jednotky jako celku). Potom lze předpokládat, že z akcií přidružené jednotky oceněných k datu nabytí ekvivalenční metodou v rozvinuté formě, tj. *de facto* ve výši pořizovací ceny zvýšené o částku záporného konsolidačního rozdílu (v absolutní hodnotě), lze předpokládat zdanitelný ekonomický efekt minimálně ve výši tohoto ocenění. Záporný konsolidační rozdíl tento zdanitelný efekt snižuje. Tím se jeho výše ustavuje na výši pořizovací ceny akcií (podílů) přidružené jednotky, které jsou daňově uplatnitelné. Účetní hodnota (tj. částka ocenění akcií přidružené jednotky oceněné ekvivalenční metodou v rozvinuté formě snižená o částku záporného konsolidačního rozdílu) je tudíž rovna daňové základně (tj. pořizovací ceně těchto akcií), a proto mezi nimi nevzniká přechodný rozdíl, a tedy ani odložená daň. Avšak toto stanovisko a argumentace k vykazování nebo nevykazování odložené daně k datu nabytí investice do přidružené jednotky předurčuje i to, jakým způsobem je třeba vykazovat odloženou daň ze změny ocenění investice do přidružené jednotky vykazované ekvivalenční metodou k závěrkovým datům.

4.2 Odložená daň k závěrkovému datu

Podle IFRS (v souladu s IAS 12 – Daně ze zisku) může vzniknout odložená daň ze změny ocenění investice do přidružené nebo společné jednotky vykazované ekvivalenční metodou. Přechodný rozdíl vzniká mezi oceněním ekvivalenční metodou a oceněním pořizovacími

náklady investice. Jako daňová sazba se použije ta, která co nejlépe odpovídá očekávání investora o budoucím zdanitelném efektu z dané investice. Může jí být standardní sazba pro zdanění zisku v případě převahy ekonomického efektu z prodeje investice nebo sazba zdanění podílů na zisku, pokud jsou tyto očekávaným převažujícím zdanitelným efektem z investice. Pokud tomu tak je, je zřejmé, že v případě osvobození podílů na zisku od zdanění by odložená daň ze změny ocenění investice mezi datem nabytí a datem závěrky nevznikala. Odložená daň ze změny ocenění se vykazuje standardně, tj. jako odložená daň v rozvaze (závazek/pohledávka) a zvýšení či snížení daňového nákladu. I v případě možného vykazování odložené daně k datu účetní závěrky je třeba posoudit, do jaké míry je záměr prodeje investice časově vzdálený.

V předchozích odstavcích tohoto příspěvku byl diskutován problém vykazování či nevykazování odložené daně k datu nabytí podstatného vlivu při uplatnění ekvivalenční metody podle našich účetních předpisů. Autor se zde přiklání k tomu, aby se taková odložená daň nevykazovala, a uvádí argumenty. Toto řešení má však důsledky pro vykazování k závěrkovým datům. Jestliže bychom totiž považovali za účetní hodnotu částku odpovídající úhrnu ekvivalenční metodou přepočtené investice (cenné papíry a podíly v ekvivalenci) k datu nabytí (tj. $p \times VK_p$) a kladného konsolidačního rozdílu nebo k datu nabytí ekvivalenční metodou přepočtené investice snižené o záporný konsolidační rozdíl (tedy v podstatě pořizovací ceně), a tato částka by tudíž byla rovna daňové základně (samozřejmě za předpokladu její daňové uplatnitelnosti), potom by bylo třeba i k datu závěrky při použití ekvivalenční metody modifikovat postup pro vyčíslení odložené daně. Protože se pro účely řešení odložené daně k datu nabytí podstatného vlivu u ekvivalenční metody podle našich předpisů v tomto článku považuje za „účetní hodnotu“ spojení investice oceněné ekvivalenční metodou v její rozvinuté formě s konsolidačním rozdílem, pak se jako jediné konzistentní řešení k datu účetní závěrky nabízí za „účetní hodnotu“ považovat rovněž investici oceněnou ekvivalenční hodnotou upravenou o dosud neodepsanou částku konsolidačního rozdílu. Za předpokladu daňové uznatelnosti pořizovacích nákladů investice do přidružené jednotky lze postup výpočtu odložené daně formálně vyjádřit následovně:

a) výpočet odložené daně k datu nabytí:

$$(6) \quad OD = t \times (MUE_A + KR_A) - MU_C = t \times 0 = 0,$$

b) výpočet odložené daně k závěrkovému datu:

$$(7) \quad OD = t \times (MUE_Z + (KR_A - \sum OKR)) - MU_C.$$

Vysvětlivky:

OD	částka (stav) odložené daně,
t	sazba daně ze zisku,
MUE_A	investice do přidružené jednotky přepočtená ekvivalenční metodou k datu nabytí,
KR_A	konsolidační rozdíl k datu nabytí,
MU_p	investice do přidružené jednotky v pořizovací ceně,

MUE_Z	investice do přidružené jednotky přepočtená ekvivalenční metodou k závěrkovému datu,
ΣOKR	kumulované odpisy konsolidačního rozdílu od data nabytí do závěrkového data.

Je pravděpodobné, že toto pojetí nebude běžně praxí uplatňováno, nicméně je jediné, které je v souladu s postupem, při němž nevzniká při použití ekvivalenční metody podle našich pravidel odložená daň k datu nabytí. Přestože tomuto pojetí autor dává přednost, jak vyplývá z argumentace uvedené výše, v ilustrativním příkladu se omezuje na prostý výpočet odložené daně z rozdílu mezi částkou cenných papírů a podílů v ekvivalenci a pořizovací cenou investice, který používá a patrně i nadále bude používat převážná většina účetních jednotek, a to i s vědomím určité nekonceptnosti takového pojetí. Toto běžné pojetí, které ve své podstatě znamená uznání odložené daně z rozdílu pořizovací ceny investice a cenných papírů a podílů v ekvivalenci již k datu nabytí, je samo o sobě konzistentní, avšak ekonomické zdůvodnění odložené daně k datu nabytí s ohledem na charakter a způsob vykazování konsolidačního rozdílu podle našich předpisů se nenabízí.

Odložená daň k investici vykazované ekvivalenční metodou podle našich předpisů se vykazuje běžným způsobem jako závazek/pohledávka proti zvýšení/snížení daňového nákladu. Na tomto místě je vhodné pro vykazování odložené daně i v kontextu českých účetních norem upozornit na to, že v případě osvobození dividend a jiných podílů na zisku od zdanění nevzniká důvod pro vykazování odložené daně, pakliže předpokládaným hlavním zdanitelným efektem z investice jsou dividendy nebo jiné podíly na zisku. Rovněž se lze do určité míry opřít o stanovisko interpretace Národní účetní rady I-4, která spojuje odloženou daň s motivem držby investice kvůli dividendám. Bohužel tato interpretace je nepřesná v některých argumentacích, což vede k tomu, že *a priori* vylučuje motiv držby investice investorem kvůli prodeji v dohledné době.³ IFRS (IAS 12) je v tomto ohledu nesrovnatelně přesnější.

5 Vyloučení vzájemných transakcí mezi investorem a nabytou jednotkou při ekvivalenční metodě

Investor s přidruženou jednotkou mají mezi sebou přirozeně vzájemné transakce. Ve srovnání s plnou i poměrnou konsolidační metodou však vylučování vnitroskupinových zůstatků a transakcí nevyhovuje ekvivalenční metodě z následujících důvodů:

- u ekvivalenční metody se nesčítají položky čistých aktiv, proto není možné vylučovat vzájemná aktiva a závazky mezi investorem a přidruženou jednotkou,

- u ekvivalenční metody se nesčítají položky výnosů a nákladů, proto není možné vylučovat vzájemné výnosy a náklady mezi investorem a přidruženou jednotkou,
- u ekvivalenční metody se nesčítají položky příjmů a výdajů, proto není možné vylučovat vzájemné peněžní toky mezi investorem a přidruženou jednotkou.

Přesto existuje jedna oblast, u níž lze principy vylučování vzájemných transakcí mezi investorem a přidruženou jednotkou použít. Týká se to těch transakcí mezi investorem a přidruženou jednotkou, které mají dopad na vlastní kapitál jedné ze stran. Nejčastějším případem takové transakce je výsledek dosažený při transakci mezi investorem a přidruženou jednotkou, který nebyl realizován vůči jiné jednotce, tj. jakékoli jednotce mimo investora a přidruženou jednotku. Eliminovat transakce s dopadem na vlastní kapitál jednoho z účastníků transakce je možné proto, že se při ekvivalenční metodě v rozvaze objevuje v rámci vykazovaného vlastního kapitálu vedle vlastního kapitálu investora i podíl na změnách vlastního kapitálu přidružené jednotky a že při této metodě obsahuje rozvaha vedle aktiv a závazků investora rovněž jeho podíl na změně výše vlastního kapitálu přidružené jednotky jako součást ocenění cenných papírů a podílů v ekvivalenci. Z těchto skutečností plyne i specifický způsob eliminace vzájemných transakcí u ekvivalenční metody.

Při vylučování výsledku dosaženého mezi investorem a přidruženou jednotkou, avšak dosud nerealizovaného mimo ně je vhodné postupovat v podobném duchu jako u konsolidačních metod. Nabízí se tento postup:

- 1) zjistí se částky transakcí, které by byly eliminovány při plné konsolidaci, pokud by měly dopad na vlastní kapitál jedné ze stran,
- 2) tyto částky se přepočtou podílem investora na přidruženou jednotku,
- 3) upraví (vyloučí) se příslušné položky o přepočtené částky způsobem specifickým pro ekvivalenční metodu.

Na příkladu bude ilustrován postup eliminace transakcí u ekvivalenční metody. Investor drží 25 % akcií přidružené jednotky a má v ní podstatný vliv. Investor během účetního období koupil mimo skupinu 10 ks zboží XYZ po 10,-. Přidružená jednotka z tohoto nákupu prodala 8 ks po 12,-. Během téhož období přidružená jednotka prodala 6 ks tohoto zboží třetím osobám po 15,-.

Ze zadání vyplývá, že při plné konsolidaci by se vylučovala částka 4 ze zásob zboží a rovněž 4 z výsledku hospodaření. Vyplývá to z toho, že 2 ks zboží XYZ nakoupeného od investora přidružená jednotka neprodala třetí straně.

³ Podrobnější vysvětlení by vyžadovalo důkladnou analýzu fenoménu podstatný vliv, což by zabralo neadekvátní prostor neúměrný rozsahu tohoto článku.

Jestliže investor prodal přidružené zboží jednotce se ziskem 2,- z prodeje jednoho kusu a přidružená jednotka z tohoto nákupu doposud neprodala 2 kusy, pak vůči třetím osobám nebyl realizován zisk 2,- z každého ze dvou kusů zboží, tj. celkem ve výši 4. Protože jde o ekvivalenční metodu, která se zakládá na podílu investora na nabyté jednotce, je třeba eliminace vzájemných transakcí u této metody rovněž přepočítat podílem investora, tj. pro náš příklad $0,25 \times 4 = 1$.

Oproti plné (i poměrné) konsolidační metodě jsou však úpravy o vzájemné transakce mezi investorem a přidruženou jednotkou u ekvivalenční metody řešeny způsobem, který je alespoň do určité míry konzistentní s touto metodou. I zde, podobně jako u plné nebo poměrné konsolidační metody, je třeba důsledně rozlišovat, zda prodává investor přidružené jednotce (jako v našem příkladu), nebo naopak. Pokud investor prodává přidružené jednotce, jde transakce „po vlastnické ose nahoru“, a pokud přidružená jednotka investorovi, jde o transakce „po vlastnické ose dolů“.

Pokud by šlo o eliminaci transakcí po vlastnické ose směrem dolů u plné nebo poměrné konsolidace, vylučovaly by se dopady příslušné transakce na výsledek prodávajícího (investora) a kupované aktivum u kupujícího (dceřiné, společné jednotky) v období, kdy k transakci došlo. Rovněž by se eliminovaly i dopady na výsledkové položky tržby a náklady na prodané aktivum.⁴

Při ekvivalenční metodě je východisko pro úpravy stejné jako u konsolidačních metod, nicméně řešení je odlišné. Při ekvivalenční metodě se na jedné straně upraví výsledek hospodaření investora ve výši podílu na mezi ním

a přidruženou jednotkou realizovaném výsledku (zisku z prodeje zboží XYZ), který nebyl realizován mimo tyto dvě jednotky [v příkladu $0,25 \times 2 \times (-2) = -1$]. Na rozdíl od konsolidačních metod není možné vyloučit tuto částku (-1) ze zásob přidružené jednotky, protože její aktiva se při ekvivalenční metodě nescítají s aktivy investora. Souvztažná úprava je založena na následující myšlenkové konstrukci: Pokud by přidružená jednotka měla mít zboží oceněné jen částkou neobsahující marži z jeho nákupu od investora, vykazovala by čistá aktiva, a tedy i vlastní kapitál o tuto částku (4) nižší. Z toho plyne, že pakliže je z důvodu vzájemných výsledků mezi investorem a přidruženou jednotkou, nerealizovaných vůči třetím osobám, nižší částka čistých aktiv (vlastního kapitálu) přidružené jednotky, je tuto skutečnost třeba zohlednit v částce vykazovaných cenných papírů a podílů v ekvivalenci. Úprava cenných papírů a podílů v ekvivalenci je tedy následující: $0,25 \times (-4) = -1$.

Tato úprava cenných papírů a podílů v ekvivalenci má dopad na odloženou daň vykázanou jako důsledek změny účetní hodnoty této investice v důsledku přecenění ekvivalenční metodou. Snížení vykazované částky investice do přidružené jednotky o 1 se v případě 20% daňové sazby promítne jako snížení odloženého daňového závazku o 0,2. O této úpravě bylo již pojednáno na jiném místě tohoto článku. Úpravu odložené daně vztahující se k cenným papírům a podílům v ekvivalenci je vhodné provést až spolu s celkovou úpravou odložené daně vyplývající z celkové změny stavu cenných papírů a podílů v ekvivalenci za dané období. Přehled úprav plynoucích ze vzájemných zisků v ekvivalenční metodě v případě konečného dopadu transakcí po vlastnické ose směrem dolů:

Úpravy v rozvaze:

Aktiva	Částka	Pasiva	Částka
Cenné papíry a podíly v ekvivalenci	-1,0	Výsledek hospodaření	-0,8
		Odložený daňový závazek	-0,2
Σ	-1,0	Σ	-1,0

Výsledek hospodaření investora:

Úprava podílu na zisku investora z prodeje zboží přidružené jednotky + náklad na odloženou daň z přecenění investice do přidružené jednotky ($-1 + 0,2 = -0,8$).

Úpravy ve výsledovce:

Tržby z prodeje zboží (investor)	$0,25 \times (-12) \times 2 = -6$	-6,0
Náklady na prodané zboží (investor)	$0,25 \times (-10) \times 2 = -5$	-5,0
Zisk z prodeje zboží (investor)		-1,0
Náklad na odloženou daň (snížení nákladu)	$0,2 \times (-1) = -0,2$	0,2
Výsledek hospodaření		-0,8

⁴ Odhlížíme zde od problematiky odložené daně a menšinových podílů.

Poznámka:

I když je v odborné literatuře podpořen spíše tento postup, je vhodné poznamenat, že výše uvedené řešení vede k tomu, že se naruší spojitost mezi změnou v částce investice (cenných papírů a podílů v ekvivalenci) a změnou výše vlastního kapitálu přidružené jednotky. Nicméně tento postup jako jediný možný korektně eliminuje dopad transakce na výsledek hospodaření, což je považováno za zásadní kritérium pro zvolený postup. Každé jiné řešení má ještě větší nedostatky. Obecně lze konstatovat, že pro vyloučení dopadů transakcí po vlastnické ose směrem dolů při ekvivalenční metodě neexistuje žádné řešení, které by bylo po všech stránkách konzistentní a dokonale odpovídalo koncepci ekvivalenční metody. Je tomu tak proto, že eliminace zůstatků a transakcí je vlastní pouze metodám založeným na agregaci aktiv, závazků, výnosů, nákladů a peněžních toků zúčastněných stran, tj. metodám plné a poměrné konsolidace.

V případě eliminace transakcí po vlastnické ose směrem nahoru se u plné a poměrné konsolidace vylučují dopady příslušné transakce na výsledek prodávajícího (dceřiné, společné jednotky) a kupované aktivum u kupujícího (investora) v období, kdy k transakci došlo. Rovněž se eliminují i dopady na výsledkové položky tržby a náklady na prodané aktivum.⁵ Ekvivalenční metoda však má i v tomto případě odlišný postup.

Uzpůsobme zadání ilustrativního příkladu tak, aby vyhovovalo eliminacím transakcí po vlastnické ose nahoru (prodává přidružená jednotka) při ekvivalenční metodě. Jinými slovy: jednotka, která byla v původním zadání označena za investora, je v této modifikaci příkladu přidruženou jednotkou a přidružená jednotka z původního zadání je nyní investorem.

Při ekvivalenční metodě se upraví vykazovaná položka podíl na výsledku v ekvivalenci ve výši podílu na výsledku realizovaném přidruženou jednotkou z prodeje investovi, který nebyl realizován vůči třetí straně [$0,25 \times (-4) = -1$]. Podle konsolidačních metod by bylo možné vyloučit stejnou částku z prodaného aktiva (v našem příkladu ze zásob zboží) investora, které je u něj vykazováno. Formálně by bylo možné tuto úpravu provést i při ekvivalenční metodě. To však není pro tuto metodu správným řešením. Pro ekvivalenční metodu má totiž přednost každá úprava, která reaguje na změnu výše vlastního kapitálu přidružené jednotky, tj. v našem případě na vyloučení podílu investora na výsledku hospodaření přidružené jednotky. Každá taková úprava musí být zachycena jak ve vlastním kapitálu (podílu na změnách vlastního kapitálu přidružené jednotky), tak v „ekvivalenční“ hodnotě investice (cenné papíry a podíly v ekvivalenci). Znamená to, že v našem příkladu nelze při ekvivalenční metodě upravovat výši zásob u investora, ale (podobně jako u transakcí po vlastnické ose směrem dolů) cenné papíry a podíly v ekvivalenci. Je tomu tak proto, že v souvislosti s úpravou vlastního kapitálu přidružené jednotky má vždy přednost úprava investice do přidružené jednotky oceněné pomocí ekvivalenční metody. Úprava zásob by nebyla v souladu s principy ekvivalenční metody. Stala by se tak cestou od ekvivalenční metody k poměrné konsolidaci. Je tedy zřejmé, že i tato úprava cenných papírů a podílů na základě upraveného zadání příkladu činí $0,25 \times (-4) = -1$.

Rovněž tato úprava cenných papírů a podílů v ekvivalenci má dopad na odloženou daň vykázanou jako důsledek změny účetní hodnoty této investice v důsledku přecenění ekvivalenční metodou. Pro tuto úpravu dopadu na odloženou daň platí vše, co bylo uvedeno u vylučování transakcí po vlastnické ose směrem dolů v ekvivalenční metodě. Vyloučení transakcí po vlastnické ose směrem nahoru dle našeho upraveného příkladu má následující dopad na účetní výkazy:

Úpravy v rozvaze:

Aktiva	Částka	Pasiva	Částka
Cenné papíry a podíly v ekvivalenci	-1,0	Výsledek hospodaření	0,2
		Podíl na výsledku v ekvivalenci	-1,0
		Odložený daňový závazek	-0,2
Σ	-1,0	Σ	-1,0

Úpravy ve výsledovce:

Náklad na odloženou daň (snížení nákladu)	$0,2 \times (-1) = -0,2$	0,2
Podíl na výsledku v ekvivalenci		-1,0
Výsledek hospodaření		-0,8

⁵ I zde je odhlédnuto od odložené daně a menšinových podílů.

6 Podíly na zisku v ekvivalenční metodě

Jak je obecně známo, ve všech účetních metodách kromě ekvivalenční metody vykazuje podíly na zisku (např. dividendy)⁶ investor ve svých finančních výnosech. Jednotka, která dividendy vyplácí, snižuje o schválené dividendy výsledek hospodaření minulého období. Řešení dividend v ekvivalenční metodě je zcela odlišné. Pro názornost je na tomto místě vhodné popsat řešení dividend za situace, kdy by bylo individuální účetnictví vedeno přímo pomocí ekvivalenční metody.

Pokud je na dividendy rozdělován zisk minulého účetního období, při ekvivalenční metodě dochází k tomu, že v období, kdy byl přidruženou jednotkou vytvořen zisk, investor svůj podíl na něm zaúčtoval jako zvýšení investice (akcií přidružené jednotky) souvztačně s podílem na výsledku hospodaření přidružené jednotky,⁷ což je ve skutečnosti výnosová položka. Pokud by investor zahrnul během následujícího účetního období dividendu vyplacenou ze zmíněného zisku minulého období do výnosů, jak je tomu obvyklé u jiných metod než metody ekvivalenční, došlo by k duplicitnímu zahrnutí dividend do výnosů v různých účetních obdobích. Poprvé v minulém účetním období jako podíl na výsledku přidružené jednotky a podruhé jako dividendy ve finančních výnosech. To by však byla hrubá chyba. Správným řešením pro účetnictví vedené pomocí ekvivalenční metody je, že je dividendy namísto do výnosů účtována rovnou jako snížení investice (akcií přidružené jednotky), čímž je zabezpečena souvislost mezi podílem investora na změnách výše vlastního kapitálu přidružené jednotky a změnou ekvivalenčního ocenění investice.

Shrneme-li obsah výše uvedených řádků, lze konstatovat, že na rozdíl od účetních metod, které vyžadují vykazování dividend ve výnosech souvztačně s pohledávkou nebo platbou, ekvivalenční metoda požaduje vykazování dividend ve formě snížení investice do přidružené jednotky souvztačně rovněž s příslušnou pohledávkou nebo platbou.

Postup při sestavení konsolidovaných výkazů pomocí ekvivalenční metody, resp. při sestavení výkazů ekvivalenční metodou úpravou individuálních výkazů investora, probíhá obvykle tak, že se zobrazí změna ve výši investice a podíl investora na změně vlastního kapitálu nabyté

jednotky. Tímto postupem je částka investice již snížena o dopad dividend z rozdělení výsledku minulého období přiznaných investorovi. Znamená to, že při tomto postupu již není možné částku investice z titulu dividend dále korigovat eliminační úpravou. Aby nebyly mezi obdobími vykazovány duplicitní výsledky, je třeba provést pouze následující úpravu:

- vyloučit dividendy z výnosů investora, tedy snížit výsledek hospodaření investora, a
- zvýšit o stejnou částku podíl investora na výsledcích minulého období přidružené jednotky (pojetí konsolidační), případně výsledky minulých období investora (pojetí investiční).

Tím se ve svém důsledku dostane do konsolidovaných výkazů dopad použití ekvivalenční metody stejně, jak bylo naznačeno u obecného (nikoli českého) pojetí konsolidace v individuálním účetnictví.

Není tedy sporu o tom, že je třeba vyloučit z výnosů investora dividendy. Koncepční spor může nastat při úpravě výsledků minulých období o stejnou částku. Existují v podstatě dva přístupy, o nichž lze diskutovat. První z nich, výše označovaný jako konsolidační pojetí, spočívá v tom, že se hledí na to, kde má upravovaná výše výsledků minulých let svůj původ. Ten má samozřejmě u přidružené jednotky, a proto je při tomto pojetí úpravou navrácení částky odpovídající dividendám, které byly investorovi přiznány, do položky obsahující podíl investora na výsledcích přidružené jednotky minulých let. Toto pojetí je blízké myšlence ekonomické jednotky (v tomto případě jednotky čítající investora a přidruženou jednotku), která se aplikuje v konsolidačních metodách. Druhý přístup, který je zde označen jako investiční pojetí, se zakládá na myšlence, že v případě ekvivalenční metody jde spíše než o myšlenku ekonomické jednotky o vykazování investice (akcií) přidružené jednotky, což je ve skutečnosti základní princip ekvivalenční metody. Tento investiční přístup se při úpravách o dopad dividend přiznaných přidruženou jednotkou investorovi projeví tím, že vyloučení těchto dividend z výnosů je doprovázeno úpravou výsledků minulých období investora (nikoli přidružené jednotky). Toto pojetí vychází z toho, že přiznané dividendy byly již zahrnuty do jeho výkazů, a je tudíž vhodné upravit právě jeho nerozdělené zisky o dopad těchto dividend. Oba zmiňované přístupy mají svou dostatečně silnou argumentaci a je obtížné stanovit, který z nich lépe vyhovuje potřebám uživatelů.

⁶ Dále bude v textu používán termín dividendy, i když máme na mysli jakoukoli formu podílu na zisku.

⁷ Na tomto místě je třeba upozornit na to, že jde o popis účtování ekvivalenční metodou v individuálním účetnictví, jak ho zná teorie i užívaná světová praxe. Tomuto způsobu v žádném případě neodpovídá účtování ekvivalenční metodou pro zachycení investic v individuálních výkazech podle našich předpisů.

7 Příklad: Konsolidace ekvivalenční metodou podle našich účetních předpisů⁸

Společnost MOZ dne 1. 7. 20X0 nakoupila 40% podíl (v podobě kmenových akcií) na zahraniční společnosti LOM za 2 250. S pořízením investice souvisely i vedlejší pořizovací náklady ve výši 50. Nákupem podílu společnost MOZ získala podstatný vliv na společnosti LOM, která se tak stala její přidruženou jednotkou. V rozvahách je pro zjednodušení odepisovaný dlouhodobý majetek vyjádřen v netto hodnotách. Pro obě společnosti je v příkladu pro zjednodušení použito sazby pro daň z příjmu 20%. Rozdíl účetního ocenění oproti reálné hodnotě byl k okamžiku nabytí podstatného vlivu zjištěn pouze u pozemku. Reálná hodnota pozemku byla k datu akvizice vyčíslena na 3 000. Společnost MOZ hodlá odpisovat

konsolidační rozdíl rovnoměrně po dobu 20 let a rovněž rozhodla o tom, že odpis (zúčtování) konsolidačního rozdílu bude ovlivňovat část výsledku hospodaření týkající se investora.

Úkolem je sestavení konsolidované rozvahy a výsledovky za období 20X0 a 20X1 ekvivalenční metodou. [Avšak abychom mohli hovořit o konsolidované účetní závěrce, měl by existovat konsolidační celek obsahující ovládající (mateřskou) jednotku a alespoň jednu ovládanou (dceřinou) jednotku. Toto v našem příkladu není. Jinými slovy, příklad je třeba spíše brát za jakýsi segment konsolidace konsolidačního celku, a tedy segment zpracování konsolidované účetní závěrky, který se týká účetního zobrazení vztahu investora a přidružené jednotky. Proto výsledkové sloupce v následujících tabulkách rozvah a výsledovek uvádějí termín „konsolidovaná“ v uvozovkách.]

Užitečné výpočty:

Přecenění pozemku:	$3\,000 - 1\,400 = 1\,600$
Odložený daňový závazek (ODZ):	$1\,600 \times 0,2 = 320$
Záporný konsolidační rozdíl (KRZ) k datu akvizice:	$2\,300 - 0,4 \times (4\,700 + 1\,600 - 320) = -92$
Zúčtování KRZ (20X0):	$92 / 20 \times 6 / 12 = 2,3$ (nabytí v polovině období – půlroční odpis)
KRZ (20X0):	$-92 + 2,3 = -89,7$
Zúčtování KRZ (20X1):	$92 / 20 = 4,6$
KRZ (20X1):	$-92 + 2,3 + 4,6 = -85,1$
Cenné papíry v ekvivalenci (CPE) k datu nabytí:	$0,4 \times (4\,700 + 1\,600 - 320) = 2\,392$
CPE (20X0):	$2\,392 + 0,4 \times ((4\,900 + 1\,600 - 320) - (4\,700 + 1\,600 - 320)) = 2\,472$ nebo $0,4 \times (4\,900 + 1\,600 - 320) = 2\,472$
CPE (20X1):	$0,4 \times (4\,400 + 1\,600 - 320) = 2\,272$
ODZ ze změny CPE (20X0):	$0,2 \times (2\,472 - 2\,300) = 34,4$
Odložená daňová pohledávka (ODP) ze změny CPE (20X1):	$0,2 \times (2\,272 - 2\,300) = 5,6$
Aktiva/závazky (A/Z):	k A/Z MOZ se nepřičítají A/Z LOM
Výsledek hospodaření (VH) (20X0):	$3\,500 - 34,4 + 2,3 = 3\,467,9$
VH (20X1):	$500 + (34,4 + 5,6) + 4,6 = 544,6$
VH v ekvivalenci (VHE) (20X0):	$0,4 \times (1\,000 - 600) = 160$
VHE (20X1):	$0,4 \times (-800) = -320$
Nerozdělené zisky (20X1)	$3\,450 - 34,4 + 2,3 = 3\,417,9$
Konsolidační fond (20X0)	$0,4 \times (500 - 700) = -80$
Konsolidační fond (20X1)	$0,4 \times ((1\,700 + 800) - (700 + 700 + 600)) = 200$
Výnosy/náklady:	k V/N MOZ se nepřičítají V/N LOM

⁸ S ohledem na to, že úpravy o vyloučení vzájemných transakcí při ekvivalenční metodě byly vysvětleny na ilustrativním příkladu v textu, nebyla tato problematika již zahrnuta do následujícího příkladu, aby jeho rozsah nepřekročil míru únosnou pro rozsah tohoto článku. Podobně do něj nebyla zahrnuta ani problematika dividend.

Rozvahy společností MOZ a LOM a „konsolidovaná“ rozvaha k různým datům

	Rozvaha MOZ k datu nabytí	Rozvaha LOM k datu nabytí	Rozvaha MOZ k 31. 12. 20X0	Rozvaha LOM k 31. 12. 20X0	„Konsolidovaná“ rozvaha k 31. 12. 20X0	Rozvaha MOZ k 31. 12. 20X1	Rozvaha LOM k 31. 12. 20X1	„Konsolidovaná“ rozvaha k 31. 12. 20X1
DHM	10 300	2 500	10 000	2 400	10 000	9 400	2 200	8 400
– pozemek		1 400		1 400			1 400	
– budova	8 100		8 000		8 000	7 800		7 800
– stroje	2 200	1 100	2 000	1 000	2 000	1 600	800	600
DFM	2 300	1 700	2 300	1 500		2 300	1 800	
– akcie LOM	2 300		2 300			2 300		
– CP RH rozvahově		1 700		1 500			1 800	
Záporný KR (KRZ)					-89,7			-85,1
Cenné papíry v ekvivalenci (CPE)					2 472			2 272
Zásoby	1 100	800	1 000	1 000	1 000	1 300	850	1 300
– materiál	300	200	100	350	100	200	300	200
– výrobky	800		900		900	1 100		1 100
– zboží		600		650			550	
Pohledávky	200	500	1 200	600	1 200	1 300	400	1 305,6
– odběratelé	200	500	1 200	600	1 200	1 300	400	1 300
– odložená daňová pohledávka (ODP)								5,6
KFM	4 100	1 000	3 700	1 200	3 700	3 800	650	3 800
– bankovní účty	4 100	1 000	3 700	1 200	3 700	3 800	640	3 800
– pokladna							10	
AKTIVA celkem	18 000	6 500	18 200	6 700	18 282,3	18 100	5 900	17 992,5
Vlastní kapitál	16 300	4 700	16 500	4 900	16 547,9	17 000	4 400	16 892,5
– zákl. kapitál	5 000	2 000	5 000	2 000	5 000	5 000	2 000	5 000
– emisní ážio		300		300			300	
– rezervní fond	1 000	400	1 000	400	1 000	1 000	400	1 000
– ostatní fondy	7 050		7 050		7 050	7 050		7 050
– fond z přec.		700		500			800	
– VH minulých let	-50	700	-50	700	-50	3 450	1 700	3 417,9
– VH běžného obd.	3 300	600	3 500	1 000	3 467,9	500	-800	544,6
– podíl na výsledku v ekvivalenci (VHE)					160			-320
– konsolidační fond					-80			200
Cizí kapitál	1 700	1 800	1 700	1 800	1 734,4	1 100	1 500	1 100
– dodavatelé	510	1 260	400	1 180	400	600	1 200	600
– zaměstnanci	220	210	350	200	350	220	190	220
– ostatní	970	330	950	420	950	280	110	280
– odložený daňový závazek (ODZ)					34,4			
PASIVA celkem	18 000	6 500	18 200	6 700	18 282,3	18 100	5 900	17 992,5

Výsledky společností MOZ a LOM a „konsolidovaná“ výsledková za různá období

	Výsledková MOZ do data nabytí	Výsledková LOM do data nabytí	Výsledková MOZ k 31. 12. 20X0	Výsledková LOM k 31. 12. 20X0	„Konsolidovaná“ výsledková k 31. 12. 20X0	Výsledková MOZ k 31. 12. 20X1	Výsledková LOM k 31. 12. 20X1	„Konsolidovaná“ rozvaha k 31. 12. 20X1
Tržby za prodané zboží		4 800		9 000			4 500	
Náklady na prodané zboží		-2 050		-4 000			-2 100	
Obchodní marže		2 750		5 000			2 400	
Tržby za prodané výrobky	3 680		6 195		6 195	6 180		6 180
ZS výrobků	+60		+100		+100	+200		+200
Spotřeba materiálu	-800	-50	-1 255	-100	-1 255	-1 700	-50	-1 720
Mzdové náklady	-1 260	-1 000	-2 640	-2 000	-2 640	-2 800	-2 350	-2 800
Odpisy	-300	-100	-600	-200	-600	-600	-200	-600
Nakupované služby	-180	-500	-300	-850	-300	-280	-500	-280
Ostatní provozní n.	-102	-350	-145	-600	-145	-310	-100	-310
Zúčtování KR					+2,3			+4,6
Provozní výsledek	1 098	750	1 355	1 250	1 357,3	690	-800	694,6
Tržby za prodané cenné papíry	5 500		5 500		5 500			
Náklady na prodané cenné papíry	-2 500		-2 500		-2 500			
Finanční výsledek	3 000		3 000		3 000			
Výsledek před daní	4 098	750	4 355	1 250	4 357,3	690	-800	694,6
Daň z příjmu splatná	-798	-150	-855	-250	-855	-190	-	-190
Odložená daň z př.					-34,4			+40
Výsledek po dani z příjmu	3 300	600	3 500	1 000	3 467,9	500	-800	544,6
Podíl na výsledku v ekvivalenci (PVE)					+160			-320
„Konsolidovaný“ výsledek					3 627,9			224,6

8 Závěrem

Podstata ekvivalenční metody není komplikovaná a byla jí věnována úvodní část příspěvku. Existují však určité problémy, pakliže se od ní očekává, že splní některé úkoly, které jsou vlastní plné nebo poměrné konsolidační metodě. Jde zejména o problematiku vylučování transakcí, k nimž došlo mezi investorem a nabytou (přidruženou) jednotkou. Dalším koncepčním problémem je vykazování odložené daně vztahované ke změně ocenění investice k datu nabytí dané jednotky. Právě proto byly vybrány tyto dva zajímavé problémy jako stěžejní část článku. Závěrem je třeba upozornit na to, že existuje celá řada dalších

zajímavých problémů spojených s použitím ekvivalenční metody. Namátkou uveďme například použití ekvivalenční metody, pokud by s ohledem na vývoj výše vlastního kapitálu přidružené jednotky musela být vykázána investice (cenné papíry a podíly v ekvivalenci) zápornou částkou, použití dalších součástí čisté investice investora pro aplikaci ekvivalenční metody v předchozí situaci, přechod z ekvivalenční metody na jinou metodu, změna podílu investora nákupem dalších akcií přidružené jednotky, změna podílu investora úpisem akcií a další. Těmto tématům bude věnována pozornost v dalších příspěvcích zpracovaných pro odborné publikace a periodika.

Inspirace v IFRS

Ing. Alice Šrámková

Za předpokladu, že účetní jednotky naplní požadavky § 19a zákona 563/1991 Sb., o účetnictví (dále jen „zákon o účetnictví“), mohou sestavit svoji účetní závěrku podle mezinárodních standardů účetního výkaznictví, tzv. IFRS (zákon o účetnictví používá dřívější označení mezinárodní účetní standardy, IAS). Stále se setkávám s názorem účetních, že pokud účetní jednotka nepatří mezi účetní jednotky, které IFRS pro sestavení účetní závěrky používat musejí nebo mohou, není třeba koncept a pravidla IFRS znát. Osobně jsem přesvědčená o tom, že koncepce a pravidla IFRS jsou v prostředí českých účetních předpisů minimálně inspirativní, řadu pravidel lze převzít a konců nemalá část interpretací Národní účetní rady je na pravidlech IFRS založená.

Poslední vydání Účetnictví podnikatelů v edici ÚZ má 187 stran, a to kromě zákona, vyhlášky a českých účetních standardů (ČÚS) obsahuje i zákon o auditorech. Aktuální tištěné vydání IFRS zveřejněných k 1. 1. 2019 čítá 5 536 stran (včetně důvodových zpráv a ilustrativních příkladů). Přitom cíl obou systémů je shodný – poskytnout věrný a poctivý obraz předmětu účetnictví a finanční situace účetní jednotky tak, aby na základě účetní závěrky mohl uživatel činit ekonomická rozhodnutí. Je tedy zřejmé, že v IFRS jsou účetní pravidla popsána podrobněji, a to včetně ilustrativních příkladů. Nelze nezmínit skutečnost, že v některých oblastech jsou účetní pravidla obsáhlejší (například oceňování pozemků, budov a zařízení reálnou hodnotou, což české účetní předpisy neumožňují) či pokrývají oblasti, kterým se české předpisy nevěnují vůbec (například zveřejňování informací o segmentech, úhrady vázané na akcii atd.).

V tomto článku bych chtěla přiblížit několik oblastí, které jsou z IFRS přenositelné do prostředí české účetní závěrky a které v důsledku přispějí k její vyšší kvalitě.

1 Vykazování výnosů

První oblastí, u které bych se chtěla zastavit, je vykazování výnosů. Tato problematika není v prostředí české účetní závěrky v podstatě vůbec upravena, přestože se jedná o nejvýznamnější položku výsledovky, která zároveň

ovlivňuje vykazování souvisejících nákladů a v podstatě beze změny přechází do základu daně z příjmů právnických osob. Je tedy žádoucí, aby účetní jednotka měla pravidla pro vykazování výnosů upravena vnitřním předpisem, který by měl zároveň obsahovat vhodnou argumentaci okamžiku vzniku výnosu. Inspirací může být IFRS 15, Výnosy ze smluv se zákazníky. Tento standard je relativně nový, účinný pro účetní období začínající po 1. lednu 2018, a obsahuje pětikrokový postup pro vykázání a ocenění výnosů:

- 1) identifikace smlouvy se zákazníkem,
- 2) identifikace smluvních povinností,
- 3) stanovení transakční ceny,
- 4) alokace transakční ceny k jednotlivým smluvním povinnostem,
- 5) vykázání výnosu při splnění smluvní povinnosti.

Není cílem tohoto článku podrobně popsat jednotlivé výše uvedené kroky, ale spíše nastínit, v jakých situacích lze IFRS 15 použít při tvorbě vnitřního předpisu účetní jednotky. Řada smluvních ujednání se zákazníky je relativně jednoduchá a při vykazování výnosů nevznikají v této souvislosti účetní jednotce výraznější nejasnosti. Na druhé straně existují smluvní ujednání s proměnlivou výší ceny za poskytnuté zboží či služby (například ve formě množstevních slev) či ujednání, kde je pro balíček služeb a zboží sjednána jedna cena, či dokonce ujednání, kde jsou v rámci smlouvy některé zboží či služby poskytnuty tzv. zdarma. Právě v těchto situacích může být IFRS 15 dobrým zdrojem informací, jak související výnos ocenit a v jakém okamžiku jej vykazat.

Transakční cena by měla být stanovena tak, aby v budoucím účetním období nedocházelo k jejím následným úpravám, pakliže nedojde ke změně smluvních podmínek. Proto by měly být například očekávané množstevní slevy zachyceny jako snížení výnosu v okamžiku dodání zboží či služby, a ne v okamžiku vystavení dobropisu v následujícím účetním období.

Transakční cena by měla být alokována ke všem smluvním povinnostem, tedy i k tzv. dodání zboží či služby zdarma. Musíme si uvědomit, že k dodávce „zdarma“ by nedošlo, pokud by zároveň nebylo poskytnuto zboží či

služba za úplat. Například v situaci, kdy účetní jednotka dodá zákazníkovi výrobek a v rámci kontraktu se zaváže poskytovat následný tříletý bezplatný servis „zdarma“, je nepochybně cena za bezplatný servis obsažena v ceně výrobku. Logikou IFRS 15 takový kontrakt obsahuje dvě smluvní povinnosti – dodání výrobku a jeho následný servis. Sjednanou cenu je nutné nejprve rozdělit mezi jednotlivé smluvní povinnosti a teprve při jejich splnění, tedy dodání výrobku a poskytnutí služby, dojde k vykázání souvisejícího výnosu. IFRS 15 obsahuje i postupy, jak sjednanou cenu mezi jednotlivé smluvní povinnosti rozdělit.

Obdobná logika se uplatňuje i při vykazování věrnostních programů se zákazníky, tato oblast je předmětem připravované interpretace Národní účetní rady.

Pro úplnost dodávám, že IFRS 15 obsahuje i pravidla, která jsou do prostředí české účetní závěrky nepřenositelná, jako je průběžné vykazování výnosů z dlouhodobých kontraktů či oceňování současnou hodnotou v případech, kdy je sjednána odložená úhrada za poskytnuté zboží či služby.

2 Kurzové rozdíly

Další inspirativní oblastí v IFRS je problematika měnových přepočtů a vykazování souvisejících kurzových rozdílů, kterou pokrývá IAS 21, Dopady změn měnových kurzů. Zjednodušeně řečeno, měnovým přepočtům k datu účetní závěrky by měly podléhat pouze ty položky, u kterých v budoucnu dojde k platbě či inkasu cizí měny, a z toho důvodu je účetní jednotka vystavena kurzovému riziku. V zákoně o účetnictví je poměrně nešťastná formulace, že měnovým přepočtům podléhají položky vyjádřené v cizí měně namísto *splatné* v cizí měně. Vzhledem ke skutečnosti, že kurzové zisky a ztráty jsou vždy součástí základu daně, měla by být i oblast měnových přepočtů upravena vnitřním předpisem účetní jednotky.

Poslední dva roky se této oblasti poměrně intenzivně věnuje Národní účetní rada. Již byla vydána interpretace I-37, Časové rozlišování a cizí měna, a připravují se interpretace na téma kurzových přepočtů u záloh a kurzových přepočtů u opravných položek k pohledávkám.

IAS 21 dále obsahuje i pravidla pro určení tzv. funkční měny, tedy měny, vůči které se měnové přepočty provádějí. Funkční měna je měna, ve které dochází k většině peněžních toků účetní jednotky. Zákon o účetnictví v § 4 odst. 12 ale obsahuje ustanovení, že účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví v peněžních jednotkách české měny. Z toho důvodu nelze pravidlo funkční měny v prostředí české účetní závěrky aplikovat. Nicméně v rámci pracovních jednání nad přípravou nového zákona o účetnictví byla i tato problematika diskutována a je možné, že v budoucnu bude možné funkční měnu uplatnit i v českých účetních závěrkách.

3 Odložená daň

V oblasti odložené daně bych ráda zmínila problematiku efektivní daňové sazby. Vyhláška č. 500/2002 Sb. ani ČÚS 003 obdobně ustanovení neobsahují, přitom se z mého pohledu jedná o jedinou možnou kontrolu správnosti výpočtu odložené daně. V čem tedy efektivní daňová sazba spočívá? Efektivní daňová sazba je poměr daňového nákladu na splatnou a odloženou daň k zisku před zdaněním. Velice výjimečně, pokud vůbec, dosáhne takto vyčíslená efektivní daňová sazba hodnoty zákonné daňové sazby. Pokud ale zisk před zdaněním upravíme o položky daňově neúčinné, ať už se jedná o daňově neuznatelné náklady, či výnosy od daně osvobozené, měla by se efektivní daňová sazba s použitím takto upraveného zisku před zdaněním rovnat sazbě zákonné. To v důsledku znamená, že veškeré přechodné rozdíly byly správně promítnuty do výpočtu odložené daně. Výsledkem je potom správná hodnota zisku po zdanění, který je následně rozdělován mezi vlastníky účetní jednotky bez rizika, že účetní jednotka bude muset v budoucnu uhradit daň z položek, které nebyly do výpočtu odložené daně zahrnuty.

Pro úplnost dodávám, že IAS 12, Daně ze zisku, vyžaduje povinné zveřejnění sesouhlasení efektivní a zákonné daňové sazby.

4 Opravné položky ke stálým aktivům

Ze své dosavadní praxe vím, že účetní jednotky zpravidla vytvářejí opravné položky k zásobám a pohledávkám. Výjimečně se v kontextu českých účetních závěrek setkávám se situací, kdy účetní jednotky vytvářejí opravné položky ke stálým aktivům, ať už se jedná o pozemky, stavby, či movité věci. Přitom pro poskytnutí věrného a poctivého obrazu finanční situace účetní jednotky je správné ocenění stálých aktiv nezbytné. Této problematice se velice stručně věnuje ČÚS 005, Opravné položky, a to v bodě 4.1.2, který uvádí, že opravné položky k odpisovanému dlouhodobému majetku se tvoří v případech, kdy je jeho užitná hodnota zjištěná při inventarizaci výrazně nižší, než je jeho ocenění v účetnictví po odečtení opravek. Tato formulace jednak v podstatě nepřipouští opravné položky k pozemkům a zároveň neobsahuje postup, jak zmíněnou užitnou hodnotu při inventarizaci stanovit.

Problematice znehodnocení stálých aktiv se věnuje IAS 36, Snížení hodnoty aktiv. Zde nalezneme jednak ustanovení, ve kterých situacích má účetní jednotka ocenění stálých aktiv prověřovat, a zároveň postup, jak tzv. užitnou hodnotu stanovit. IAS 36 tuto hodnotu nazývá zpětně získatelnou částkou a definuje ji jako vyšší z reálné hodnoty po odečtu nákladů s prodejem souvisejících a tzv. hodnoty z užívání. Hodnota z užívání představuje současnou hodnotu čistého peněžního toku generovaného aktivem nebo skupinou aktiv (tzv. peněžotvornou

jednotkou). IAS 36 dále obsahuje ustanovení, které peněžní toky do výpočtu hodnoty z užívání patří a jak rozdělit vzniklou ztrátu ze znehodnocení peněžotvorné jednotky mezi její jednotlivá aktiva.

Na svém posledním zasedání Národní účetní rada odsouhlasila záměr zpracovat na oblast ztráty ze znehodnocení stálých aktiv samostatnou interpretaci, která, jak jinak, bude inspirována standardem IAS 36.

5 Závěrem

Nebylo cílem tohoto článku uvést všechny oblasti IFRS, které mohou být využity v kontextu české účetní závěrky. Řada z nich by byla námětem na samostatný příspěvek. Záměrem tohoto článku bylo poukázat na skutečnost, že využití IFRS významně přesahuje pouze sestavení účetní závěrky účetních jednotek, jejichž majetkové či dluhové cenné papíry jsou obchodovány na evropském regulovaném trhu.

Opravné položky k cizoměnovým pohledávkám: Jak s nimi pracovat v účetnictví, aby byla naplněna myšlenka věrného zobrazení?

Ing. Libor Vašek, Ph.D.
Komora certifikovaných účetních,
KFÚA VŠE v Praze

Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví (dále také „zákon o účetnictví“), v § 4 odst. 12 ukládá účetním jednotkám povinnost vést účetnictví v peněžních jednotkách české měny a vyhláška č. 500/2002 Sb. (dále také „vyhláška“)¹ v § 4 odst. 8 v návaznosti na zákon o účetnictví stanoví, že se účetní závěrka sestavuje v peněžních jednotkách české měny. České účetní předpisy doposud nepracují s funkční měnou, jako je tomu u IFRS (ale možná, snad, dojde v budoucnu ke změně), ani nedefinují postupy pro přepočty do měny prezenční. Pro české účetní jednotky tedy platí „úzus“ – účetnictví se vede v Kč a účetní závěrka se sestavuje v Kč. To je též východiskem pro následující příspěvek, který si klade za cíl být diskusní a možná i v určité míře provokativní.

Je přece běžné, že účetní jednotky nerealizují své transakce pouze v peněžních jednotkách české měny, tedy v Kč. U řady účetních jednotek je dominantní euro, případně americký dolar. U některých taková měna může dokonce výrazně převládat nad českou korunou. Diskusi o funkční měně tu však nyní nevedme. Jakákoliv jiná měna, než je česká koruna, je tedy považována v kontextu českých účetních předpisů za měnu cizí. Z toho přirozeně vyplývá, že transakce realizované v cizí měně a z nich vyplývající zůstatky majetku a závazků vyjádřené v cizí měně musejí být na české koruny pro účely vedení účetnictví přepočteny. Vyplývá tak přímo ze zákona o účetnictví (§ 24 odst. 6).

¹ Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví.

Zaměříme se nyní na pohledávky, které z cizoměnových transakcí účetním jednotkám vznikají a které představují ve své podstatě nárok účetní jednotky na peníze.² Důvodem jejich vzniku může být prodej výrobků/zboží zahraničnímu zákazníkovi, který dle smluvních podmínek má uhradit do měsíce částku v EUR (zahrnuto mezi odběratele), nebo může jít o vyúčtované nájemné tuzemskému nájemci, který však platí nájemné v EUR (zahrnuto mezi příjmy příštích období). Další takovou pohledávkou může být půjčka poskytnutá zahraniční společnosti (dceřině, přidružené, jiné) se splatností v delším období (zahrnuto např. mezi ostatní dlouhodobý finanční majetek) nebo nakoupené cizoměnové dluhopisy. Může jít samozřejmě i o nakoupené pohledávky, které budou splatné v cizí měně, stejně tak termínované vklady v bankách. Stranou nechme jakékoliv pohledávky, které nepředstavují budoucí peněžní tok, např. poskytnuté zálohy na dodávky majetku, zásob.³

S pohledávkou, která je do budoucna splatná v cizí měně, je spojeno kurzové riziko neboli měnové riziko. Pokud účetní jednotce její partner dluží 1.000 EUR, tak dnes při měnovém kurzu Kč/EUR 25,60 získá 25.600 Kč, avšak za měsíc při kurzu 25,40 získá 25.400 Kč, tj. o 200 Kč méně. Anebo samozřejmě také více dle toho, jakým směrem se měnový kurz na měnovém trhu od okamžiku vzniku pohledávky (uskutečnění prodeje, poskytnutí půjčky apod.) vydá. Pokud česká koruna oslabuje a euro se stává dražším, získá účetní jednotka při platbě více Kč za stejné množství eur a realizuje kurzový zisk. Pokud česká koruna posiluje a euro se stává levnější, dostane účetní jednotka při platbě za stejná eura méně českých korun a realizuje kurzovou ztrátu.

Pokud je pohledávka v naprostém pořádku, účetní jednotka nemá žádné pochybnosti o jejím uhrazení (není po splatnosti, nemá indicie o problémech dlužníka apod.), účetní postupy jsou jasné a nelze proti nim nic namítat. Cizoměnová pohledávka k určitému okamžiku vznikla, byla přepočtena do českých korun a další přepočet je uskutečněn k rozvahovému dni a/nebo k okamžiku její úhrady. Po dobu její existence vznikají kurzové rozdíly, které vstupují do výsledku hospodaření jako výnos nebo náklad. Mohla by tu být vedena diskuse o nevhodnosti používání pevných kurzů v účetnictví (ovlivňují prvotní přepočet pohledávky a související výši výnosů, šlo-li o prodej), o volbě měnového kurzu při přepočtu k rozvahovému dni a také o tom, zdali kurzové rozdíly jsou vždy součástí finančního výsledku hospodaření. Možná si můžete říci, že to jsou detaily, podstatný je kurzový přepočet a jeho zanesení do účetní závěrky, ale takové detaily leckdy nemusejí mít nemateriální dopad. Zejména když do přepočtu vstupují milionové částky, měnový kurz je

aktivní ve svém vývoji a společnost používá provozní výsledek nebo EBITDA k hodnocení své výkonnosti. Pak načasování přepočtu, volba měnového kurzu a místo zanesení kurzového rozdílu ve výsledovce může být zásadní pro hodnocení společnosti.

Vraťme se zpět k pohledávkám. Jejich existence může přinášet účetním jednotkám samozřejmě i nepříjemnosti, které jsou dány tzv. úvěrovým neboli kreditním rizikem dlužníka (odběratele, zákazníka). Pohledávka nemusí být uhrazena. Důvody mohou být různé a není nutné je zkoumat. Podstata pro věřitele-účetní jednotku je jasná a spočívá v tom, že nedostane zaplacen za prodané výrobky, zboží, poskytnuté služby, že mu nebude vrácena poskytnutá půjčka, naběhlé úroky apod. Nebo dojde pouze k částečnému uhrazení. Úvěrové riziko je obecně definováno jako riziko věřitele, že jeho dlužník nebude schopen uhradit své závazky, a i na toto riziko musí být v účetnictví a v účetní závěrce reagováno. Kurzové riziko pohledávek je spojeno s kurzovými přepočty, úvěrové riziko se do účetnictví dostává prostřednictvím opravných položek. Je-li obchodní pohledávka po splatnosti, účetní jednotka přistupuje postupně k tvorbě opravných položek. Čím déle po splatnosti, tím větší – až 100% – opravná položka. Přístupy účetních jednotek k jejich tvorbě se liší, od naprostého abstrahování až po přísnost tvorby opravných položek k pohledávkám ve splatnosti a s vytvořením 100% výše v brzké době uběhnuté po termínu splatnosti pohledávky. Pokud účetní jednotky netvoří, ačkoliv mají o splatnosti pochybnosti, dopouštějí se chyby v účetnictví, potažmo v účetní závěrce. Pokud účetní jednotky tvoří 50% až u pohledávek, které jsou 180 dní a více po splatnosti, nebo tvoří již 20% k pohledávkám, které jsou do 30 dní po splatnosti, jedná se o přístup každé účetní jednotky a není nutné se zde konkrétní metodice a nastavení metodiky stáří pohledávek věnovat.

Zásadní je samotná podstata opravných položek a účelu jejich tvorby. Opravná položka vytvořená účetní jednotkou k pohledávce vyjadřuje pochybnost účetní jednotky směrem k budoucímu příjmu ve výši vytvořené opravné položky. Vytvořením opravné položky účetní jednotka informuje uživatele účetní závěrky, že je spíše nepravděpodobné, že daný peněžní tok získá. S ohledem na postupy nedošlo formálně k odpisu pohledávky, ale k vytvoření opravné položky, což však z ekonomického pohledu nelze vnímat jako rozdílný přístup. Opravná položka ve své podstatě vyjadřuje snížení hodnoty pohledávky a je vhodné ji vnímat také jako tzv. částečný odpis pohledávky nebo částečnou úhradu pohledávky. Bohužel v českém účetnictví jsou opravné položky vymezeny jako přechodné snížení hodnoty aktiva a řada účetních jednotek, účetních,

² Jsou tzv. peněžním aktivem, což je pojem, který v českých účetních předpisech není (bohužel) specifikován, avšak běžně s ním pracují účetní jednotky, které sestavují účetní závěrky dle IFRS.

³ V jejich případě se může jednat o tzv. nepeněžní položky (opět dle definice obsažené v IFRS) a diskuse by se svedla k jiné oblasti, kterou jsou kurzové přepočty u zálohových plateb.

auditorů, daňových poradců aj. je toho názoru, že i když je vytvořena opravná položka k pohledávce, stále očekáváme brutto hodnotu pohledávky, neboť nedošlo k odpisu pohledávky. Až odpis je trvalým znehodnocením pohledávky (aktiva). Toto vnímání však není správné a myšlenková změna je důležitá pro pochopení, jak v účetnictví zachytit vzájemné působení kurzového a úvěrového rizika pohledávky.

Samozřejmě že účetní jednotka má právně stále nárok na pohledávku v celé její výši a příslušné normy vymezují období, po němž dochází k promlčení. Účetní jednotka může uhrazení pohledávky vymáhat, může být účastna soudního řízení atd. Účetní závěrka však má informovat uživatele o ekonomickém očekávání aktiv a pohledávka má být prezentována v hodnotě, ohledně níž účetní jednotka očekává, že ji získá. Pokud je pohledávka ve splatnosti, očekávání je vysoké. Pokud je pohledávka po splatnosti, očekávání se snižuje a účetní jednotka přistupuje k tvorbě opravných položek. Výše opravné položky by měla korigovat hodnotu pohledávky (brutto hodnota) na hodnotu očekávaného budoucího příjmu (netto hodnota). Pokud účetní jednotka očekává, že pravděpodobně z pohledávky nezíská nic, vytvoří 100% opravnou položku a vykáže nulovou pohledávku (v netto hodnotě). Pokud pohledávka stárne, zvyšuje se riziko její nedobytnosti a vytvoří se postupně 20%, 50%, 80% opravná položka, protože postupem času se očekává, že účetní jednotka získá méně a méně z původního nároku. Mimochodem – celková hodnota aktiv je dána hodnotou netto. Ta je rozhodující pro bilanční rovnost aktiv a pasiv. Na netto hodnotu aktiv jsou v současnosti navázány limity pro kategorizaci účetních jednotek, pro rozhodnutí o povinném auditu, pro rozhodnutí o povinné konsolidaci, pokud existuje konsolidační celek. Je to logické, neboť netto hodnota aktiv vyjadřuje ekonomický potenciál účetní jednotky a její budoucí prospěch. Požadavek vyhlášky, aby rozvaha za běžné období obsahovala brutto výši aktiv, související korekci a netto výši aktiv, lze považovat za přežitek (a snad bude do budoucna změněn)⁴. Hodnoty za minulé období jsou v rozvaze uváděny pouze v netto výši (korektně) a tak by tomu mělo být i za běžné období. Chci tím zdůraznit význam netto hodnot pohledávek a vystoupit proti případným zastáncům brutto hodnot pohledávek. Jejich výše je z hlediska účetní závěrky nepodstatná, sekundární, vhodná do přílohy, nikoliv do rozvahy. Snad z tohoto vyplyne nepřímě i samotná důležitost práce s opravnými položkami, význam jejich adekvátní tvorby a riziko jejich přehlížení. A teď je na čase se pustit do interakce kurzového a úvěrového rizika pohledávek.

Pokud společnost eviduje pohledávku za odběratelem ve výši 1.000 EUR, která byla prvotně zaúčtována při

kurzu 25,60 Kč/EUR, tj. v částce 25.600 Kč (a souběžně výnos z prodeje), a začíná pochybovat o uhrazení této pohledávky (pohledávka se dostává za datum splatnosti, odběratel nereaguje na výzvy), přistoupí k tvorbě opravné položky, např. 30% hodnoty pohledávky, tj. 300 EUR. Jinými slovy, společnost začíná očekávat, že v budoucnu od odběratele získá již pouze 700 EUR (a nikoliv původní částku 1.000 EUR). Dle zákona o účetnictví (§ 4 odst. 12) mají být opravné položky vedeny v cizí měně, pokud související majetek (zde pohledávka) je vyjádřen v cizí měně. Pokud je tedy pohledávka vyjádřena a splatná v EUR, její hodnota je 1.000 EUR, účetní jednotka odhadne nedobytnost ve výši 30%, zaúčtuje opravnou položku 300 EUR. Je-li k okamžiku zaúčtování opravné položky měnový kurz 25,80 Kč/EUR, je opravná položka zachycena ve výsledku hospodaření ve výši 7.740 Kč. Současně musí být zaúčtován kurzový rozdíl (zisk 200 Kč) v důsledku změny měnového kurzu mezi okamžikem vzniku pohledávky a okamžikem zaúčtování opravné položky ($25,80 - 25,60 = 0,2 \times 1.000$ EUR). Věřím, že na tomto postupu, bude všeobecná shoda (podotýkám, že abstrahuji od používání pevných měnových kurzů v účetnictví). Jak ale v dalším období? Jak postupujete k rozvahovému dni, resp. při dalším navýšení opravné položky, při finálním odpisu pohledávky, nemluvě o postupu při jejím pozdějším uhrazení a zrušení opravné položky? Měnový kurz není stabilní a úvěrové riziko takového odběratele také ne. Je váš účetní postup takový, že respektuje podstatu kurzového a úvěrového rizika a zajišťuje jeho věrné zobrazení v účetní závěrce?

V praxi je využíván postup, který bohužel nelze považovat za vhodný a správný, pokud chceme respektovat ekonomickou podstatu kurzového a úvěrového rizika. Účetní jednotky k rozvahovému dni přistupují k přepočtu cizoměnové pohledávky a vzniklý rozdíl účtují a vykazují jako kurzový rozdíl ve výsledku hospodaření v rámci finančního výsledku hospodaření. Výše opravné položky vytvořené k cizoměnové pohledávce je také přepočtena (zvýšena nebo snížena) a vzniklý rozdíl je zaúčtován a vykázan jako tvorba, resp. zúčtování opravných položek v rámci (většinou) provozního výsledku hospodaření, nikoliv jako kurzový rozdíl v rámci finančního výsledku hospodaření. Pokud uvážíme, že závěrkový měnový kurz je 25,20 Kč/EUR, pak by při tomto postupu byla u zmíněné pohledávky 1.000 EUR zaúčtována kurzová ztráta 600 Kč ($25,20 - 25,80 = 0,6 \times 1.000$ EUR) a zároveň by byl výnos z rozpuštění opravné položky ve výši 180 Kč ($25,20 - 25,80 = 0,6 \times 300$ EUR). Výsledkem by byla v rozvaze brutto hodnota 25.200 Kč snižená o korekci -7.560 Kč, která dává netto hodnotu 17.640 Kč ($700 \text{ EUR} \times 25,20 \text{ Kč/EUR}$). Ve výkazu zisku a ztráty by byla kurzová ztráta -600 Kč, zúčtování opravné položky 180 Kč, tj. čistý dopad

⁴ Není tak požadováno ani evropskou směrnicí č. 2013/34/EU o ročních účetních závěrkách, konsolidovaných účetních závěrkách a souvisejících zprávách některých forem podniků, o změně směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/43/ES a o zrušení směrnice Rady 78/660 EHS a 83/349/EHS, která byla do zákona o účetnictví transponována. Není tak běžné ani v účetní závěrkách sestavených dle IFRS.

na výsledek hospodaření -420 Kč. Nevhodnost tohoto postupu je dána odlišným dopadem změny brutto hodnoty pohledávky a související opravné položky do výsledku hospodaření, což je důsledkem nevhodného uchopení brutto hodnoty a opravné položky v rozvaze samostatně.

Účetní jednotky považují brutto hodnotu pohledávky a opravnou položku za samostatné položky a tak s nimi pracují. V účetnictví tomu tak být může, lze to vnímat jako analytický pohled na pohledávku – její původní hodnota a její korekce. Z hlediska rozvahy tomu tak však být nemůže. Opravná položka není žádné aktivum, je to jen hodnotová korekce pohledávky, která představuje aktivum. Nelze tedy v účetní závěrce s pohledávkou a opravnou položkou pracovat odlišně, a pokud je třeba reflektovat kurzové riziko bez změny úvěrového rizika, musejí být zaúčtovány kurzové rozdíly a nesmí být účtován dopad na tvorbu/zúčtování opravných položek.

V praxi tak lze narazit na další postup, který má oporu ve vyhlášce č. 501/2012 Sb. (pro banky) v § 74 odst. 4. Dle něho dochází ke kurzovému přepočtu opravné položky vedené v cizí měně a vyplývající kurzové rozdíly se vykazují stejně jako kurzové rozdíly z pohledávek. Výsledkem tohoto postupu by byla modifikace dopadu kurzového přepočtu pohledávky a opravné položky do výkazu zisku a ztráty – došlo by k prezentaci čisté kurzové ztráty -420 Kč, která by byla dána přepočtem brutto hodnoty pohledávky (600 Kč ztráta) a přepočtem opravné položky (180 Kč zisk). Tento postup je jistě vhodnější a vede ke sladění výsledkového dopadu. Přesto nejde o řešení, které by plně reflektovalo podstatu kurzového a úvěrového rizika pohledávky.

Tím se vracíme k nevhodnosti současné prezentace aktiv v rozvaze za běžné období a k významu netto hodnot v účetní závěrce. Proč je přístupováno k přepočtu brutto hodnoty pohledávky a k přepočtu opravné položky, když kurzové riziko vyplývá z částky, o níž účetní jednotka očekává, že ji získá v budoucnu, z částky, která představuje budoucí peněžní tok, a tou je netto hodnota pohledávky? Pohledávka ve výši opravné položky byla ve své podstatě jejím vytvořením zpochybněna, odepsána, „uhrazena“. S pohledávkou ve výši opravné položky již není spojeno kurzové riziko a u samotné opravné položky o kurzovém riziku mluvit ani nejde. Pokud si toto uvědomíme, dospějeme u ilustrativní pohledávky k jejímu následujícímu zobrazení v účetní závěrce. Kurzový rozdíl vzniká pouze z přepočtu netto hodnoty, tj. z přepočtu očekávaného příjmu, a dosahuje kurzové ztráty -420 Kč ($25,20 - 25,80 = 0,6 \times 700$ EUR). Nedochozí k přepočtu pohledávky ve výši, která je snížena opravnou položkou, a nedochází k přepočtu ani opravné položky. Ty byly přepočteny měnovým kurzem tvorby opravné položky a již nepředstavují kurzové riziko, proto je u nich ponecháno historické ocenění, tj. 7.740 Kč ($300 \text{ EUR} \times 25,80 \text{ Kč/EUR}$). Brutto hodnota pohledávky je tak dána součtem

aktuálního přepočtu netto hodnoty (17.640 Kč) a historického přepočtu snížené hodnoty (7.740 Kč) a činí 25.380 Kč. Opravná položka je stále ve výši 7.740 Kč bez uvážení jakékoliv změny, protože je nadále odhadována nedobytnost 30 % (tj. 300 EUR) a netto hodnota vychází 17.640 Kč (tj. $700 \text{ EUR} \times 25,20 \text{ Kč/EUR}$).

Připustíme-li toto řešení, které je z hlediska zachycení kurzového a úvěrového rizika a jeho věrného zobrazení v účetní závěrce nevhodnější, je třeba upravit metodiku evidence pohledávek a souvisejících opravných položek včetně sledování jejich historického ocenění. Pokračujme v ilustrativní pohledávce, u níž došlo k navýšení odhadované nedobytnosti z 30 % na 50 % (účetní jednotka ji překlaskifikovala do dalšího intervalu „stáří pohledávek“) a společnost dotvořila opravnou položku o 200 EUR na celkovou hodnotu 500 EUR. V jaké hodnotě bude zaúčtována opravná položka do výsledku hospodaření a v jakých hodnotách budou zachyceny rozvahové zůstatky, je-li měnový kurz k okamžiku zvýšení úvěrového rizika 25,90 Kč/EUR?

Společnost zaúčtuje opravnou položku ve výši 5.180 Kč ($200 \text{ EUR} \times 25,90 \text{ Kč/EUR}$). Současně je zaúčtován kurzový rozdíl 490 Kč (zisk) vztažený k netto hodnotě pohledávky 700 EUR od posledního přepočtu k okamžiku zachycení nové opravné položky ($25,90 - 25,20 = 0,7 \times 700$ EUR). Po tomto přepočtu bude brutto hodnota pohledávky 25.870 Kč ($700 \text{ EUR} \times 25,90 \text{ Kč/EUR} + 300 \text{ EUR} \times 25,80 \text{ Kč/EUR}$), související opravná položka -12.920 Kč ($200 \text{ EUR} \times 25,90 \text{ Kč/EUR} + 300 \text{ EUR} \times 25,80 \text{ Kč/EUR}$) a netto hodnota pohledávky 12.950 Kč ($500 \text{ EUR} \times 25,90 \text{ Kč/EUR}$). Pokud je tedy k cizoměnové pohledávce vytvářena opravná položka postupně, přísluší každé části historický měnový kurz stanovený k datu jejího zaúčtování. Tímto historickým kurzem musí být přepočtena příslušná opravná položka a současně část brutto pohledávky, která je opravnou položkou snížena.

Z navrhovaného přístupu plyne logický závěr. Pokud je k cizoměnové pohledávce vytvořena 100% opravná položka, nedochází již k žádnému kurzovému přepočtu. V účetnictví by neměl být účtován žádný kurzový rozdíl, natož aby byl prezentován v účetní závěrce. Přirozeně může vzniknout otázka, jak se zaúčtuje v pozdějších letech odpis pohledávky, k níž byla prvotně vytvořena (postupně) opravná položka. Odpovědi by velmi pomohla změna koncepce, jež v českém účetnictví rozlišuje dočasné a trvalé znehodnocení. Pokud uvážíme, že opravná položka je ve své podstatě již ekonomický odpis pohledávky, pak její formální odpis nesmí být spojen s výsledkovým dopadem a se vznikem kurzových rozdílů, je-li pohledávka cizoměnová. Uvažme naposledy ilustrativní pohledávku, k níž byla dotvořena v čase ještě další 50% opravná položka ve výši 13.100 Kč při kurzu 26,20 Kč/EUR pro přepočet 500 EUR. Evidence u této pohledávky by byla následující:

Brutto	Korekce	Netto
7.740 Kč (300 EUR × 25,80 Kč/EUR)	-7.740 Kč (300 EUR × 25,80 Kč/EUR)	0 Kč
5.180 Kč (200 EUR × 25,90 Kč/EUR)	-5.180 Kč (200 EUR × 25,90 Kč/EUR)	0 Kč
13.100 Kč (500 EUR × 26,20 Kč/EUR)	-13.100 Kč (500 EUR × 26,20 Kč/EUR)	0 Kč
26.020 Kč	-26.020 Kč	0 Kč

Pokud by účetní jednotka rozhodla o formálním odpisu pohledávky, byla by zrušena opravná položka ve výši 26.020 Kč a současně by do nákladů (odpis pohledávky) byla zaúčtována hodnota 26.020 Kč a zrušena brutto hodnota pohledávky. Důsledkem by byl nulový dopad na výsledek hospodaření, žádný kurzový rozdíl a v ideálním případě by mělo dojít k započtení nákladu na odpis s hodnotou zúčtované opravné položky. Ideální účetní zápis by totiž spočíval v podvojném zápisu mezi brutto a korekcí bez jakéhokoliv dopadu na výsledkové účty.

Práce s cizí měnou má v českém účetnictví řadu úskalí a nedokonalostí, které vyplývají buď z nedostatečné úpravy, nebo z nevhodného výkladu. V současnosti probíhají intenzivní práce na věcném záměru nového zákona o účetnictví a otevírá se do budoucna možnost diskutovat

existující úpravu a snažit se měnit postupy. Jednou z oblastí je zajisté i kurzové riziko u cizoměnových pohledávek snížených o opravnou položku. Toto téma bylo navíc na jaře letošního roku dáno na agendu jednání Národní účetní rady (NÚR) – souběžně s oblastí kurzových přepočtů zálohových plateb – a po prvotní diskusi bylo rozhodnuto o záměru zpracovat a vydat interpretaci NÚR. V letním období byl připraven návrh interpretace a započala k němu diskuse, která bude pokračovat na podzim tohoto roku mezi zástupci NÚR a členskými organizacemi. Tento příspěvek přibližuje započatou diskusi, představuje záměr možného řešení, avšak v žádném případě není prezentací závěrů NÚR. Cílem příspěvku je vyprovokovat širší diskusi k tématu v čase, kdy je vhodné předkládat koncepční změny dosavadních postupů.

Komora daňových poradců ČR ve spolupráci s Dolnoslezskou pobočkou a Slezskou pobočkou Polské komory daňových poradců pořádá:

Česko-polskou mezinárodní konferenci **DANĚ BEZ HRANIC**

IX. ročník úspěšné akce, která se podruhé přesouvá do České republiky a poprvé na Moravu. Obsahově je konference zaměřena na praktické aspekty podnikání a návazně zdaňování v České republice a Polsku doplněné srovnáním situace v obou zemích a praktickými příklady. Ke každému tématu vystoupí vždy český i polský přednášející. Konference se budou účastnit čeští, polští a slovenští daňoví poradci.

29. – 30. 11. 2019

Hotel NH Collection Olomouc Congress

Jednacími jazyky jsou čeština a polština. Konference bude simultánně tlumočena.

Podrobný program včetně přednášejících: www.kdpcr.cz/dane-bez-hranic

Daň z nabytí nemovitých věcí – je třeba se rozhodnout

Ing. Otakar Machala, daňový poradce,
č. osvědčení 2252

V jistém smyslu již od nabytí účinnosti zákonného opatření Senátu č. 340/2013 Sb., o dani z nabytí nemovitých věcí (dále jen „ZOS“), a s velkou intenzitou od jeho novely č. 254/2016 Sb., kterou došlo k definitivnímu přesunu daňové povinnosti na nabyvatele nemovité věci, trvá diskuse o posouzení této daně z hlediska účetních předpisů a daní z příjmů, tj. o tom, zda se u nabyvatele nemovité věci, který je poplatníkem daně z nabytí nemovitých věcí (dále jen „DzNNV“), jedná o jednorázový účetní náklad a daňový výdaj v okamžiku zaplacení podle § 24 odst. 2 písm. ch) zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZDP“), nebo o součást pořizovací ceny nabytého majetku podle účetních předpisů, a tím i součástí vstupní ceny hmotného majetku podle § 29 ZDP.

K tématu bylo napsáno i několik odborných článků a výkladů¹ a proběhl Koordinační výbor.² Při konzultacích s odbornou veřejností bylo zjištěno, že posouzení uvedené otázky ze strany účetních jednotek a jejich odborných konzultantů je mírně řečeno nejednotné.

Lze říci, že účetní jednotky, které upřednostňují podrobnější úpravu jednotlivých účetních a daňových postupů a dávají přednost určité jistotě před vlastním zkoumáním ekonomické podstaty jednotlivých účetních transakcí, se snaží postupovat podle stanoviska Generálního finančního ředitelství na zmíněném Koordinačním výboru, tzn. že u nabytí nemovité věci koupí zahrnují DzNNV do ocenění nabývaného majetku, zatímco u nabytí nemovité věci vkladem ponechávají DzNNV v účetních nákladech. Účetní jednotky, případně odborní konzultanti, kteří zkoušejí vycházet z podstaty každého účetního případu a berou v úvahu i případnou jednoznačnou právní úpravu

konkrétní situace, upřednostňují jednotný postup posouzení DzNNV bez ohledu na způsob nabytí majetku a častěji se přiklánějí k účtování DzNNV v účetních nákladech při všech způsobech nabytí majetku.

Článek si klade za cíl, aniž by zpochybňoval možnost použít v praxi postupy různé, znovu prozkoumat tuto otázku z čistě odborného pohledu, a to s využitím posouzení věci ve dvou rovinách: v první fázi prozkoumat situaci z pohledu ekonomické a účetní teorie (případně „selského rozumu“) a formulovat řešení bez ohledu na konkrétní platnou právní úpravu a ve druhé fázi naopak hledat řešení, které bude v souladu s platnou právní úpravou účetních postupů (bez ohledu na eventuelní teoretické posouzení). V konečné fázi se potom pokouší oba výsledky řešení porovnat a na základě tohoto porovnání navrhnout praktický postup pro účetní jednotky.

1 Teoretický pohled

V obecné (teoretické) rovině platí, že součástí ocenění majetku by měly být všechny náklady, které bylo nutné vynaložit, aby bylo možné daný majetek používat (uvést do používání). Zásadním obecným kritériem pro (ne)zahrnutí určitého nákladu do ocenění by tedy měla být otázka, zda by bez vynaložení onoho konkrétního nákladu bylo možné majetek (legálně³) využívat. V případě negativní odpovědi je náklad součástí ocenění a naopak v případě kladné odpovědi se takový náklad do ocenění majetku nezahrnuje.

Povinnost hradit DzNNV ze strany nabyvatele s nabytím majetku nepochybně souvisí. Je však třeba si i v tomto případě položit výše uvedenou otázku. Je možné nabytou nemovitou věc legálně využívat, aniž by došlo k přiznání,

¹ Například MEJZLÍK, L. a L. MÜLLEROVÁ. Daň z nabytí nemovitých věcí – náklad nebo součást pořizovací (vstupní) ceny nemovitosti? DAUC.CZ (daucEXP – expertní příspěvky Wolters Kluwer). NESROVNAL, J., MACHALA, O. a Z. URBAN. Daň z nabytí nemovitých věcí, kam s ní? *Tamtéž*.

² Ing. Otakar Machala, Ing. Zdeněk Urban, Ing. Jiří Nesrovnal, 528/19.09.18 Daň z nabytí nemovitých věcí z pohledu daní z příjmů, příspěvek projednávaný dne 14. 11. 2018 (https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-prispevky-kv-kdp/zapis_KV_KDP_2018-11-14.pdf).

³ Doplnění slova „legálně“ je důležité, neboť v určitých případech by bylo možné technicky majetek využívat (byl by zkompletován a připraven k provozu), ovšem pokud jsou podmínkou pro jeho fungování např. stanovená úřední rozhodnutí – povolení, posudky apod. –, představují z účetního pohledu součástí ocenění i náklady související s těmito úředními rozhodnutími.

příp. k úhradě daně z nabytí? Domnívám se, že odpověď na tuto otázku je kladná. Nepříznání či nezaplacení DzNNV by pro jejího poplatníka (nabyvatele nemovité věci) mělo nepochybně velmi vážné důsledky. Nicméně na právo užívat majetek (zařadit majetek do užívání) by toto pochybení žádný vliv nemělo.

Daň z nabytí nemovitých věcí se totiž řadí nikoliv mezi podmínky pro nabytí a užívání majetku, ale představuje *důsledek* jeho nabytí. V důsledku nabytí vzniká nabyvateli nemovité věci jednorázová daňová povinnost z titulu DzNNV, stejně jako opakovaná daňová povinnost z titulu daně z nemovitých věcí a řada dalších, již nedaňových povinností, např. povinnost hradit úroky z úvěru v případě, kdy byla kupní cena nemovité věci uhrazena bankovním úvěrem. Z tohoto teoretického pohledu tedy DzNNV vychází jako položka do ocenění nabývaného majetku nezahrnovaná.

Bez ohledu na předchozí úhel pohledu je v rámci teoretické části třeba se rovněž zamyslet nad otázkou, zda by v případě DzNNV hrazené až po nabytí nemovité věci neměl být využit institut tzv. dohadných položek, které umožňují zahrnout související náklady do ocenění majetku již předtím, než je k dispozici konečný účetní doklad (v našem případě daňové příznání k dani z nabytí nemovitých věcí). Obecně se dohadné položky využívají v případě jakýchkoliv složek pořizovací ceny, jejichž finální vyúčtování je k dispozici až po okamžiku zařazení nabývaného majetku do používání.

Zde je třeba připomenout nutnost rozlišovat dohadné položky a rezervy.⁴

Obecně lze říci, že dohadné položky řadíme mezi pohledávky a závazky (v našem případě tedy mezi závazky), u kterých známe titul, období vzniku, ale neznáme přesnou částku. Z toho plyne, že se jedná o závazky neurčité výše, jež věcně souvisejí s náklady (či rozvahovými položkami) daného období. Jedná se o případy, kdy účetní jednotka nemá k dispozici průkazné externí účetní doklady, ale má informaci o tom, že účetní případ nastal a že patří do příslušného účetního období, ale nemá informaci o výši účtované částky, tedy o výši závazku.

Cílem použití dohadných položek je zaúčtovat do příslušného účetního období veškeré známé a uskutečněné hospodářské operace, které měly vliv na náklady či aktiva společnosti a nebyly dosud vyúčtovány.

Naproti tomu rezervy jsou určeny k pokrytí závazků nebo nákladů, jejichž povaha je jasně definována a u nichž je k rozvahovému dni buď pravděpodobné, že nastanou,

nebo jisté, že nastanou, ale není jistá jejich výše nebo okamžik jejich vzniku.

Rozdíl mezi dohadnou položkou a rezervou lze v obecné rovině demonstrovat na příkladu škody způsobené povodní.

V prvním případě mějme situaci, že ke konci účetního období došlo k výrazným dešťovým srážkám, které zapříčinily vzestup hladin řek, a voda poškodila majetek účetní jednotky, včetně majetku třetích osob, za který nese účetní jednotka odpovědnost. K datu uzavření účetnictví není konečná výše vzniklé škody vyčíslena. Účetní jednotka v tomto případě použije dohadné položky, neboť k účetnímu případu (ke škodě) v daném účetním období došlo, pouze není známa její výše.

V druhém případě mějme situaci, že na konci účetního období opět došlo k výrazným dešťovým srážkám (předpokládejme, že ve stejném množství jako v předchozím případě), ale k ročnímu rozvahovému dni ještě nedošlo ke vzestupu hladin řek a vzniku škod. V důsledku těchto událostí je ale prakticky jisté, že k poškození dojde. Bude to ovšem až v následujícím účetním období. Účetní jednotka v tomto případě použije tvorbu rezervy, neboť účetní případ (vznik škody) v daném období nenastal, ale je téměř jisté, že nastane v důsledku současných událostí v budoucnu.

Pokud se nyní vrátíme k otázce DzNNV, její zahrnutí do ocenění nabývané věci by z tohoto pohledu bylo správné, pokud by měla charakter dohadné položky, ale chybné, pokud by měla charakter rezervy. Konkrétní povahu DzNNV z tohoto pohledu budeme moci posoudit až v praktické části článku na základě platné právní úpravy této daně.

V poslední části teoretického pohledu se zaměříme na důležitý úkol účetnictví, kterým je podávat věrný a poctivý obraz stavu majetku a závazků se zdůrazněním zásady opatrnosti, která ukládá zobrazit hodnotu majetku účetní jednotky maximálně ve výši, kterou tento majetek reálně má.⁵

Pro tyto případy je vhodné využít teoretický (a nutně zjednodušený) výchozí stav. Předpokládejme tedy např. situaci ideálního trhu s nemovitostmi daného typu v daném místě a čase, kdy tržní cena nemovité věci a zároveň náklady na její pořízení ve vlastní režii činí 100. Jestliže tedy někdo pořídí tuto nemovitou věc, její tržní (reálná hodnota) bude činit 100. Dohodnutá tržní cena na volném trhu tedy bude činit 100.

⁴ V této souvislosti je třeba velmi zvážít uvažované zrušení dělení položek na dohadné položky a rezervy v rámci připravované nové účetní legislativy. Z dále uvedeného textu budou patrné důvody pro zachování tohoto dělení.

⁵ Zásada opatrnosti má další, širší aspekty, jako povinnost brát v úvahu všechna rizika apod., ale tyto aspekty nejsou pro náš případ důležité.

V případě nabytí nemovité věci za uvedenou cenu vkladem je poplatníkem daně z nabytí nabyvatel a podle jednotného názoru (viz závěry dříve zmíněného Koordinačního výboru) zahrne hodnotu DzNNV ve výši 4 do nákladů. Po provedení vkladu tak bude v důsledku nabytí nemovité věci v aktivech vykazovat hodnotu 100 a vlastní kapitál se navýší o 96 (100 – 4).

V případě nabytí nemovité věci za uvedenou cenu koupí je poplatníkem daně z nabytí rovněž nabyvatel. Pokud by částku DzNNV ve výši 4 ponechal v nákladech, bude situace stejná jako v předchozím případě. V důsledku nabytí nemovité věci bude kupující v aktivech vykazovat hodnotu 100, která představuje skutečnou (tržní) hodnotu nabyté nemovité věci. Pokud by ovšem částku DzNNV ve výši 4 zahrnul do ocenění nabývané nemovité věci, vykazoval by v aktivech hodnotu 104, která tržní ceně nabyté nemovité věci již neodpovídá.

Výsledek této části lze shrnout řečnickou otázkou: Opravdu má dojít k různému ocenění získaného majetku a k různému dopadu na výsledek hospodaření při nabytí téže nemovité věci pouze v důsledku vlivu různého způsobu jejího nabytí?

2 Praktický pohled

V prakticky zaměřené části budeme zkoumat platnou právní úpravu účetních a daňových předpisů vztahující se k oceňování pořizovaného (dlouhodobého) hmotného majetku a k dani z nabytí nemovitých věcí a následně hledat řešení, jak na DzNNV a otázku jejího (ne)zahrnutí do ocenění majetku v souladu s touto právní úpravou pohlížet.

Základní pravidla oceňování dlouhodobého hmotného majetku (dále jen „DHM“), včetně nemovitých věcí, upravuje § 25 zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZÚ“). Podle tohoto ustanovení se úplatně nabytý DHM oceňuje pořizovací cenou a v případech bezúplatného nabytí reprodukční pořizovací cenou.⁶

Pořizovací cena je v ustanovení § 25 odst. 5 písm. a) ZÚ definována jako „cena, za kterou byl majetek pořízen, a náklady s jeho pořízením související“.

Reprodukční cena je definována hned v následujícím písmenu, tzn. v § 25 odst. 5 písm. b) ZÚ, jako „cena, za kterou byl majetek pořízen v době, kdy se o něm účtuje“.

Pořizovací cena tak na rozdíl od reprodukční pořizovací ceny zahrnuje i náklady související s pořízením majetku. Konkrétní obecnou definici nákladů souvisejících s pořízením nemovité věci ovšem účetní předpisy neobsahují. V tomto směru je tedy třeba vyjít z obecného významu uvedeného slovního spojení a předpokládat, že se jedná o náklady, bez jejichž vynaložení by k pořízení majetku nedošlo nebo dojít nemohlo.

Cena dlouhodobého nehmotného majetku a dlouhodobého hmotného majetku se kalkuluje postupně (s výjimkou oceňování v reprodukční pořizovací ceně). Při úplatném pořízení se tedy v příčinné souvislosti k vlastní ceně pořízení dlouhodobého majetku přiřazují další, s pořízením související náklady, a pořizovací cenu tak lze kalkulovat jako cenu pořízení (samotnou kupní cenu) + náklady s pořízením související.

Příklady nákladů, které vstupují do oceňování dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku, stejně jako příklady nákladů, které do oceňování nevstupují, vymezuje § 47 vyhlášky č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví (dále jen „PVZÚ“). Daň z nabytí nemovitých věcí není v současné době výslovně uvedena v žádné skupině těchto nákladů.⁷

Důležité je rovněž časové hledisko. Z ustanovení § 47 odst. 1 PVZÚ vyplývá, že do ocenění hmotného majetku, včetně nemovitých věcí, vstupují pouze ty náklady související s jeho pořízením, které vznikly do okamžiku, kdy byl pořizovaný majetek uveden do stavu způsobilého k užívání, kterým se podle § 7 odst. 11 PVZÚ rozumí dokončení věci a splnění technických funkcí a povinností stanovených zvláštními právními předpisy pro jeho užívání (způsobilost k provozu).

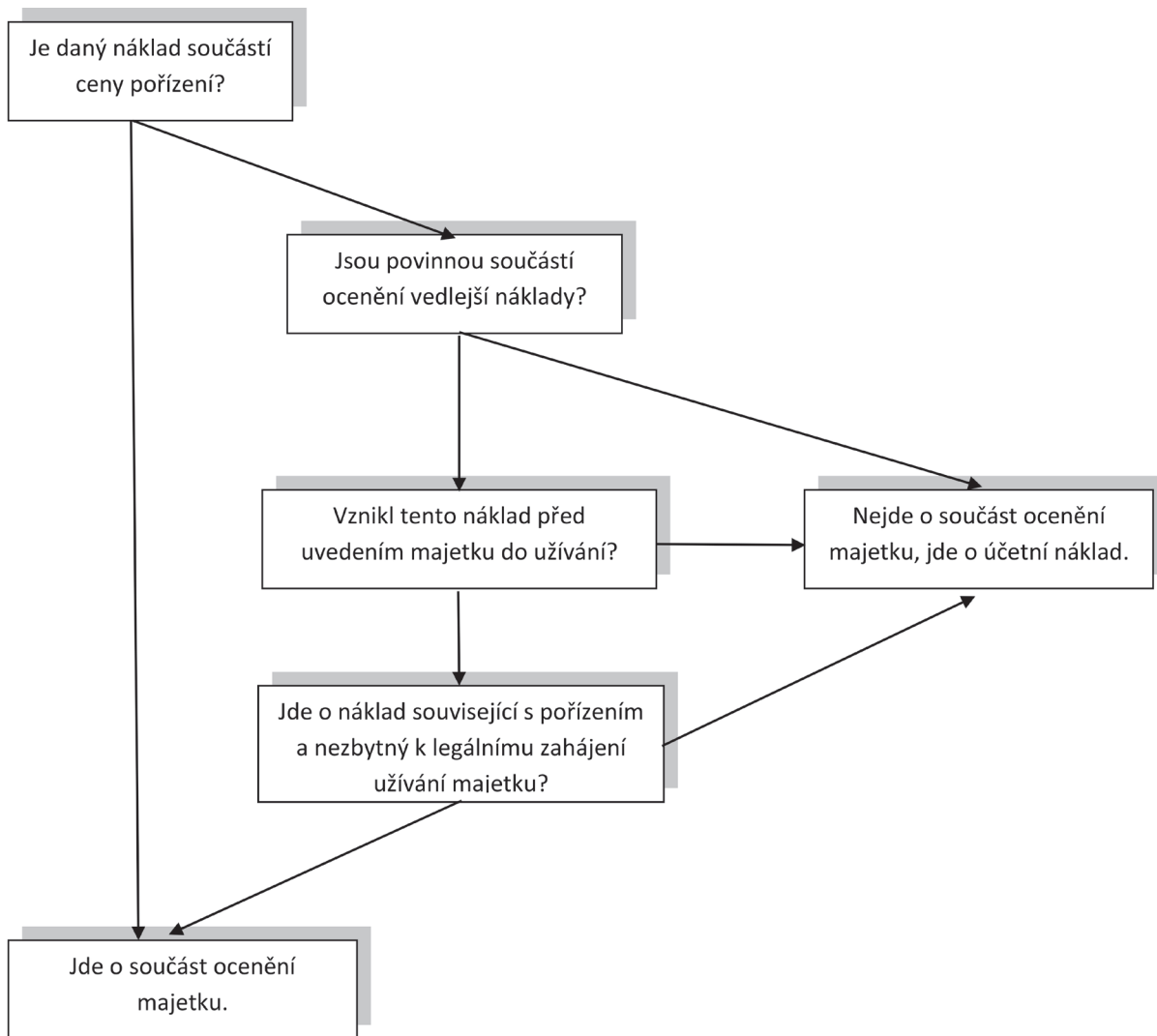
Ze související právní úpravy v oblasti účetnictví je třeba ještě zmínit ustanovení § 56 odst. 10 PVZÚ, podle kterého se při převodu vlastnictví k nemovitým věcem, které podléhají vkladu do katastru nemovitostí, o této nemovité věci účtuje již ke dni doručení návrhu na vklad katastrálnímu úřadu, tedy ještě před samotným provedením vkladu.⁸

Na základě výše popsané účetní úpravy oceňování dlouhodobého hmotného majetku lze sestavit obecné schéma pro posouzení konkrétního nákladu, který by mohl nějakým způsobem souviset s pořízením majetku, zda vstupuje do ocenění pořizovaného majetku, nebo zda se součástí ocenění nestává:

⁶ Paragraf 25 ZÚ dále vymezuje ocenění majetku vytvořeného vlastní činností vlastními náklady. Tento případ se ovšem námi zkoumané situace netýká.

⁷ Ve znění PVZÚ účinném do 31. 12. 2007 byla daň placená v souvislosti s převody nemovitých věcí, tj. před rokem 2014 daň z převodu nemovitostí, uvedena v § 47 odst. 2 písm. e) jako nákladová položka, která součástí ocenění dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku a technického zhodnocení není.

⁸ Podmíněnost nabytí právních účinků vkladu do katastru nemovitostí se uvede na analytických účtech, v inventurních soupisech a v příloze účetní závěrky.

Před posouzením nákladu na daň z nabytí nemovitých věcí v rámci uvedeného schématu je třeba ještě alespoň stručně popsat právní úpravu samotné DzNNV.

Daň z nabytí nemovitých věcí představuje majetkovou daň, jejímž smyslem je daňově zatížit úplatné nabytí nemovitých věcí nabyvatelem.⁹ Z vymezení předmětu DzNNV lze dovodit, že daňová povinnost z titulu této daně vzniká na základě úplatného nabytí vlastnického práva k nemovité věci. Okamžik vzniku daňové povinnosti z titulu DzNNV je tak třeba dovozovat ve vazbě na nabytí vlastnického práva k dané nemovité věci.

K nabytí vlastnického práva dochází v případě nemovitých věcí nabyvaných kupní smlouvou a zapisovaných do katastru nemovitostí dnem provedení vkladu s právními účinky

zpětně k okamžiku, kdy návrh na zápis došel příslušnému katastrálnímu úřadu.

Pro podání daňového přiznání k dani z nabytí u nemovitých věcí evidovaných v katastru nemovitostí určující okamžik nabytí vlastnického práva není. V případech, kdy tomu tak je, zákonodárce tuto skutečnost do zákonné úpravy přímo zakotvuje.¹⁰ Okamžik, kdy návrh na zápis došel příslušnému katastrálnímu úřadu, tedy představuje okamžik nabytí nemovité věci, avšak vznik daňové povinnosti k dani z nabytí je vázán až na okamžik provedení vkladu, což koresponduje i s názory právních odborníků na soukromé právo a jejich komentáři k § 1105 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Podle ustanovení § 2 odst. 1 DzNNV je předmětem daně z nabytí nemovitých věcí úplatné nabytí vlastnického práva k nemovité věci.

¹⁰ V § 33 odst. 1 ZDNNV se uvádí, že při nabytí nemovité věci neevidované v katastru nemovitostí se daňové přiznání k dani z nabytí nemovitých věcí podává nejpozději do konce třetího kalendářního měsíce následujícího po kalendářním měsíci, v němž došlo k nabytí vlastnického práva k nemovité věci, která není v katastru nemovitostí evidována.

Vrátíme se tedy nyní k rozhodovacímu schématu a při znalosti právní úpravy účetních předpisů a DzNNV zkusíme schéma aplikovat.

Na první otázku, zda je DzNNV součástí ceny pořízení, je odpověď samozřejmě záporná. Daň z nabytí nemovitých věcí součástí kupní ceny nemovité věci není.

Odpověď na druhou otázku, tj. zda jsou povinnou součástí ocenění vedlejší náklady, zní „jak kdy“. V případě nabytí nemovité věci vkladem se nepeněžitý vklad oceňuje reprodukcí pořizovací cenou, která náklady související s pořízením neobsahuje. U pořízení nemovité věci vkladem je tedy odpověď záporná. DzNNV do ocenění nabytého majetku nevstupuje a představuje účetní náklad. V případě nabytí nemovité věci koupí je ale odpověď kladná (pořizovací cena obsahuje i náklady s pořízením související). Další otázky se tak týkají pouze nabytí nemovité věci klasicky za úplatu (nejčastěji kupní smlouvou).

Odpověď na otázku, zda náklad z titulu DzNNV vznikl před uvedením majetku do užívání, je, jak vyplývá z výše uvedeného, spíše záporná. Vznik daňové povinnosti se váže až na okamžik provedení vkladu do katastru, zatímco účtovat o nemovité věci a tuto nemovitost odpisovat je v souladu s § 56 odst. 10 PVZÚ třeba již ode dne podání návrhu na vklad. Protože k tomuto dni náklad nevznikl, nelze využít ani účtování formou dohadných položek.

Pro úplnost se podíváme ještě na poslední otázku, zda jde v případě DzNNV o náklad související s pořízením a nezbytný k legálnímu zahájení užívání majetku. Z tohoto pohledu daň z nabytí nemovitého majetku technickou ani právní podmínku pro zařazení nabývaného majetku do užívání nepředstavuje. Majetek je možné z technického i právního hlediska legálně využívat bez ohledu na tento náklad.

3 Shrnutí účetního pohledu

Z pohledu první (teoretické) roviny je závěr takový, že náklad na DzNNV není podmínkou pro nabytí a užívání nemovité věci majetku, ale představuje důsledek jeho nabytí, a z pohledu věrného a poctivého obrazu stavu majetku a závazků se zdůrazněním zásady opatrnosti by DzNNV ocenění majetku navyšovat neměla. Při doplnění poznatků z praktické části je zřejmé, že z obecného pohledu nemá DzNNV v okamžiku uvedení nabývaného majetku do užívání charakter dohadné položky.

Z praktické části potom vyplývá, že při zohlednění platné právní úpravy nelze DzNNV v případě nabytí nepeněžitým vkladem zahrnout do ocenění takto nabyté nemovité věci ani teoreticky už proto, že reprodukční pořizovací cena, kterou se nepeněžitě vklady oceňují, neumožňuje do ocenění zahrnovat náklady s pořízením související. V případě nabytí koupí potom nepředstavuje DzNNV podmínku pro uvedení majetku do užívání a u nemovitých věcí zapisovaných do katastru nemovitost navíc jako náklad vzniká až po okamžiku uvedení nabyté věci do užívání.

Z účetního pohledu tak lze konstatovat, že závěry teoretického i právně praktického pohledu se shodují v názoru, že daň z nabytí nemovitých věcí není součástí ocenění nabývaného majetku, ale představuje účetní náklad.

4 Závěr

V závěrečné části je vhodné nejprve shrnout pohled ZDP.

Obecně lze říci, že daňové posouzení DzNNV z hlediska daně z příjmů primárně vychází z účetnictví. Ustanovení § 24 odst. 2 písm. ch) ZDP uvádí, že za výdaj (náklad) vynaložený na dosažení, zajištění a udržení zdanitelných příjmů se pro zjištění základu daně považuje rovněž daň z nabytí nemovitých věcí, pokud byla zaplacená a není součástí ocenění majetku. Daň z nabytí nemovitých věcí bude tedy z pohledu ZDP daňovým výdajem v tom zdaňovacím období, v němž bude uhrazena.

Pokud by chtěl zákonodárce zahrnout DzNNV do vstupní ceny nabytého hmotného majetku podle § 29 ZDP, může tak samozřejmě učinit bez ohledu na úpravu v účetních předpisech, např. změnou ustanovení § 29, kde by DzNNV výslovně uvedl jako součást vstupní ceny a zároveň ji vyloučil z vyjmenovaných jednorázových výdajů (nákladů) v § 24 ZDP. Došlo by tak k rozšíření případů, kdy se účetní hodnota dlouhodobého majetku a jeho daňová vstupní cena vzájemně liší.

V účetní rovině v současnosti dle názoru autora nelze vzhledem k nejednoznačné právní úpravě zpochybňovat účetní jednotkou vybrané postupy účtování o DzNNV, a to ani v případě, že se přikloní k variantě zahrnout hodnotu DzNNV do ocenění nabývané nemovité věci. *De lege ferenda* by však bylo žádoucí přijmout v rámci účetních předpisů zpřesnění účetních metod a postupů v této oblasti tak, aby odpovídaly výše naznačeným závěrům, a tím zabránit nežádoucímu rozdílnému zobrazení stejného účetního případu v účetnictví různých účetních jednotek.

Rozdělení a výplata podílu na zisku v s. r. o. a a. s. po rekonstrukci

JUDr. Petr Čech, LL.M., Ph.D.

odborný asistent na katedře obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy, counsel v advokátní kanceláři Glatzová & Co.

Zákon o obchodních korporacích¹ s účinností od 1. 1. 2014 výrazně změnil právní úpravu rozdělování zisku ve společnosti s ručením omezeným i v akciové společnosti. Za své vzalo i několik rozhodnutí Nejvyššího soudu, která se pojila k ustanovením obchodního zákoníku,² účinného do konce roku 2013. Cílem tohoto příspěvku je provést čtenáře novou úpravou stěžejních otázek, s nimiž se praxe potýká, upozornit na hlavní změny oproti starému právu, ale aktuálně i na významné usnesení Nejvyššího soudu, které odstraňuje hned několik výkladových nejasností týkajících se nové úpravy distribuce zisku v akciové společnosti, a tím nepřímo i ve společnosti s ručením omezeným.

1 Rozdělení zisku

1.1 Rozhodnutí valné hromady o (ne)rozdělení

Základní předpoklad pro to, aby společníku, akcionáři či jiné oprávněné osobě vzniklo právo na výplatu podílu na zisku, představuje i v poměrech nového práva, že valná hromada či (v jednočlenné společnosti) jediný společník v její působnosti přijme rozhodnutí o rozdělení zisku.³ Návrh na rozdělení zisku předkládá valné hromadě (jedinému společníkovi) jednatel společnosti s ručením omezeným. V akciové společnosti vykonává tuto působnost představenstvo. V monistické společnosti je tímto orgánem správní rada, nikoliv statutární ředitel.

Zákon sice povinnost zpracovat a předložit valné hromadě návrh na rozdělení zisku výslovně ukládá jen představenstvu dualistické společnosti (§ 435 odst. 4 ZOK), a tím i správní radě společnosti monistické (§ 456 odst. 1 ZOK). Nepochybně ji má ale i jednatel společnosti s ručením omezeným. Povinnou náležitostí pozvánky na valnou hromadu obou forem společností je návrh usnesení, které má valná hromada přijmout ke každému bodu svého pořadu [§ 184 odst. 1 ZOK, § 407 odst. 1 písm. f) ZOK]. Již jen z toho lze dovodit, že také jednatel musí vždy do pozvánky na jednání valné hromady, na němž má dojít ke schválení účetní závěrky, zahrnout návrh usnesení ohledně zisku, jež společnost vytvořila a vykázala v účetní závěrce, kterou valná hromada schvaluje. Rejstříkový zákon⁴ (podobně jako dříve obchodní zákoník) ostatně dále počítá s tím, že návrh na rozdělení zisku (a jeho konečnou podobu – tedy verzi schválenou valnou hromadou) společnost povinně zakládá do sbírky listin u rejstříkového soudu [§ 66 písm. c) a znovu § 67 rejstříkového zákona]. Je tedy zřejmé, že musí existovat. Působnost k jeho zpracování a předložení spadá logicky na jednatele (§ 163 ObčZ⁵). Lze dodat, že návrhem jednatele, představenstva či správní rady na rozdělení zisku valná hromada není vázána. O rozdělení může rozhodnout libovolně jinak (dodrží-li bilanční a další zákonná pravidla).

Judikatura Nejvyššího soudu postupně vyřešila otázku, zda je společnost (její valná hromada) povinna rozdělit zisk, který vytvořila, a do jaké míry a z jakých hledisek podléhá její rozhodnutí o tom soudnímu přezkumu. Existující rozhodnutí Nejvyššího soudu se zatím týkala

¹ Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění pozdějších předpisů (dále též „ZOK“).

² Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též „ObchZ“).

³ Jedinou výjimku z požadavku na rozhodnutí o rozdělení zisku představuje úprava pevného podílu na zisku (§ 161 odst. 3 ZOK ve společnosti s ručením omezeným, § 348 odst. 4 ZOK v akciové společnosti). Právo na takový podíl vzniká již tím, že společnost v daném účetním období vytvoří zisk, a to bezprostředně po skončení tohoto období. V podrobnostech k pevnému podílu na zisku viz například ČECH, P. Aktuální otázky rozdělení zisku ve společnosti s ručením omezeným a v akciové společnosti po rekonstrukci. *Metodické aktuality*. 2016, (8), s. 4–60, s. 26–29.

⁴ Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále též „ObčZ“).

vždy jen společnosti akciové, nepochybuji však o tom, že tytéž závěry lze obdobně vztáhnout i na společnost s ručním omezením.

Základy řešení položilo rozhodnutí, které se týkalo akciové společnosti ArcelorMittal. Za účetní období zahrnující většinu roku 2008 vytvořila zisk bezmála 5 mld. Kč. Představenstvo (podobně jako v letech předchozích) jej navrhlo nerozdělit a po povinném přidělu do rezervního fondu převést do nerozděleného zisku minulých let. Valná hromada, která se konala v červnu 2009, návrh přijala. K dotazu minoritních akcionářů, jaké důvody návrhem sledovalo, představenstvo uvedlo v zásadě jen to, že „*neví, jaká situace bude dnes a zítra, a proto požaduje nechat peníze nerozdělené*“. Skupina minoritních akcionářů se s tím nespokojila a usnesení valné hromady napadla u soudu návrhem na vyslovení neplatnosti. Krajský soud v Ostravě jej shledal důvodným a neplatnost vyslovil. Vrchní soud v Olomouci jako soud odvolací dal naopak zapravdu společnosti a návrh zamítl. K dovolání navrhovatelů věc doputovala na Nejvyšší soud. Ten své usnesení ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3059/2011, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 58/2014, založil na kombinaci dvou svých předchozích rozhodnutí.

Předně připomněl závěry usnesení ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1326/2009, publikovaného ve sbírce Soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 13/2011. Jednalo se o první ze série rozhodnutí ke společnosti Prefa Brno. Její valná hromada tehdy bezmála osmnáctimilionový zisk rozdělila tak, že (po povinných přidělech do rezervního a sociálního fondu) z něj necelé 2 mil. Kč vyplatila členům představenstva (kterými byli většinou akcionáři společnosti) jako tantiému a zbytek, přesahující 13 mil. Kč, ponechala ve společnosti „*na další rozvoj*“. Nejvyšší soud již v tomto rozhodnutí vyzdvihl právo podílet se na zisku společnosti jako jedno ze základních práv akcionáře. Nevyloučil sice, aby valná hromada rozhodla, že zisk nebude rozdělen mezi akcionáře (ani jiné osoby), nýbrž zůstane společnosti pro její podnikání (tehdy ještě po povinném přidělu do rezervního fondu, případně dalších, v souladu se zákonem a stanovami vytvořených fondů). Zdůraznil však, že se tak může stát jen z důležitých důvodů (a při respektování zákazu zneužití většiny hlasů ve společnosti).

Druhé usnesení, na něž Nejvyšší soud v kauze ArcelorMittal navázal, přijal 26. 6. 2007 pod sp. zn. 29 Odo 984/2005. Ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek vyšlo pod č. R 30/2008. Nejvyšší soud jím položil základ tzv. materiálnímu přezkumu usnesení valné hromady soudem. Konstatoval, že soud napadené usnesení zpravidla posuzuje jen ohledně jeho souladu se zákonem či společenskou smlouvou (stanovami) – tzv. formální přezkum. Výjimečně však, stanoví-li tak zákon či vyplývá-li to z něj, je povolán přezkoumat též jeho věcnou důvodnost či opodstatněnost.

V konkrétním případě shledal oporu pro takový přezkum v situaci, kdy zákon stanovil (a stanoví i po rekodifikaci), že určité opatření smí valná hromada přijmout jen v důležitém zájmu společnosti. Jednalo se o vyloučení či omezení přednostního práva akcionářů upsat část nových akcií při efektivním zvýšení základního kapitálu (§ 204a odst. 5 ObchZ, § 488 odst. 1 ZOK). Nejvyšší soud současně vymezil kritéria takového materiálního přezkumu. Soud se při něm musí zabývat nejen tím, zda je společnost schopna tvrdit takový důležitý zájem, v němž valná hromada opatření přijímala, a zda tento zájem reálně existoval (zda není jen smyšlený). Úkolem soudu je též prověřit, nakolik je přijaté opatření způsobitelné takto tvrzený zájem naplnit a zda je pro jeho naplnění nezbytné, resp. nakolik bude tento zájem ohrožen, nebude-li navrhované opatření schváleno. Jinými slovy – zda vůbec existuje příčinná souvislost mezi uváděným zájmem a přijatým opatřením. K tomu Nejvyšší soud přidal třetí podmínku. Význam práva, do něhož má navrhované opatření zasáhnout, a intenzita tohoto zásahu nesmí zjevně přesáhnout důležitost uváděného zájmu. Soud tak musí prověřit rozumnou proporcii mezi zjištěnou důležitostí tvrzeného zájmu a závažností jím odůvodňovaného opatření. Zásah do práv akcionáře se vždy musí omezit na nezbytné minimum, které ještě postačí k naplnění uváděného zájmu, přitom ale bude šetřit maximum z práv, do nichž se má posuzovaným opatřením zasáhnout. Postačí-li k dosažení daného zájmu menší zásah do práv akcionáře, je třeba zásah omezit právě jen na takovou míru.

Kombinací obou rozhodnutí v kauze ArcelorMittal Nejvyšší soud potvrdil materiální soudní přezkum také usnesení valné hromady o tom, že zisk či jeho část zůstane nerozdělena. Tím, že v mladším z odkazovaných rozhodnutí dovodil, že usnesení valné hromady o nerozdělení (části) zisku se musí zakládat na důležitých důvodech, otevřel cestu pro soudní přezkum existence, důležitosti, relevantnosti a přiměřenosti těchto důvodů vzhledem k zásahu do práv akcionáře, který společnost míní těmito důvody ospravedlnit, ve vztahu k usnesení valné hromady o nerozdělení (části) zisku.

Použitelnost této judikatury v poměrech nového práva Nejvyšší soud potvrdil v nedávném usnesení ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 27 Cdo 3885/2017. Týká se společnosti Teplárna Strakonice. Její valná hromada v květnu 2014 rozdělila zisk za rok 2013 ve výši bezmála 10 mil. Kč tak, že částku necelých 2 mil. Kč přidělila do sociálního fondu a zbytek ponechala ve společnosti nerozdělený. Jako důvod pro takové nerozdělení označilo představenstvo v pozvánce na valnou hromadu jen „*působnost valné hromady v rozhodování o schválení řádné účetní závěrky a o rozdělení zisku*“. Teprve v řízení u soudu argumentovalo „*ekonomickou situací společnosti*“, zejména její „*vysokou zadlužeností*“, která měla být zjištělná z účetní závěrky, respektive zprávy o podnikatelské činnosti, jež měli akcionáři k dispozici. Přijetí usnesení o nerozdělení

zisku podpořila drtivá většina hlasů akcionářů přítomných na valné hromadě (odpovídající podílu ve výši 93,79 %). Drobný akcionář se s ním nicméně odmítl smířit a u soudu navrhl vyslovení jeho neplatnosti. Krajský soud v Českých Budějovicích ani Vrchní soud v Praze mu nedali za pravdu. Nejvyšší soud nicméně jejich rozhodnutí zrušil a využil příležitost k řešení řady otázek z oblasti (ne)rozdělování zisku v akciové společnosti (ale třeba také svolání její valné hromady) v poměrech nového práva.

Nejvyšší soud předně potvrdil, že také dle právní úpravy účinné po 1. 1. 2014 akciovou společnost zásadně stíhá povinnost rozdělit zisk, jež vytvořila, respektive že rozhodnout o jeho nerozdělení může valná hromada jen z důležitých důvodů, a odkázal na své starší závěry z kauzy ArcelorMittal (usnesení ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3059/2011, publikované ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 58/2014). Doslova uzavřel: „[48] I po 1. 1. 2014 však platí, že právo podílet se na zisku společnosti je jedním ze základních práv akcionáře (srov. § 256 odst. 1 z. o. k.); vytvoří-li akciová společnost zisk, může valná hromada rozhodnout o tom, že zisk nebude rozdělen mezi akcionáře, pouze z důležitých důvodů a při respektování zákazu zneužití většiny hlasů (§ 212 o. z.); v poměrech obchodního zákoníku viz R 58/2014.“

Podstatné je, že mezi důležité důvody, ze kterých společnost nemusí zisk rozdělit, Nejvyšší soud zahrnul i případy, ve kterých společenská smlouva či stanovy některé (či všechny) podíly (dočasně či trvale) zbaví práva na podíl na zisku: „[49] Důležitým důvodem pro nerozdělení zisku mohou být mimo jiné i ujednání obsažená ve stanovách upravující nakládání se ziskem společnosti. Vydá-li např. společnost akcie, s nimiž není právo na podíl na zisku spojeno, nebude mezi akcionáře s těmito akciemi zisk rozdělován. Taktéž ujednají-li si akcionáři ve stanovách, že zisk mezi ně nebude v určené výši či po určitou dobu rozdělován, jde o důležitý důvod pro nerozdělení zisku. [50] Určují-li stanovy, že zisk či jeho část bude rozdělována mezi jiné osoby než akcionáře (např. mezi členy volených orgánů v podobě tzv. tantiém), je (zpravidla) takové ujednání důležitým důvodem pro to, aby tento zisk či jeho část nebyl rozdělen mezi akcionáře. Totéž platí, určují-li stanovy, že zisk či jeho část budou přidělovány do stanovami zřízeného fondu tvořeného ze zisku. [51] Určují-li tudíž stanovy například, že 10% zisku bude rozděleno mezi členy představenstva a dozorčí rady a dalších 10% bude přiděleno do (stanovami zřízeného) fondu tvořeného ze zisku, jde o důležitý důvod, pro který valná hromada nerozdělí celkem 20% zisku mezi akcionáře. Pro nerozdělení zbývajících 80% zisku musí být dány jiné důležité důvody v souladu se závěry formulovanými v R 58/2014.“ Tím Nejvyšší soud výslovně připustil, že

dokonce v poměrech akciové společnosti lze zvláštnost druhu podílu (akcií) založit na úbytku práva na podíl na zisku neboli že také akciová společnost může vydat akcie, s nimiž žádné takové právo spojeno nebude. V teorii o této možnosti panovaly nejasnosti a spory (na rozdíl od společnosti s ručením omezeným, v níž se přípustnost takové úpravy ve společenské smlouvě vyjasnila již dříve).⁶

Vydá-li, jinými slovy, společnost všechny podíly či akcie bez práva na podíl na zisku, zproští se tím povinnosti zásadně rozdělit zisk mezi společníky či akcionáře, respektive odůvodnit, z jakých důležitých důvodů tak v konkrétním roce nemusí činit, a toto rozhodnutí obhájit v případném (materiálním) soudním přezkumu. Stane se tak způsobem transparentním a předvídatelným pro všechny potenciálně dotčené. Nabyvatelé takových podílů či akcií budou předem varováni, jaké podíly či akcie nabývají, a nebudou od nich očekávat podíl na zisku, tedy ani jeho rozdělení na valné hromadě. Společenská smlouva či stanovy by v takovém případě rovněž mohly vymezit, jak jinak má společnost naložit se ziskem, který nemá rozdělovat mezi společníky či akcionáře. V úvahu připadá jednak jeho ponechání ve vlastních zdrojích společnosti, ale také přiznání jiným osobám, jak předvídá § 34 odst. 1 ZOK. Zatímco posledně uvedená možnost musí mít vždy oporu ve společenské smlouvě či stanovách, aby se k ní valná hromada v rozhodnutí o rozdělení zisku mohla uchýlit, ponechání zisku ve vlastních zdrojích společnosti zmínku ve společenské smlouvě či stanovách nevyžaduje.

S přípustností (úplného) vyloučení práva na podíl na zisku z okruhu práv spojených s podílem či s akcií se společností tím spíše otevírá možnost méně extrémních variant dispozic s tímto právem, a tím i vyloučení potřeby každý rok znovu obhajovat, z jakých (jiných) důležitých důvodů společnost nerozdělí zisky, které v předchozím účetním období vytvořila. Společenská smlouva či stanovy by kupříkladu některé či všechny podíly nebo akcie tohoto práva mohly zbavit jen na určenou dobu (například 10 let) od vzniku společnosti či její přeměny, vázat jeho vznik na vymezené podmínky (kupříkladu že společnost dosáhne stanovených cílů) apod. Podobně lze nově uvažovat o úpravě tzv. divizních akcií (tracking stocks, Spartenaktien), které právo na dividendu pro svého vlastníka odvozují od hospodářských výsledků pouze určené složky závodu (pobočky) společnosti, tedy konkrétní divize. Rozdělit lze takový výsledek samozřejmě jen za předpokladu, že společnost jako celek vytvoří zisk, když platná úprava neumožňuje posuzovat bilanční předpoklady rozdělení izolovaně pro jednotlivá nákladová střediska. Kdyby však veškerý zisk společnosti pramenil právě z výkonů dotčené divize, mohli by si jej rozdělit pouze vlastníci akcií odvozující své právo na dividendu

⁶ V podrobnostech viz ČECH, P. Znovu k rozdělování zisku a jiných vlastních zdrojů ve společnosti s ručením omezeným a v akciové společnosti. *Metodické aktuality. Svaz účetních*, 2018, (1), s. 4–30, s. 4–10.

od výsledků této divize. Na akcionáře ostatních divizí by nepřípadla žádná dividenda.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu k případu Teplárny Strakonice (usnesení ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 27 Cdo 3885/2017) stojí ale za pozornost i tím, jak se v něm Nejvyšší soud vypořádal s otázkou případné nemravnosti úpravy stanov, dle které měla významná část zisku společnosti připadnout jiným osobám, než jsou akcionáři, konkrétně zaměstnancům společnosti. Dotčené ustanovení stanov totiž odvíjelo výši přídělu do sociálního fondu nikoliv od výše zisku, nýbrž celkového objemu mezd ve společnosti. V poměru k celkové výši zisku tak část tohoto přídělu mohla být i poměrně vysoká. V daném účetním období dosáhla bezmála 20%. Kdyby však společnost vytvořila zisk nižší, mohlo se jednat třeba i o veškerý zisk společnosti. Navrhovatel napadal, že takové ujednání odporuje dobrým mravům. Nejvyšší soud na něm však nic nemravného neshledal. Doslova uvedl: „[58] *Skutečnosti, v nichž dovolatelé spatřují rozpor usnesení o rozdělení zisku s dobrými mravy (totiž že výše přídělu do sociálního fondu, z něhož jsou poskytována plnění „zaměstnancům a managementu“, není vázána na výši zisku, nýbrž na výši mezd), však samy o sobě rozpor s dobrými mravy nezakládají. Na tom, že se akcionáři rozhodnou v souladu se stanovami podělit o (třeba i významnou) část zisku společnosti se zaměstnanci, nelze bez dalšího shledávat nic nemravného. Nemravnost pak nelze automaticky spatřovat ani v tom, že velikost této části se odvíjí od výše mezd, a nikoliv od výše zisku; zásadně je totiž věcí akcionářů, jak velkou část vytvořeného zisku přenechají v souladu se stanovami třetím osobám (např. zaměstnancům).*“

K otázce (míry) důležitosti důvodů uváděných k ospravedlnění nerozdělení zisku se významně vyjadřuje kupříkladu usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 27. 7. 2016, sp. zn. 8 Cmo 122/2016. Nedočkalo se dovolacího přezkumu Nejvyšším soudem, veřejnost se s ním tak může seznámit díky jeho publikaci v časopisu *Obchodněprávní revue*, č. 11-12/2018, s. 322 až 327. Nerozdělení zisku, který za rok 2014 dosáhl bezmála 1,5 mil. Kč, kumulovaně za předchozí účetní období přitom činil zhruba 15 mil. Kč, společnost povšechně odůvodnila potřebou investic. Krajský soud v Ostravě, ale ani Vrchní soud v Olomouci coby soud odvolací se s tím však nespokojily. Analyzovaly hospodaření společnosti v předchozích letech a shledaly, že společnost dosahovala zisku vzdor prováděným opravám a investicím; důležitý důvod pro nerozdělení zisku tudíž takto povšechně tvrzenou potřebou opravovat a investovat založen nebyl. Vrchní soud v Olomouci k tomu doslova uzavřel: „*Společnost v tomto řízení jako důležitý důvod pro nerozdělení zisku neuvedla nic neobvyklého ve vztahu k dlouhodobému průběhu hospodaření. Tvrzené náklady na opravy a investice vynakládala i v průběhu minulých let a současně dosahovala zisku. Nerozdělený zisk minulých let přitom neustále roste,*

a byla-li na tento účet v roce 2014 současně převedena část ze zrušeného rezervního fondu (z uvedeného lze dovodit dostatečnou finanční rezervu i na tvrzené investice do majetku společnosti a jeho oprav, resp. opak v řízení nebyl prokázán), pak není žádného racionálního (důležitého) důvodu, proč by neměl být zisk rozdělen mezi akcionáře.“

Z dosavadní judikatury se ovšem podává, že protiprávnost usnesení valné hromady o nerozdělení zisku či jeho části by mohla založit nejen absence či nedostatečná důležitost důvodů, jimiž společnost obhájuje záměr nerozdělit zisk. V usnesení ke kauze ArcelorMittal (ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 29 Cdo 3059/2011) Nejvyšší soud výslovně připustil, že příčina neplatnosti takového usnesení by mohla tkvět již jen v tom, že tyto důvody nebyly dostatečně konkretizovány v návrhu představenstva, nýbrž až v případném řízení o přezkumu usnesení valné hromady před soudem. Třebaže rozhodnutí se týkalo ještě starého práva, jeho závěry jsou tím spíše použitelné v poměrech práva nového. Z § 407 odst. 1 písm. f) ZOK se nově výslovně podává, že pozvánka na valnou hromadu akciové společnosti musí obsahovat vždy též zdůvodnění předkládaného návrhu usnesení. Navrhuje-li tudíž představenstvo či správní rada, aby se zisk (či jeho část) nerozdělil, musí návrh povinně obsahovat také podrobné objasnění důležitých důvodů v zájmu společnosti, které rozdělení brání. V opačném případě by usnesení o nerozdělení neobstálo u případného soudního přezkumu, i kdyby takové důvody existovaly.

Uvedený požadavek potvrzuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu k případu Teplárny Strakonice (usnesení ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 27 Cdo 3885/2017). Nejvyšší soud v něm upřesnil, že zásadně nestačí, jestliže důležité důvody pro nerozdělení (části) zisku zazní teprve na jednání valné hromady. Je třeba trvat na jejich objasnění již v samotné pozvánce na valnou hromadu, a to v obou jejích verzích, tedy jak elektronické, tak distribuované písemně (či v souladu se stanovami jinak). To nevylučuje, aby soud vysvětlení důvodů pro nerozdělení teprve na jednání valné hromady posoudil podle specifických okolností konkrétního případu jako porušení zákona, které nemělo závažné právní následky, a neplatnost usnesení valné hromady o nerozdělení zisku jen z tohoto důvodu nakonec nevyslovil (§ 428 odst. 1 ZOK, § 260 odst. 1 ObčZ). Nejvyšší soud také zdůraznil, že podané zdůvodnění musí být dostatečně konkrétní; představenstvo či správní rada nedostojí své povinnosti odůvodnit návrh na nerozdělení zisku, odkážou-li paušálně na obsáhlejší dokumenty obecnější povahy, ze kterých se důvody nerozdělení podávají, z nichž však akcionáři nemohou získat potřebné informace v nezbytném rozsahu bez vynaložení nepřiměřeného úsilí a času (například na účetní závěrku).

V poměrech společnosti s ručením omezeným je situace jednodušší. Zákon nepředepisuje, aby zdůvodnění návrhu

obsahovala již pozvánka na valnou hromadu. Postačí, předeště-li důležité důvody pro nerozdělení zisku jednatel právě až na jednání valné hromady.

Konečně stojí za zmínku, že za účinnosti obchodního zákoníku Nejvyšší soud dovodil, že valná hromada může přiznat členům statutárního či kontrolního orgánu podíl na zisku (tantiému), jen když současně rozhodne o rozdělení zisku také společníkům (akcionářům). Jinými slovy – bylo nepřipustné, aby se za dané účetní období na zisku podíleli jen členové orgánů, nikoliv též společníci (akcionáři). Viz první ze série rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se týkalo společnosti Prefa Brno, citované shora (ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1326/2009, publikované ve sbírce Soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 13/2011). Nic samozřejmě nepomohlo, jestliže valná hromada přiznala akcionářům dividendu jen symbolickou (v daném případě v celkové výši něco přes 200.000 Kč), zatímco tantiéma činila v souhrnu mnohonásobně víc (bezmála 2 mil. Kč). Viz závěry druhého rozhodnutí z této série, usnesení ze dne 26. 10. 2011, sp. zn. 29 Cdo 1268/2011. Po roce 2014 nicméně panovala shoda, že v poměrech nového práva se závěry těchto usnesení již neprosadí. Důvodem je změněná dikce zákona. Obchodní zákoník ještě stanovil, že akcionář má právo na podíl na zisku společnosti (dividendu), který valná hromada podle hospodářského výsledku schválila k rozdělení (§ 178 odst. 1 ObchZ). Jinými slovy – jakmile valná hromada rozhodla o rozdělení zisku (komukoliv), museli akcionáři na takovém rozdělení participovat. Zákon o obchodních korporacích garantuje akcionáři podíl na zisku, „*kteřá valná hromada schválila k rozdělení mezi akcionáře*“ (§ 348 odst. 1 ZOK; zvýrazněno autorem). Neboli akcionář se musí na rozdělení podílet, teprve až valná hromada přízná podíl komukoliv z akcionářů (opět neplyne-li něco jiného ze stanov společnosti, tedy vydala-li společnost akcie různého druhu, z nichž některé právo na podíl na zisku nezakládají). Dokud se rozhodnutí omezuje na jiné osoby, dikci zákona zásadně vyhoví. Rovněž tento závěr nyní Nejvyšší soud potvrdil v již vícekrát citovaném rozhodnutí ke kauze společnosti Teplárna Strakonice (usnesení ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 27 Cdo 3885/2017). Doslova v něm uzavřel: „[46] Ani závěry přijaté v R 13/2011, podle kterých valná hromada nemůže stanovit podíl členů představenstva a dozorčí rady na zisku (tantiému), aniž by schválila zisk k rozdělení a podíl akcionářů na takto určeném zisku (dividendu), se již s účinností od 1. 1. 2014 neprosadí.“

1.2 Časový test pro rozhodnutí o rozdělení

Zisk valná hromada rozděluje na základě údajů obsažených v řádné či mimořádné účetní závěrce. Jednoznačně to plyne z pravidel tzv. bilančního testu, která se o nich zmiňují. Výslovně sice jen v akciové společnosti (§ 350

odst. 1 ZOK), není však pochyb, že totéž je třeba vztáhnout i na společnost s ručením omezeným.

Stěžejní otázka se týká požadovaného stáří této závěrky. V poměrech starého práva Nejvyšší soud dovodil, že aby valná hromada mohla rozhodnout o rozdělení zisku, nesmějí být v době jejího rozhodování údaje v řádné či mimořádné účetní závěrce, na jejímž základě zisk rozděluje, starší šesti měsíců (míněno tak, že tato lhůta nesmí uplynout od závěrkového dne, nikoliv sestavení závěrky). Teorie tento požadavek rozšířila i na distribuci jiných vlastních zdrojů. Rozdělila-li valná hromada zisk či jiné vlastní zdroje na základě starší účetní závěrky (tedy učinila-li tak po uplynutí lhůty šesti měsíců od závěrkového dne), nezaložilo její rozhodnutí oporu pro vznik práva na výplatu, tedy ani titul pro takovou výplatu. Došlo-li k ní přesto, dělo se tak neoprávněně a společnosti vznikalo právo na vydání bezdůvodného obohacení. Nejvyšší soud tento závěr poprvé vyslovil v rozsudku ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4284/2007, publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 80/2010, a zopakoval v několika navazujících (viz zvláště ze dne 29. 4. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2363/2011, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 75/2013). Opřel jej o ustanovení obchodního zákoníku, dle kterého valná hromada musela řádnou účetní závěrku schválit nejpozději šest měsíců od skončení účetního období (v době, k níž se vázalo první rozhodnutí Nejvyššího soudu, šlo v případě akciové společnosti o § 184 odst. 3 ObchZ, od 1. 12. 2009 potom § 184a odst. 1 ObchZ; ve vztahu ke společnosti s ručením omezeným se jednalo o § 128 odst. 1 ObchZ).

Jelikož na dodržení stejné lhůty trvá i zákon o obchodních korporacích (viz § 181 odst. 2 ZOK, pokud jde o společnost s ručením omezeným, a § 403 odst. 1 ZOK ve vztahu ke společnosti akciové), panovalo v prvních letech účinnosti nového práva přesvědčení, že Nejvyšší soud na uvedených závěrech setrvá i v poměrech nového práva. S P. Šukem, soudcem Nejvyššího soudu v senátu č. 27 (dříve č. 29), který tvoří judikaturu na úseku práva obchodních společností, jsme tento závěr ještě v roce 2016 publikovali ve společné monografii k nové úpravě obchodních korporací.⁷ Pronikl dokonce do judikatury nižších soudů. Za pozornost stojí zvláště případ, k němuž se poji usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 3. 2017, sp. zn. 14 Cmo 506/2015, jež bylo teprve v loňském roce publikováno v časopisu *Právní rozhledy*, č. 5/2018, s. 187–189. Valná hromada jedné pražské akciové společnosti konaná dne 26. 6. 2014 schválila (mimo jiné) výroční zprávu o podnikatelské činnosti a stavu majetku společnosti a řádnou účetní závěrku za rok 2013. Rozhodla, že zisk společnosti za rok 2013 nebude rozdělen a po odvodu částky 500.000 Kč do sociálního fondu bude převeden na účet nerozdělených zisků za uplynulé účetní roky, se zdůvodněním, že toto opatření navrhuje představenstvo

⁷ ČECH, P. a P. ŠUK. *Právo obchodních společností v praxi a pro praxi (nejen soudní)*. Praha: Polygon, 2016, s. 360 a 361.

v zájmu dlouhodobé obchodní strategie společnosti. Následně si však nový majoritní akcionář vyžádal svolání další valné hromady a navrhl revokaci předchozího usnesení tak, aby valná hromada nerozdělené zisky předchozích let přece jen rozdělila. Na zasedání dne 28. 8. 2014 tak valná hromada i učinila. Částka, kterou určila k vyplacení, dosáhla poměrně značné výše – 41.095.000 Kč. Minoritní akcionář, který se s rozhodnutím o tak výrazné dividendě nehodlal smířit, napadl jeho platnost u soudu. Jelikož valná hromada rozhodnutí přijala již za účinnosti zákona o obchodních korporacích, musely se soudy nižšího stupně vypořádat s otázkou, zda jsou závěry shora citované judikatury Nejvyššího soudu přijaté za účinnosti starého práva v poměrech nové úpravy nadále použitelné. Jinými slovy posuzovaly, zda usnesení o rozdělení zisku v závěru srpna roku 2014 bránila okolnost, že valná hromada rozhodovala na základě účetní závěrky zpracované k závěrkovému dni 31. 12. 2013, která tak v době rozhodování o rozdělení zisku byla starší šesti měsíců. Jak Městský soud v Praze coby soud prvního stupně, tak Vrchní soud v Praze jako soud odvolací měly starou judikaturu Nejvyššího soudu za nadále použitelnou, napadené usnesení valné hromady tudíž za protiprávní a vyslovily jeho neplatnost. Vrchní soud v Praze k tomu doslova uzavřel: „S ohledem na principiálně shodnou právní úpravu Vrchní soud v Praze nepochybuje o tom, že se i v poměrech zákona o obchodních korporacích uplatní judikaturní závěry Nejvyššího soudu uvedené v rozsudku z 30. 9. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4284/2007, a to sice: Jestliže valná hromada akciové společnosti konaná do šesti měsíců od posledního dne účetního období projednala účetní závěrku za ono účetní období a na jejím základě rozhodla o rozdělení zisku, pak mimořádná valná hromada konaná v témže roce po uplynutí šesti měsíců od posledního dne účetního období není oprávněna na základě téže účetní závěrky rozhodnout o jiném rozdělení zisku.“

Citované usnesení vydal Vrchní soud v Praze na konci března 2017. V té době se však v odborných kruzích již postupně prosazovalo přesvědčení, že v poměrech nového práva by uváděná rozhodnutí Nejvyššího soudu o šestiměsíčním časovém testu pro rozdělení zisku použitelná být přece jen neměla, a to pro několik významných odlišností v obou úpravách, tedy mezi obchodním zákoníkem a zákonem o obchodních korporacích. Názorovým vývojem jsme prošli i P. Šuk a já a s námi i další člen senátu č. 27 na Nejvyšším soudu F. Cileček. Doklad o tomto vývoji oba soudci Nejvyššího soudu podali ve druhém vydání komentáře k zákonu o obchodních korporacích, jehož jsou spoluautory a které vyšlo v létě roku 2017.⁸ V pasáži věnované rozdělení zisku v akciové společnosti sice další spoluautorka I. Štenglová ještě konstatuje, že zmíněná judikatura se prosadí i v novém právu. Činí tak dokonce v první osobě množného čísla, tedy za celý

autorský kolektiv. Jedná se však o chybu, která nastala při revizi druhého vydání. Omylem převzala znění prvního vydání, aniž do něj promítla názorový posun, na němž se přitom shodl celý autorský kolektiv. Dokládají jej teprve pasáže P. Šuka věnované působnosti valné hromady. Právě ony věrně odrážejí aktuální přesvědčení autorů komentáře. Viz konkrétně na s. 387 (ve vztahu ke společnosti s ručením omezeným): „Nejvyšší soud v režimu obchodního zákoníku pro poměry akciové společnosti dovedl, že lhůta ke svolání řádné valné hromady určená (počítaná) od posledního dne účetního období je logicky nejen lhůtou určující, dokdy by měla valná hromada (při řádném a obvyklém chodu věci) odsouhlasit výsledky onoho účetního období, ale též nejzazší lhůtou, ve které lze výsledky účetní závěrky sloužící pro jednání řádné valné hromady pokládat za ty, jež mohou akcionářům sloužit jako reálný obraz účetnictví akciové společnosti, na jehož základě mohou kvalifikovaně rozhodovat o rozdělení zisku“ (NS 29 Cdo 4284/2007). Ačkoliv i zákon o obchodních korporacích určuje, že „podíl na zisku se stanoví na základě řádné nebo mimořádné účetní závěrky schválené nejvyšším orgánem obchodní korporace“ (§ 34 odst. 1) a současně upravuje lhůtu pro projednání řádné účetní závěrky společnosti s ručením omezeným, máme za to, že se uvedené závěry nadále neprosadí, a to ani pro tuto formu kapitálové společnosti. Je tomu tak proto, že nově upravuje tzv. insolvenční test (§ 40 odst. 1), který by měl dostačovat pro dosažení cíle sledovaného shora citovaným rozhodnutím (tj. zabránit vyplacení podílů na zisku „na úkor“ věřitelů společnosti). Opačný závěr by navíc ve společnostech, které emitovaly podíly s pevným podílem na zisku (viz § 135 a § 161 odst. 3 a komentář k nim), založil nerovnost mezi společníky s tímto druhem podílů a ostatními společníky; jelikož právo na pevný podíl na zisku za předchozí účetní období vzniká k prvnímu dni následujícího účetního období (byl-li zisk v předchozím účetním období vytvořen), přičemž § 161 odst. 3 upravuje toliko jeho splatnost, dosáhli by tito společníci na pevný podíl na zisku (na rozdíl od ostatních společníků) i tehdy, nestihla-li by valná hromada do šesti měsíců rozhodnout o rozdělení zisku.“ Prakticky totožně se P. Šuk vyjadřuje na s. 688 a 689, pokud jde o předpoklady rozhodnutí o rozdělení zisku ve společnosti akciové.

Takto příznivý závěr nakonec v letošním roce pronikl i do judikatury Nejvyššího soudu. V již vícekrát citovaném usnesení ke kauze Teplárny Strakonice (ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 27 Cdo 3885/2017) se výslovně uvádí: „[42] V režimu obchodního zákoníku Nejvyšší soud dovedl, že lhůta ke svolání řádné valné hromady určená (počítaná) od posledního dne účetního období je logicky nejen lhůtou určující, dokdy by měla valná hromada (při řádném a obvyklém chodu věci) odsouhlasit výsledky onoho

⁸ ŠTENGLOVÁ, I., HAVEL, B., CILEČEK, F., KUHN, P. a P. ŠUK. *Zákon o obchodních korporacích. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017.

účetního období, ale též nejzazší lhůtou, ve které lze výsledky účetní závěrky sloužící pro jednání řádné valné hromady pokládat za ty, jež mohou akcionářům sloužit jako reálný obraz účetnictví akciové společnosti, na jehož základě mohou kvalifikovaně rozhodovat o rozdělení zisku. Tedy, že (jinak řečeno) po uplynutí lhůty upravené pro svolání valné hromady za účelem projednání řádné účetní závěrky nemůže řádná účetní závěrka zpracovaná za předchozí účetní období sloužit jako podklad pro rozdělení zisku (srov. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4284/2007, a ze dne 29. 4. 2013, sp. zn. 29 Cdo 2363/2011, uveřejněné pod čísly 80/2010 a 75/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). [43] Ačkoliv i zákon o obchodních korporacích určuje, že podíl na zisku se stanoví na základě řádné nebo mimořádné účetní závěrky schválené nejvyšším orgánem obchodní korporace (§ 34 odst. 1 z. o. k.), a současně upravuje lhůtu pro projednání řádné účetní závěrky akciové společnosti (§ 403 odst. 1 z. o. k.), uvedené závěry se nadále neprosadí. Je tomu tak proto, že zákon o obchodních korporacích – na rozdíl od obchodního zákoníku – výslovně upravuje tzv. insolvenční test (§ 40 odst. 1 z. o. k.), jenž by měl dostatečně pro dosažení cíle sledovaného výkladem přijatým ve shora citovaných rozhodnutích (tj. zabránit vyplacení podílů na zisku „na úkor“ věřitelů společnosti).“

Lze shrnout, že valná hromada společnosti s ručením omezeným i akciové společnosti může v poměrech nového práva rozhodnout o rozdělení zisku na základě řádné či mimořádné účetní závěrky třeba i později než šest měsíců od konce účetního období, k němuž se závěrka vztahuje. Jinými slovy – je-li účetní období společnosti shodné s kalendářním rokem, může valná hromada o rozdělení zisku za předchozí rok rozhodnout i po 30. 6. roku následujícího, včetně podzimních měsíců. Lhostejno, zda k tomu dojde tak, že valná hromada nejprve na jaře schválí účetní závěrku, o rozdělení zisku však nerozhodne (ať již tak, že nepřijme žádné rozhodnutí, nebo i výslovně rozhodne o tom, že zisk nerozdělí) a teprve následně (po uplynutí lhůty šesti měsíců) rozhodnutí změní a vykázané vlastní zdroje přeče jen rozdělí anebo tak, že valná hromada účetní závěrku schválí a rozhodne o rozdělení zisku či jiných vlastních zdrojů rovnou až po uplynutí lhůty šesti měsíců dle § 181 odst. 2, resp. § 403 odst. 1 ZOK. Závěr, že na platnost rozhodnutí o schválení účetní závěrky nemá zmeškání uvedené šestiměsíční lhůty vliv, se z judikatury podával vždy, a to i ve vztahu ke starému právu⁹. Na pozadí rozsudků, jež omezily využitelnost účetní závěrky šestiměsíčním časovým testem, stála obava z možného propadu hospodaření a stavu jmění společnosti mezi závěrkovým datem a dnem, v němž valná hromada rozhodne o rozdělení zisku, respektive zpravidla ještě pozdějším dnem splatnosti práva na výplatu. V poměrech nového práva (jak plyne ze shora uváděných argumentů P. Šuka i citovaného usnesení Nejvyššího soudu) na ni dostatečně

reaguje zákonný požadavek ohledně tzv. testu insolvence, jež musí statutární orgán provést, dříve než rozhodne o výplatě (v podrobnostech viz níže v bodě 2.3). Jeho rozhodnutí by mělo bezprostředně předcházet výplatě, tedy i zohlednit zcela aktuální stav společnosti před touto výplatou. O to větší důraz je nutno klást na řádné provedení testu. Ve svém důsledku představuje jedinou brzdu, která zohlední možný nesoulad mezi momentálním stavem hospodaření, resp. jmění společnosti a bilančním odrazem tohoto stavu k závěrkovému datu předchozího účetního období.

Ani opuštění požadavku na šestiměsíční časový test nicméně neznamená, že valná hromada může z údajů uvedených v řádné či mimořádné účetní závěrce vycházet neomezeně dlouho. Z formulace bilančního testu v § 161 odst. 4 ZOK (ve vztahu ke společnosti s ručením omezeným), resp. obou těchto testů dle § 350 odst. 1 a 2 ZOK (v poměrech společnosti akciové) se zřetelně podává, že valná hromada může své rozhodnutí o rozdělení zisku založit na řádné či mimořádné účetní závěrce sestavené k poslednímu dni předchozího účetního období (tedy například roku 2018), jen dokud neskončí účetní období následující (rok 2019). Jakmile se následující účetní období završí (rok 2019), stane se „předchozím“ a rozhodnutí o rozdělení zisku je třeba založit na údajích, které odrážejí stav k jeho závěru, a jsou tak obsaženy v účetní závěrce sestavené k jeho poslednímu dni. Viz ustanovení § 161 odst. 4 ZOK, dle něhož částka k rozdělení mezi společníky nesmí překročit výši hospodářského výsledku **posledního skončeného účetního období** zvýšenou o nerozdělený zisk z předchozích období a sníženou o ztráty z předchozích období a o přídělky do rezervních a jiných fondů v souladu s tímto zákonem a společenskou smlouvou. Podobně vyznívají ustanovení § 350 odst. 1 a 2 ZOK, na jejichž základě společnost nesmí rozdělit zisk ani jiné vlastní zdroje mezi akcionáře, pokud se ke dni **skončení posledního účetního období** vlastní kapitál vyplývající z řádné nebo mimořádné účetní závěrky nebo vlastní kapitál po tomto rozdělení sníží pod výši upsaného základního kapitálu zvýšeného o fondy, které nelze podle tohoto zákona nebo stanov rozdělit mezi akcionáře. Částka k rozdělení mezi akcionáře nesmí překročit výši hospodářského výsledku **posledního skončeného účetního období** zvýšenou o nerozdělený zisk z předchozích období a sníženou o ztráty z předchozích období a o přídělky do rezervních a jiných fondů v souladu s tímto zákonem a stanovami. Stejně požadavky se podávají z unijní úpravy. V souladu s čl. 56 odst. 1 a 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2017/1132 ze dne 14. 6. 2017 o některých aspektech práva obchodních společností nesmí dojít k rozdělení zisku nebo jiných vlastních zdrojů akcionářům, pokud se **ke dni skončení posledního účetního období** „čisté jmění“ vyplývající z roční účetní závěrky společnosti nebo „čisté jmění“ po tomto rozdělení sníží pod výši

⁹ Viz z poslední doby například závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 12. 2016, sp. zn. 29 Cdo 4915/2016.

upsaného základního kapitálu zvýšenou o „rezervy“, které nelze podle právních předpisů nebo stanov společnosti rozdělit. Částka k rozdělení akcionářům nesmí překročit výši **výsledků posledního skončeného účetního období** zvýšenou o zisk z předchozích období a o platby z „rezerv“ určených k tomuto účelu a sníženou o ztráty z předchozích období a o částky vložené do „rezerv“ v souladu s právními předpisy nebo stanovami¹⁰. Tento závěr nakonec potvrzuje i opakovaně citované aktuální usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2019, sp. zn. 27 Cdo 3885/2017. Nejvyšší soud v něm doslova uzavřel: „[45] *S účinností od 1. 1. 2014 tudíž řádná účetní závěrka zpracovaná za předchozí účetní období může sloužit jako podklad pro rozdělení zisku až do konce následujícího účetního období.*“ Lze dodat, že plně postačí, jestliže valná hromada (či jediný společník v její působnosti) do konce následujícího účetního období (tedy například ještě ve večerních hodinách na Silvestra roku 2019) přijme rozhodnutí o **rozdělení** zisku (vykázaného v řádné účetní závěrce za rok 2018). Kdy na základě tohoto rozhodnutí společnost podílí na zisku (dividendu) vyplatí, zákon neomezuje; mohlo by se tak stát třeba až několik měsíců i let poté (viz též níže v bodě 2.1).

K řečenému je závěrem nutno zdůraznit, že popsany odklon od dosavadní judikatury k použitelnosti účetní závěrky po uplynutí šesti měsíců od skončení účetního období se týká výlučně poměrů nového práva, tedy rozhodnutí valné hromady o rozdělení zisku a jiných vlastních zdrojů přijatých po 1. 1. 2014. Argumentace pro tento odklon vychází výlučně z rozdílů mezi starým a novým právem a nijak nezpochybnuje závěry této judikatury, pokud jde o stav předchozí úpravy. Jestliže tedy valná hromada společnosti s ručením omezeným či akciové společnosti na podzim roku 2013 rozhodla o rozdělení zisku na základě řádné účetní závěrky sestavené k 31. 12. 2012, závěry rozsudků Nejvyššího soudu uváděných úvodem této kapitoly se plně prosadí. Usnesení valné hromady nevytvořilo základ pro vznik práva na výplatu, tedy ani titul pro takovou výplatu. Došlo-li k ní přesto, dělo se tak neoprávněně a společnosti vzniklo právo na vydání bezdůvodného obohacení, které se promlčí v obecné promlčecí lhůtě dle tehdejší úpravy v obchodním zákoníku, tedy čtyři roky od svého vzniku. Jestliže jednatel či členové představenstva přesto rozhodli o výplatě takového podílu na zisku či dividendy (a stalo se tak po roce 2010, kdy závěry Nejvyššího soudu byly publikovány ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, a tudíž vešly ve všeobecnou známost), jednali v rozporu se svými povinnostmi a mohli by společností odpovídat za vzniklou škodu.

Opuštění šestiměsíčního časového testu kladeného na stáří závěrky, která slouží jako podklad pro rozdělení zisku,

současné oslabuje význam záloh na podíl na zisku. Ty se v praxi nejčastěji využívaly právě po uplynutí šesti měsíců od konce předchozího účetního období. Dokud panovalo přesvědčení, že valná hromada nesmí od začátku sedmého měsíce (zpravidla tedy od července) následujícího období rozdělit zisk vykázaný v účetní závěrce ke konci období předchozího, vytvořené zdroje ze zisku společnost v tomto čase vyplácela toliko zálohově (na jiné vlastní zdroje zálohy nelze použít). Jakmile připustíme, aby valná hromada i v druhé polovině roku zisky (definitivně) rozdělila, budou společníci (akcionáři) nepochybně preferovat toto řešení. Význam záloh, pokud jde o zdroje ze zisku vytvořené v předchozích účetních obdobích, se tak omezí vlastně jen na první týdny a měsíce dalšího účetního období (například roku 2020), kdy již nebude možné rozdělovat zisky na základě řádné účetní závěrky ke konci období předcházejícího poslednímu skončenému období (tedy sestavené k 31. 12. 2018) a řádná účetní závěrka za poslední skončené období (tedy rok 2019) se všemi náležitostmi dosud nebude k dispozici. Po celý průběh účetního období (tedy i v jeho druhé polovině) potom samozřejmě bude vždy možné zálohovat zdroje ze zisku vytvořené v tomto účetním období (tedy třeba v listopadu 2019 vyplatit zálohy na zisk vykázaný v průběhu roku 2019, jak vyplývá z mezitímní účetní závěrky sestavené kupříkladu ke konci října 2019).

1.3 Bilanční testy a výkladové potíže s nimi spojené

Prakticky beze změn, alespoň pokud jde o výsledek, zůstala úprava dvou bilančních testů, jimiž zákon svazuje rozhodnutí valné hromady o rozdělení zisku v akciové společnosti. Částka k rozdělení mezi akcionáře jednak nesmí překročit výši hospodářského výsledku posledního skončeného účetního období zvýšenou o nerozdělený zisk z předchozích období a sníženou o ztráty z předchozích období a o příděly do rezervních a jiných fondů v souladu se zákonem a stanovami (§ 350 odst. 2 ZOK). K tomuto ustanovení se pojí důležité výkladové stanovisko č. 25 Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 9. 4. 2014 k rozdělení zisku a jiných vlastních zdrojů. Odráží názory většiny odborné veřejnosti a ztotožňují se s ním. Podávají se z něj dva stěžejní závěry. Předně že ustanovení (logicky) nelze vztáhnout na jiné vlastní zdroje: „*Na rozdělení prostředků z jiných vlastních zdrojů nedopadá ustanovení § 350 odst. 2 ZOK.*“ Ve vztahu k rozdělení zisku je to potom především rozšíření zdrojů, které lze zahrnout do základny pro výpočet distribuovatelného zisku, o ostatní fondy ze zisku, tj. zejména jiný hospodářský výsledek minulých let. Ve stanovisku expertní skupiny se k tomu uzavírá: „*Do distribuovatelného zisku podle § 161 odst. 4*

¹⁰ Oficiální překlad směrnice do češtiny je nešťastný, protože nepoužívá správnou účetní terminologii. Pro lepší srozumitelnost si za pojem „čisté jmění“ dosadte pojem „vlastní kapitál“ a pojem „rezervy“ nahraďte pojmem „rezervní fondy“. Dostanete tak text shodný se zněním zákona o obchodních korporacích.

a 350 odst. 2 se započítává veškerý zisk za předchozí období, tj. nejen nerozdělený zisk, ale i zisk účtovaný v ostatních fondech ze zisku nebo jako jiný hospodářský výsledek minulých let.“ Vedle toho akciové právo zachovalo i druhou dosavadní složku bilančního testu pro rozdělení zisku. Společnost nesmí rozdělit zisk ani jiné vlastní zdroje¹¹ mezi akcionáře, pokud se ke dni skončení posledního účetního období vlastní kapitál vyplývající z řádné nebo mimořádné účetní závěrky nebo vlastní kapitál po tomto rozdělení sníží pod výši upsaného základního kapitálu zvýšeného o fondy, které nelze podle zákona nebo stanov rozdělit mezi akcionáře (§ 350 odst. 1 ZOK).

Ve společnosti s ručením omezeným je v novém právu situace částečně odlišná. Ustanovení § 161 odst. 4 ZOK (první bilanční test – viz shora) je formulováno totožně jako § 350 odst. 2 ZOK, lze je tudíž shodně i vyložit. Výkladové stanovisko č. 25 Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 9. 4. 2014 k rozdělení zisku a jiných vlastních zdrojů tak i činí. Nové právo však již nepřevzalo druhou složku bilančního testu, kterou v akciovém právu stanoví § 350 odst. 1 ZOK, dle které vlastní kapitál nesmí v důsledku rozdělení zisku klesnout pod kapitál základní a která se za účinnosti obchodního zákoníku shodně prosazovala i ve společnosti s ručením omezeným. Krátce po přijetí a nabytí účinnosti nového práva se ještě spekovalo, zda pravidlo ze zákona nevypadlo omylem a zda jeho aplikaci nedovodit analogicky. Převážilo však přesvědčení, že posun je záměrný a tato část bilančního testu se v poměrech nového práva na společnost s ručením omezeným skutečně nepoužije. Znovu lze odkázat na výkladové stanovisko č. 25 Expertní skupiny Komise pro aplikaci nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti ze dne 9. 4. 2014 k rozdělení zisku a jiných vlastních zdrojů, které jednoznačně uzavírá: „*Pouze pro akciovou společnost je pro výplatu prostředků z jiných vlastních zdrojů stanovena v § 350 odst. 1 ZOK další podmínka, a sice že se v důsledku takového rozdělení jiných vlastních zdrojů nesmí snížit vlastní kapitál pod výši upsaného základního kapitálu zvýšeného o fondy, které nelze podle zákona o obchodních korporacích nebo stanov rozdělit mezi akcionáře.*“ Bezprostředním důsledkem rozdělení zisku ve společnosti s ručením omezeným by tak po 1. 1. 2014 mohl být i záporný vlastní kapitál (na vině by mohl být kupříkladu záporný výsledek přecenění). Teorie proto ve vztahu ke společnosti s ručením omezeným hovoří pouze o tzv. modifikovaném bilančním testu, redukovaném pouze na tu jeho část, kterou zachoval § 161 odst. 4 ZOK.

1.4 Další otázky spojené s usnesením valné hromady o rozdělení zisku a jiných vlastních zdrojů či úhradě ztráty

V praxi se často klade otázka, zda valná hromada může rozhodnutí o rozdělení zisku podmínit, například tím, že společnost bude disponovat dostatkem likvidity k výplatě. Domnívám se, že tomu nic nebrání. Již za účinnosti obchodního zákoníku jsem dovozoval, že usnesení valné hromady (třeba o volbě jednatele) je možné vázat na odkládací, ale i rozvazovací podmínku.¹² V poměrech starého práva jsme přitom usnesení valné hromady nepovažovali za právní úkon, možnost jeho podmínění se tak dovozovala nanejvýš cestou analogie. Nové právo umožnilo nahlížet na usnesení valné hromady jako na právní jednání.¹³ Tím spíše se za jeho účinnosti musí prosadit závěr, že jako kterékoliv jiné právní jednání lze i usnesení valné hromady (včetně rozhodnutí o rozdělení zisku) podmínit, jak plyne z § 548 ObčZ, tedy i vázat jeho účinnost na nahodilou událost, o níž v době přijetí usnesení není jisté, zda nastane (tzv. kazuální podmínka odkládací). Teprve splněním takové podmínky by usnesení o rozdělení zisku nabylo účinnosti a založilo společníkům (akcionářům) právo na výplatu podílu na zisku (dividendy) v rozsahu vymezeném v usnesení. Zákonná tříměsíční splatnost takového práva by se potom logicky neodvýtala od okamžiku, kdy valná hromada usnesení přijala (§ 34 odst. 2 ZOK), nýbrž kdy usnesení nabylo účinnosti, tedy kdy se splnila podmínka, jež odkládala jeho účinnost. Jelikož pravidlo o splatnosti práva na výplatu je dispozitivní, valná hromada by ji mohla určit i jinak.

Rozhodnutí o rozdělení významných vlastních zdrojů a jejich výplata v praxi nezřídka předchází před převodem podílů či akcií na třetí osobu. Jediný společník (akcionář) či skupina společníků (akcionářů) zisky a jiné vlastní zdroje kumulují ve společnosti, dokud nepojmou záměr podíly (akcie) převést. Teprve tehdy zpravidla rozhodnou o jejich rozdělení a výplatě. Přitom je však třeba varovat před rizikem, na něž poukazují skutkové okolnosti a právní závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2017, sp. zn. 29 Cdo 1868/2016. O rozdělení zisku v působnosti valné hromady těsně před převodem svých akcií rozhodl jediný akcionář. Výplatu ihned realizoval a akcie převedl. V zákoně tříměsíční lhůtě však oprávněná osoba z okruhu nabyvatelů navrhla soudu, aby vyslovil neplatnost usnesení bývalého akcionáře o tomto rozdělení. Bylo zřejmé, že společnost (která je – vedle navrhovatele – ze zákona účastníkem řízení o vyslovení takové neplatnosti, za niž však byly oprávněny v řízení jednat právě osoby

¹¹ Z nedávného usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 7. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1175/2017, se podává, že bilanční test § 350 odst. 1 ZOK nicméně nelze použít na rozsah (efektivního) snížení základního kapitálu, při kterém je částka odpovídající takovému snížení vyplácena akcionářům.

¹² Viz např. ČECH, P. Lze odložit účinnost či podmínit usnesení valné hromady? *Právní rádce*. 2013, (2), s. 26–29, nebo ČECH, P. K přípustnosti rozvazovací podmínky při jmenování jednatele do funkce v německém a v českém právu. *Jurisprudence*. 2006, (4), s. 48–50.

¹³ Viz DĚDIČ, J. K právní povaze usnesení valné hromady v rekonstrukci soukromého práva. *Obchodněprávní revue*. 2011, (11), s. 326.

dosazené nabyvateli, kteří mohli mít z vyslovené neplatnosti jediné prospěch) v řízení nebude právě překypovat iniciativou na obranu platnosti napadeného rozhodnutí. Svě účasti v řízení se proto tím spíše domáhal bývalý akcionář, který rozhodnutí přijal a měl také největší zájem na jeho platnosti. Kdyby soud neplatnost vyslovil, odpadl by titul pro výplatu rozděleného zisku a on by musel společnosti vracet, co mu plnila. Účastenství v řízení by mu umožnilo snášet argumenty ve prospěch platnosti, s nimiž by se soud musel vypořádat, navrhopvat důkazy a především podávat opravné prostředky. Soud prvního stupně ani soud odvolací nicméně bývalého akcionáře do řízení nepřibraly. K podanému dovolání měl Nejvyšší soud v dovolacím přezkumu otevřeno otázku případného vedlejšího účastenství takto dotčeného akcionáře. Zodpověděl ji negativně; takové účastenství nepřipustil. Nedořešenou ponechal otázku případného hlavního účastenství osob, které by mohly být vyslovením neplatnosti napadeného usnesení přímo dotčeny na svých právech, když dovolání směřovalo právě jen proti rozhodnutí o vedlejším účastenství bývalého akcionáře. Z jeho ustálené judikatury se nicméně podává, že ani hlavní účastenství Nejvyšší soud takovým osobám nepřiznává. Jedinými účastníky řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady jsou navrhovatel (osoba, která se domáhá neplatnosti) a společnost.¹⁴ Tento závěr Nejvyšší soud znovu potvrdil a obsáhle argumentoval ve zcela nedávném usnesení ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 29 Cdo 4727/2016. V něm doslova (a na dlouho zřejmě definitivně) uzavřel: „*Nejvyšší soud si je vědom toho, že případné vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady jakožto projevu vůle akciové společnosti může mít dopady i do poměrů akcionářů společnosti (jakožto osob ‚tvořících‘ společnost coby právnickou osobu korporativního typu) či členů jejich orgánů (typicky tam, kde vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady má vliv na jejich setrvání ve funkci, popř. na obsah jejich vztahu ke společnosti). Nicméně tyto osoby (nepodaly-li návrh na vyslovení neplatnosti) nejsou účastníky řízení, neboť v něm není jednáno o jejich právech a povinnostech ve smyslu posledně označeného ustanovení. Na tom nic nemění ani skutečnost, že případné dotčení práv či povinností společnosti může mít (a zpravidla má) zprostředkovaně dopad i na společníky (akcionáře) jakožto osoby ‚tvořící‘ společnost (korporaci). Skutečnost, že případné vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady může mít dopad i na osoby, které se tohoto řízení neúčastní, ostatně reflektuje i ustanovení § 131 odst. 3 písm. b) obch. zák. Jinak řečeno, ne každého, jehož se závěr o neplatnosti usnesení valné hromady může ve svých důsledcích dotknout, lze považovat za osobu, o jejíž právech a povinnostech je v řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady jednáno ve smyslu § 94 odst. 1 věty první o. s. ř. Uvedené závěry opakovaně shledal ústavně konformními i Ústavní soud. I podle jím přijatého výkladu platí, že účastníkem řízení o vyslovení*

neplatnosti usnesení valné hromady je vedle navrhovatele (či navrhovatelů) toliko společnost, jejíž valná hromada přijala napadená usnesení. Uvedený závěr Ústavní soud vyslovil i v situaci, kdy se účasti v řízení neúspěšně domáhali členové orgánů společnosti, kteří byli napadenými usneseními odvoláni z funkce či do této funkce zvoleni, a jejichž postavení se případné vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady ve svých důsledcích bezesporu může dotknout (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1604/08, ze dne 19. 3. 2009, sp. zn. III. ÚS 2447/08, či ze dne 9. 3. 2017, sp. zn. IV. ÚS 407/17). Představa dovolatelky, že účastníkem řízení jsou vždy a bez dalšího všichni, kterých se vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady může ve svých důsledcích dotknout, bez ohledu na to, jaký je jejich počet, zda jsou (a mohou být) soudy známi a zda o svoji účast v řízení stojí, není udržitelná a ve svém důsledku by vedla v řadě případů k tomu, že by navrhovatel nebylo možné poskytnout soudní ochranu, neboť by řízení reálně nebylo možné vést.“

I kdyby tedy vyslovení neplatnosti závažně postihlo konkrétní osoby, což v případě usnesení o rozdělení zisku pravidelně nastane, neodůvodňuje to jejich účastenství v řízení o takovém vyslovení. Potenciálně dotčení (bývalí) společníci (akcionáři) mohou do řízení vstupovat jen neformálně – adresovat soudu své podněty a doufat, že soud je v řízení o vlastní iniciativě zohlední. Zvláštní řízení soudní, mezi něž spadá i řízení o vyslovení neplatnosti usnesení valné hromady, ovládá vyšetřovací zásada. Soud tak v řízení zjišťuje materiální pravdu bez ohledu na iniciativu účastníků. Může provést i důkaz, jež žádný z nich nenavrhuje. I kdyby společnost souhlasila s návrhem na vyslovení neplatnosti, soud nemůže neplatnost vyslovit „pro uznání“, aniž by konstatoval materiální důvody takové neplatnosti. V tom by měla tkvět záruka ochrany práv těch, jejichž zájem může být neplatností dotčen, aniž by jim zákon přiznával status účastníků. Přesto nelze skrývat, že v konkrétním případě tato garance nemusí stačit. Převodcům podílů (akcií), kteří těsně před převodem „vybrali“ ze společnosti zdroje, jež v ní za dobu svého působení nakumulovali, lze tudíž doporučit, aby na nastíněné riziko pamatovali a dostatečně je ošetřili. Tím, že nezaloží sebemenší důvod pro vyslovení neplatnosti usnesení o rozdělení, které předcházelo převodu, že mezi jeho přijetím a převodem podílů (akcií) nechají dostatečný odstup (zásadně tříměsíční), který zabrání nabyvatelům a osobám jimi dosazeným do orgánů společnosti, aby platnost usnesení včas napadli u soudu, případně že do smlouvy o převodu vtělí klauzule, které nabyvatele odradí od domáhání se vyslovení takové neplatnosti. Například podmínku, která smlouvu o převodu automaticky rozváže, bude-li podán takový návrh na vyslovení neplatnosti, a tím obnoví účast převodce ve společnosti, aby mohl skrze ni zabezpečit účinnou ochranu svých práv.

¹⁴ Z poslední doby viz například závěry usnesení ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 29 Cdo 2853/2016, a zcela aktuálně potom ze dne 19. 9. 2018, sp. zn. 29 Cdo 4727/2016.

Rozdělení a výplata veškerých vlastních zdrojů, jež společnost dosud vytvořila, před převodem podílu či akcií by v konkrétním případě mohly dokonce naplnit znaky nepoctivého jednání, které by založilo rozpor rozhodnutí valné hromady o takovém rozdělení s dobrými mravy, a tím důvod jeho neplatnosti (§ 45 odst. 1 ve spojení s § 191 odst. 2 ZOK, pokud jde o společnost s ručením omezeným, nebo s § 428 odst. 2 ZOK ve vztahu ke společnosti akciové). K samotnému rozdělení by se však musely připojit další specifické okolnosti, které by ve svém souhrnu odůvodnily výjimečný závěr, že cílem jednání převodce bylo poškodit nabyvatele podílu a vyhnout se stavu, jehož dle smlouvy mělo být dosaženo, nebýt takového rozdělení. Viz skutkové okolnosti a právní závěry nedávného usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 10. 2018, sp. zn. 27 Cdo 1499/2017: „Bylo-li by jediným účelem napadeného usnesení valné hromady zabránit tomu, aby na dovolatele přešel spolu s podílem taktéž (v něm vtělený) podíl na zisku společnosti za předchozí účetní období, ačkoliv by se tak za řádného běhu věci (kdyby H. P. dodržela závazky převzaté smlouvou o smlouvě budoucí) stalo, a současně marginalizovat podíl dovolatele ve společnosti cestou zvýšení základního kapitálu a započtení pohledávky druhého společníka za společností (z titulu podílu na zisku) na jeho vkladovou povinnost, lze takové jednání označit za zneužívající a nemravné a lze i vyslovit neplatnost takového usnesení valné hromady pro rozpor s dobrými mravy.“

Za pozornost stojí též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2017, sp. zn. 23 Cdo 1782/2017. Zabýval se otázkou, nakolik může společenská smlouva vyjmout spor o vyplacení podílu na zisku z působnosti soudů a založit ohledně něj kompetenci rozhodce. Nejvyšší soud se postavil jednoznačně za arbitrabilitu takového sporu, tedy jeho způsobilost být řešen před rozhodcem. Případ se sice týkal veřejné obchodní společnosti, závěry rozsudku jsou však nepochybně přenositelné i do poměrů společnosti s ručením omezeným či akciové společnosti a i na jiná plnění z vlastního kapitálu.

Novou a nesmírně důležitou otázku konečně Nejvyšší soud nastolil ve svém rozsudku ze dne 27. 6. 2018, sp. zn. 29 Cdo 3325/2016. Akcionářskou žalobou se minoritní akcionář domáhal za akciovou společnost po členech jejího představenstva náhrady škody ve výši přes 4,5 mil. Kč, kterou měli společnosti způsobit nevýhodnou emisí dluhopisů. Vlastníkům dluhopisů společnost v emisních podmínkách slíbila velkorysý úročení (20 % ročně), když obvyklý tržní úrok ve stejném čase dosahoval sotva 6 %. Rozdíl představoval ušlý zisk, tedy škodu, jejíž náhrady se žalobce domáhal. Specifická potíž tkvěla v tom, že dluhopisy upsali takřka výlučně akcionáři společnosti (vyjma

minoritního, který za společnost žaloval). Výhodné úročení dluhopisů se tak stalo nástrojem vyvádění zdrojů ze společnosti bez ohledu na hospodářský výsledek, respektive pravidla pro jeho rozdělení a výplatu, jak se podávají ze zákona a shora uvedeného výkladu. Nejvyšší soud potvrdil, že takové plnění akcionářům může představovat obcházení zákona v úpravě rozdělení a výplaty vlastních zdrojů, a být tudíž nepřipustné a neplatné. Doslova k tomu uzavřel: „[V]ydání dluhopisů může být – podle okolností konkrétního případu – jednáním porušujícím (obcházejícím) zákonná pravidla rozdělování zisku či jiných vlastních zdrojů, a to zejména tehdy, kdy by účelem emise dluhopisů bylo rozdělit mezi (některé) akcionáře či další osoby (formou úroků z dluhopisů) zdroje společnosti za podmínek, za kterých by společnost zisk ani jiné vlastní zdroje podle zákonných pravidel rozdělit nemohla (např. na úkor části akcionářů či v rozporu s tzv. bilančním testem dle § 178 obch. zák.).“ Nepochybuji, že Nejvyšší soud bude v nastoupené cestě pokračovat, když v praxi lze narazit na další konstrukce, které znaky takového obcházení, jak je Nejvyšší soud pojmenoval, nepochybně naplňují. Rovněž právní teorie otázce začíná věnovat pozornost, kterou zasluhuje a dlouho postrádala.¹⁵

2 Výplata podílu

2.1 Splatnost práva na podíl na zisku

Výplata podílu na zisku předně předpokládá, že právo na něj dospěje (stane se splatným). Teprve tímto okamžikem musí společnost podíl vyplatit a jeho věřitel (společník, akcionář, člen orgánu, postupník, zástavní věřitel atd.) může právo uplatnit u soudu, tj. společnost o výplatu žalovat a požadovat úrok z prodlení. Okamžik splatnosti práva na výplatu podílu na zisku je důležitý i z jiného důvodu. Není pochyb, že také právo na výplatu podílu na zisku se promlčuje jako kterékoli jiné majetkové právo, o němž zákon nestanoví něco jiného (§ 611 ObčZ). Nejvyšší soud dovodil, že promlčení podléhá dokonce právo společnosti na splacení vkladu, respektive emisního kurzu akcií.¹⁶ Tím spíše bude nutno promlčení podrobit také právo na výplatu podílu na zisku. Promlčecí lhůta činí tři roky a běží právě od splatnosti (§ 629 odst. 1, § 619 odst. 1 a 2 ObčZ).

Právo na výplatu podílu na zisku je v kapitálových společnostech splatné do tří měsíců ode dne, kdy bylo přijato rozhodnutí valné hromady o jeho rozdělení, ledaže společenská smlouva (stanovy) či rozhodnutí valné hromady určí jinak (§ 34 odst. 2 ZOK). Tříměsíční splatnost se tedy prosadí, jen když splatnost neřeší společenská smlouva (stanovy) ani rozhodnutí valné hromady. Je logické, že

¹⁵ Z poslední doby viz zvláště příspěvek J. Flídra: Zákaz vracení předmětu vkladu jako účinný nástroj ochrany věřitelů kapitálové společnosti. *Obchodněprávní revue*. 2018, (9), s. 241–247.

¹⁶ V poměrech společnosti s ručením omezeným viz jeho rozsudek ze dne 22. 1. 2009, sp. zn. 29 Cdo 1553/2007, nebo usnesení ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 29 Cdo 631/2010, pokud jde o situaci v akciové společnosti.

valná hromada by mohla rozhodnout o jiné splatnosti, než kterou stanoví zákon, jen kdyby údaj o ní neplýnul ze společenské smlouvy (stanov). Pokud společenská smlouva (stanovy) splatnost určuje (například jako šestiměsíční od rozhodnutí valné hromady o rozdělení zisku), je jí valná hromada vázána. Odchýlit od ní by se mohla jen v režimu jednorázového průlomu, tedy pokud by rozhodnutí o jiné splatnosti přijala stejnou většinou, jakou by mohla i změnit společenskou smlouvu (stanovy) a (ideálně též, i když zřejmě nikoliv nezbytně) ve formě notářského zápisu. Jestliže se ale společenská smlouva (stanovy) k otázce splatnosti práva na výplatu podílu na zisku nevyjadřuje, může ji valná hromada určit jinak i běžnou většinou, jakou rozhoduje o rozdělení zisku (nepředepisuje-li společenská smlouva či stanovy vyšší většinu). Tyto závěry se týkají splatnosti práva na výplatu podílu na zisku bez ohledu na to, kdo má být příjemcem plnění, zda společník (akcionář), či libovolná třetí osoba.

Od zákonné tříměsíční splatnosti se společenská smlouva (stanovy) či rozhodnutí valné hromady mohou odchýlit oběma směry, tedy lhůtu zkrátit i prodloužit, a to v podstatě neomezeně. Zkrátit by ji mohly v krajním případě až tak, že společnosti by vznikla povinnost vyplatit podíl na zisku okamžitě, prodloužit naopak třeba i na několik let. Limitem pro takové prodloužení by mohl být snad jedině rozpor s dobrými mravy, zákaz zneužití většiny hlasovacích práv ve společnosti apod. Takový rozpor či zneužití však nepůjde spatřovat v situaci, v níž společnost výplatu oddálí ne proto, aby kohokoliv znevýhodnila, nýbrž z obav o své hospodaření. Pokud společnost vytvořila zisk, který si společníci přejí rozdělit, a jsou pro to splněny bilanční předpoklady, prozatím však nemá dostatek hotovosti, aby dostala svému závazku k výplatě, lze mít za rozumné, jestliže splatnost adekvátně odloží na dobu, v níž očekává zlepšení. V podobném duchu Nejvyšší soud v minulosti posoudil například odklad splatnosti plnění odpovídajícího efektivnímu snížení základního kapitálu. Valná hromada ji určila v trvání pěti let a společníkovi se to zdálo nemravné. Nejvyšší soud mu nedal za pravdu.¹⁷ Tyto závěry lze vztáhnout i na splatnost výplaty podílu na zisku.

2.2 Rozhodnutí o vyplacení podílu na zisku

Ať již je splatnost práva na výplatu podílu na zisku jakkoliv dlouhá (okamžitá na jedné straně či několikaletá na straně druhé), než společnost podíl vyplatí, musí o vyplacení rozhodnout její statutární orgán (§ 34 odst. 1 ZOK). Není významné, komu se podíl vyplácí, zda společníkům, členům orgánů, zaměstnancům, či jiným osobám. Rozhodnutí statutárního orgánu společnosti o jeho vyplacení musí předcházet každé takové výplatě. Proces schvalování distribuce zisku je tak zásadně

dvoufázový. Nejprve valná hromada rozhodne o rozdělení zisku a již tím společníkům či jiným osobám založí právo na podíl na něm. Poté statutární orgán rozhodne o vyplacení podílu a tím otevře cestu pro to, aby společnost ve lhůtě splatnosti splnila svou povinnost k výplatě. I vzhledem k požadavkům, jež zákon klade na rozhodnutí o vyplacení, je zřejmé, že statutární orgán je musí přijmout těsně před výplatou, tedy stanoveným či určeným datem splatnosti. Právě k tomuto okamžiku je nutno posoudit splnění předpokladů pro výplatu, zejména testu insolvence. To by statutární orgán těžko mohl v předstihu.

V poměrech dualistické akciové společnosti rozhodnutí přijme představenstvo jako kterékoliv jiné, tj. (tvoří-li představenstvo více členů) na řádně svolaném zasedání za přítomnosti či jiné účasti většiny členů a hlasy většiny přítomných (§ 156 odst. 1 ObčZ), případně *per rollam*, a pořídí o něm standardní zápis, který bude sloužit jako doklad o jeho přijetí (i případné odpovědnosti členů, kteří pro ně hlasovali, za škodu, kterou by jím mohli způsobit). Jelikož zákon výslovně požaduje, aby o vyplacení rozhodl statutární orgán společnosti, v poměrech monistické akciové společnosti nebude rozhodnutí přijímat správní rada, nýbrž statutární ředitel (§ 463 odst. 1 ZOK). Ve společnosti s ručením omezeným je situace složitější. Bude-li mít více jednatelů, lze se ptát, kteří z nich mají o vyplacení rozhodnout. Zákon problém řeší tak, že každý jednatel je (sám sobě) samostatným statutárním orgánem (§ 44 odst. 5 ZOK). Jeden společný, kolektivní orgán více jednatelů utvoří jedině tehdy, určí-li tak společenská smlouva (§ 44 odst. 5, § 194 odst. 2 ZOK). Pokud se tak stane, přijmou jednatelé rozhodnutí o vyplacení podílu na zisku ve sboru (podobně jako v představenstvu akciové společnosti, jak uvedeno shora). V drtivé většině společností se však společníci k takovému kroku neuchýlili. Potom se prosadí závěr, podle něhož samostatní jednatelé musejí většinou odsouhlasit jen opatření obchodního vedení (§ 195 odst. 1 ZOK); o ostatních záležitostech může rozhodnout kterýkoliv jednatel samostatně. Rozhodování o výplatě podílu na zisku je věcí vztahu společnosti ke společníkům. Z dosavadní (nepochybně dál použitelné) judikatury Nejvyššího soudu se podává, že rozhodování o takových otázkách nespadá do obchodního vedení.¹⁸ Rozhodnutí o vyplacení podílu na zisku tak tvoří předmět samostatné působnosti kteréhokoliv jednatele a ten o něm bude moci rozhodnout, aniž by k tomu potřeboval souhlas ostatních jednatelů¹⁹. Tento stav by ovšem pro společníky nemusel být přijatelný – riskovat, že vyplacení provede kterýkoliv jednatel o vlastní vůli a bez vědomí zbylých jednatelů. Lze tudíž doporučit, aby společenská smlouva na otázku pamatovala a předepsala, že s vyplacením musejí souhlasit všichni jednatelé (či přinejmenším jejich většina), i když jinak netvoří kolektivní orgán.

¹⁷ Viz závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 7. 2002, sp. zn. 29 Odo 856/2001.

¹⁸ Viz závěry usnesení Nejvyššího soudu ze dne 5. 4. 2006, sp. zn. 5 Tdo 94/2006.

¹⁹ Viz k tomu například (pokud jde o působnost rozhodnout o svolání valné hromady) závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 1997, sp. zn. 1 Odon 2/97, publikovaného v časopisu *Právní rozhledy*, č. 8/1997.

Důvod, proč zákon požaduje zvláštní rozhodnutí statutárního orgánu společnosti o vyplacení podílu na zisku, tkví v tom, aby členové tohoto orgánu, než rozhodnutí přijmou, důkladně prověřili, že jsou splněny podmínky pro výplatu, a potom nesli odpovědnost za vady takového posouzení. Jde především o dva předpoklady. Statutární orgán se musí předně přesvědčit, že rozdělení zisku, který má být vyplacen, odpovídá zákonu. Pokud by tomu tak nebylo, nesmí se podíl na zisku vyplatit (§ 34 odst. 3 ZOK). To znamená, že rozhodla-li o rozdělení zisku valná hromada v rozporu se zákonem, rozhodnutí nezaloží právo na podíl na zisku, ani kdyby je žádná oprávněná osoba včas nenapadla u soudu. Rozhodnutí valné hromady, které by zisk rozdělovalo v rozporu se zákonem, jednoduše (bez dalšího) nezaloží žádné právní následky; jako by neexistovalo. Statutární orgán by podíly na zisku vyplácel bez právního důvodu. Příjemci by plnění museli vrátit jako bezdůvodné obohacení. Zákon dokonce stanoví vyvratitelnou domněnku, že ti členové statutárního orgánu, kteří souhlasili s vyplacením podílu na zisku v rozporu se zákonem, nejednali s péčí řádného hospodáře (§ 34 odst. 3 ZOK). Společnosti by museli hradit škodu, kterou jí tím způsobili. Důvod, pro nějž rozdělení zisku odporuje zákonu, a statutární orgán tak podíl na něm nesmí vyplatit, může spočívat v nedodržení bilančního testu (tedy že nebyly dodrženy bilanční podmínky pro rozdělení zisku), mohlo by se ale jednat i o jiné pochybení.

2.3 Test insolvence a důsledky jeho nedodržení

Druhý předpoklad výplaty, o jehož splnění se musí statutární orgán přesvědčit a který posuzuje právě jen on, vymezuje zákon v § 40 odst. 1 ZOK jako tzv. test insolvence. Společnost dle něj nesmí vyplatit zisk (statutární orgán tedy o takové výplatě ani nesmí rozhodnout), pokud by si tím přivodila úpadek dle insolvenčního zákona.²⁰ Požadavek reaguje na zkušenost, že bilanční hledisko, jež valnou hromadu omezuje při rozhodování o rozdělení zisku, dostatečně nevypovídá o hospodářské a finanční situaci společnosti. Z praxe jsou známy případy společností, které bilančně vytvořily zisk (nezřídka zásluhou účetních operací, jako např. přecenění v rámci přeměn, často účelově prováděných), jejich hospodářská a finanční situace v době rozdělení a výplaty však nebyla dobrá, jak potvrdil pozdější úpadek. V poměrech starého práva panovaly pochybnosti, zda společnost může rozdělit a vyplatit zisk v situaci, kdy se na výplatu musí masivně zadlužit a tím ohrozit svou budoucí solventnost. V rozsudku ze dne 25. 3. 2010, sp. zn. 5 Afs 25/2009, který se týkal akciové společnosti OKD, v tom Nejvyšší správní soud neshledal problém. Primárně sice posuzoval otázku daňové uznatelnosti úroků z takového úvěru, argumentačně se však vyjádřil i k obecné přípustnosti samotného úvěru. Odborníky z oboru obchodního práva však tento závěr povětšinou

zaskočil, když přinejmenším část z nich razila opačné stanovisko. Test insolvence, jež výslovně zakotvil zákon o obchodních korporacích, je do značné míry reakcí na toto rozhodnutí. Od 1. 1. 2014 musí tedy statutární orgán pečlivě zvažovat i hospodářský, resp. finanční dopad distribuce zisku, nejen hledisko bilanční. Shledá-li, že výplata podílu na zisku by společnost nadměru zatížila (třeba právě nutností masivního zadlužení) a tím ohrozila její budoucí solventnost (platební schopnost), nesmí podíly vyplatit, i kdyby na ně společníkům (akcionářům) či dalším osobám plynulo právo z platného usnesení valné hromady či přímo dikce společenské smlouvy (stanov) u pevného podílu. Ze smyslu a účelu testu insolvence je zřejmé, že jeho splnění je třeba posoudit nikoliv k době, kdy valná hromada zisk rozdělila, nýbrž k okamžiku, kdy má společnost podíly vyplatit, tedy k datu splatnosti práva na ně. Statutární orgán musí vzít v úvahu aktuální situaci, která ve společnosti panuje v době předpokládané výplaty.

S tím souvisí otázka, jaké právní důsledky nastanou, jestliže statutární orgán shledá, že výplata v testu propadla, a rozhodne o nevyplacení. Podporuji řešení, které nabízejí dostupné prameny²¹ a dle kterého nesplnění testu insolvence a neschválení výplaty podílů na zisku z tohoto důvodu nezpůsobí zánik práva na takový podíl. Toto právo založila svým rozhodnutím valná hromada (případně – u pevných podílů – plyne přímo ze společenské smlouvy / stanov) a statutární orgán je svým rozhodnutím nemůže zrušit. Nesplnění testu insolvence pouze oddálí jeho splatnost. Stanoví-li § 40 odst. 1 ZOK, že společnost nesmí vyplatit zisk, pokud by si tím přivodila úpadek, znamená to, že společnost po dobu, kdy hrozí tento stav, není oprávněna a tím méně povinna plnit a společník (akcionář) či jiná osoba, které právo vzniklo, nemůže jeho plnění požadovat. Právo na výplatu tudíž nemůže být splatné. Jeho splatnost se posune na pozdější okamžik, až se situace zlepší a pravidlo výplatě přestane bránit. Společnost se tím pádem nedostane do prodlení a nevznikne jí povinnost platit z částky, kterou na výplatě dluží, úroky z prodlení. Oprávněná osoba se naopak nemusí obávat promlčení svého práva, když promlčecí lhůta (po)běží až od splatnosti, která dosud nenastala. Statutární orgán by měl situaci průběžně sledovat, a jakmile odpadne překážka nesplněného testu insolvence, která výplatě bránila, k výplatě přikročit. Zlepšení přivodí novou splatnost práva a tím i prodlení společnosti. Kdyby se oprávněná osoba domnívala, že statutární orgán situaci posoudil příliš opatrně, může se obrátit na soud se žalobou o výplatu. Soud přezkoumá, jak vážná situace je, a žalobě buď vyhoví (konstatuje-li, že statutární orgán se v jejím posouzení zmýlil anebo že se situace od té doby změnila), anebo ji zamítne jako předčasnou (dá-li statutárnímu orgánu za pravdu, tj. potvrdí-li, že splatnost dosud nenastala, právo tudíž věřiteli prozatím nelze přiznat).

²⁰ Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.

²¹ Viz například VRBA, M. Test úpadku při výplatě zisku v kapitálové společnosti. *Obchodněprávní revue*. 2014, (2), s. 41–48.

Neprovedení či nesprávné vyhodnocení testu insolvence by mohlo členy statutárního orgánu, kteří rozhodli o vyplacení podílu na zisku v rozporu se zákazem stanoveným v § 40 odst. 1 ZOK či pro takové rozhodnutí hlasovali, přijít dosti draho. Vedle odpovědnosti za škodu, kterou by tím společnosti způsobili, lze připomenout tíživé důsledky, jež zákon stanoví pro případ úpadku společnosti, shledá-li soud, že člen či bývalý člen statutárního orgánu věděl nebo měl a mohl vědět o hrozícím úpadku společnosti

a v rozporu s péčí řádného hospodáře neučinil vše potřebné a rozumně předpokladatelné k jeho odvrácení. Takového člena může soud potrestat neomezeným ručením za veškeré dluhy společnosti (§ 68 odst. 1 ZOK). Je zřejmé, že předpoklady pro tento postup lze snadno naplnit právě porušením zákazu dle § 40 odst. 1 ZOK, tedy tím, že členové statutárního orgánu rozhodnou o vyplacení podílu na zisku, ač jim s péčí řádného hospodáře mělo být zřejmé, že výplatou si společnost přivodí úpadek.

Zajišťovací příkazy očima expertů

Mgr. Violeta Bajmaku
metodička v odboru azylové
a migrační politiky
Ministerstva vnitra

Zajišťovací příkaz jako nástroj správy daní určený pro boj s daňovými podvody má v českém daňovém právu poměrně dlouhou historii, přesto se kolem jeho uplatňování v posledních několika letech objevovaly otázky. Počet vydávaných zajišťovacích příkazů totiž začal od roku 2012 strmě růst, a to i přesto, že jde o institut, který by měl sloužit správci daně jen v těch nejkrajnějších případech, kdy nelze daň vymoci šetrnějšími prostředky. Použití zajišťovacího příkazu totiž může mít naprosto likvidační účinky na daňový subjekt. Postižený podnik může během krátké doby přijít o přístup ke všem svým prostředkům, což má za následek ukončení podnikatelských aktivit, ztrátu zaměstnanců či pověstí společnosti.

u které dosud neuplynul den splatnosti, nebo daň, která nebyla dosud stanovena, bude v době její vymahatelnosti nedobytná, nebo že v této době bude vybrání daně spojeno se značnými obtížemi“². Přitom stanovení indikátorů nedobytnosti této daně, značných obtíží s jejím vybráním, a dokonce i toho, zda daň bude skutečně stanovena, bylo zákonodárcem ponecháno na úvaze správce daně.

Podle daňového řádu může být zajišťovací příkaz vydán v případech, kdy existuje odůvodněná obava, „že daň,

V reakci na trend vzrůstajícího počtu aplikovaných zajišťovacích příkazů byla legitimita dané správní praxe podrobena mediální kritice, asi nejvýznamnější pak v pořadu Reportéři ČT. Finanční správa byla viněna z plošného nadužívání tohoto daňového instrumentu. Tlak médií i veřejnosti byl natolik silný, že se o téma začali zajímat také politici. V roce 2017 pak ze stran veřejné ochránčyně práv Anny Šabatové a Generálního finančního ředitelství vznikly dvě nezávislé analýzy situace, které však plošné

Počet rozhodnutí o vydání zajišťovacího příkazu a celková částka jistin zajišťovaná těmito rozhodnutími v milionech Kč v jednotlivých letech 2010 až 2018.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet rozhodnutí	100	109	269	467	867	1 605	1 561	1 420	1 174
Částka v mil. Kč	2.578	1.877	2.848	6.188	3.828	3.633	3.329	1.594	1.472

(Autorka na základě údajů Finanční správy České republiky.)¹

¹ Dostupné z: <https://www.financnisprava.cz/cs/financni-sprava/financni-sprava-cr/vyrocnizpravy-a-souvisajici-dokumenty/2018>.

² Ustanovení § 167 odst. 1 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

nadužívání nepotvrdily. Ani ty však zcela nerozptýlily atmosféru veřejné nedůvěry v danou správní praxi. Jsou totiž evidovány případy nepřiměřeného postupu správce daně i vůči stabilním a spolehlivým firmám dlouhodobě působícím na českém trhu.

Tento článek si klade za cíl seznámit čtenáře s vybranými výzkumnými poznatky expertního šetření, které bylo provedeno v rámci výzkumu k diplomové práci³ na téma úlohy transparentnosti ve státní správě, kdy významnost transparentnosti byla demonstrována právě na příkladu aplikace zajišťovacích příkazů.

1 Metodologie

Výzkumnými cíli bylo zjistit a pochopit souvislost mezi mírou transparentnosti užívání zajišťovacího příkazu a důvěryhodností této praxe a zároveň zjistit, jaká případná opatření by mohla zvýšit legitimitu, potažmo důvěryhodnost daného nástroje. Expertní šetření mělo pomoci zodpovědět tyto výzkumné otázky: „Nakolik transparentní je aplikace zajišťovacích příkazů finanční správou?“, „Jak ovlivňuje míra transparentnosti důvěryhodnost finanční správy při uplatňování zajišťovacích příkazů?“ a „Jaká opatření mohou zvýšit důvěryhodnost finanční správy v této oblasti správní praxe?“.

Expertní šetření bylo provedeno formou individuálních rozhovorů (dvou krátkých a šesti hloubkových sociologických) v období od června roku 2018 do dubna 2019. Byli dotazováni různí odborníci s dlouholetými zkušenostmi, a to konkrétně **finanční ředitel** soukromé společnosti, **firemní účetní**, **právník** specializující se na finanční právo, **ekonom** specializující se na daně a daňovou politiku, dva **úředníci** Generálního finančního ředitelství (metodici; dotazováni společně), **daňový poradce** mimo jiné aktivně působící v Komoře daňových poradců, **právníčka** z Kanceláře veřejné ochranky ně práv a **soudce** Nejvyššího správního soudu. Písemné záznamy shrnující poznatky z jednotlivých rozhovorů byly zpětně autorizovány samotnými experty a následně anonymizovány.

2 Zjištěné poznatky

Zajišťovací příkaz je nástrojem správy daní na principu *ultima ratio*, což oslovený daňový poradce přirovnává k „*záchranné brzdě pro jízdu z kopce*“. Úředníci podle něj „*začali používat tuto brzdu při jízdě na rovině. Nedávali si záležet, nechtěli podmínku nechat daňový subjekt žít*“, dokud se neprokáže jeho vina z účasti na podvodu.

Zajišťovací příkaz jako institut daňového práva hodnotí tento daňový poradce jako potřebný, neboť jde o rychlý a v některých případech jediný účinný prostředek v boji

proti daňovým únikům. Negativně však hodnotí míru jeho využívání, kdy podle něj tento nástroj začal být používán i v případech, kdy by byl dostačující a šetrnější jiný dostupný nástroj správy daní, např. zástavní právo. Pokud by měl správce daně pochybnosti o budoucím uhrazení daně, mohl by zřídit zástavní právo k nemovitostem podniku, které by u těchto nemovitostí zabránilo úniku úhrady případné daně změnou vlastníka.

Daňový poradce jako alternativu k zajišťovacímu příkazu vidí např. využití dobrovolného prohlášení o majetku, které daňovému subjektu zabránilo s majetkem disponovat; veškerá jeho následná manipulace s majetkem by byla považována za neoprávněnou. Ošetřit tak lze i majetek movitý, se kterým lze v běžných případech nakládat volněji a méně kontrolovaně než s majetkem nemovitým. Existenci zajišťovacího příkazu v daňovém právu hodnotí daňový poradce celkově kladně, takový nástroj je potřeba, měl by být ovšem užíván skutečně jen v případech, pro které byl zákonodárci zamýšlen. Problém nachází v „*totalní exekuci*“, která je většinou se zajišťovacím příkazem spojena. Standardní daňový subjekt si podle něho zaslouží šetrnější zacházení. Mínil, že v drtivé většině případů lze účelu dosáhnout jinými, šetrnějšími způsoby.

Nejvyšší správní soud podle dotazovaných úředníků upravil správní praxi především tím, že vyložil, že zajišťovací příkazy by měly být využívány opravdu v krajních případech, měly by primárně směřovat vůči daňovým subjektům, které vykazují určité významné nestandardnosti, mezi které patří fiktivní sídlo, časté změny jednatelů, jednatelé bez pracovní a obchodní minulosti, rychlý nárůst obrátů, nekontaktnost společnosti, firma bez majetku, bez činnosti. Zajišťovací příkazy by pak podle úředníků neměly být v zásadě užívány vůči daňovým subjektům s dlouhotrvající a bezproblémovou platební minulostí, stabilní majetkovou strukturou a časem již prověřenou pozicí na trhu.

Všichni respondenti se pak shodují na tom, že zajišťovací příkaz může mít na jím dotčený daňový subjekt zcela likvidační účinky. Finanční ředitel na tuto skutečnost také upozorňuje a odsuzuje nešetrnost v jeho užívání. Vnímá jej jako nástroj politicky zneužitelný a podle jeho názoru i skutečně v minulosti zneužitý k likvidaci některých firem. Výrazný nárůst počtu případů vydání zajišťovacího příkazu si dotazovaný daňový poradce vysvětluje až přílišnou motivací vedení Finanční správy České republiky bojovat s daňovými úniky. Období mezi lety 2013 až 2016 lze podle daňového poradce považovat za „*období zajišťovacího šílenství*“ – šílenství ve smyslu nadužívání tohoto nástroje.

Velký vliv na podobu užívání tohoto nástroje měl podle dotazovaného daňového poradce bezesporu vznik § 103 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty (dále též „*ZDPH*“), který umožňuje v případě hrozícího nebezpečí

³ Diplomová práce na téma „Transparentnost ve státní správě jako institut ochrany právních principů na příkladu aplikace zajišťovacích příkazů orgány finanční správy“ včetně nekrácených poznatků expertního šetření dostupná z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/202722/>. Byla obhájena 19. 6. 2019.

z prodlení, aby se zajišťovací příkaz stal splatným okamžikem vydání (tedy okamžikem, kdy byl učiněn úkon směřující k jeho doručení, což je fakticky okamžikem elektronického podpisu). V takovém případě je zajišťovací příkaz pro daňový subjekt obzvláště „překvapivý, náhlý“. Takový zajišťovací příkaz znamená obvykle okamžitou „ekonomickou smrt“. Překvapující je podle něj především proto, že zajišťovací příkaz může být vydán i bez existence probíhajícího daňového řízení s daným subjektem, ten tak vůbec nemusí tušit, že je něco v nepořádku. Daňový subjekt v takovém případě nemá příležitost částku dobrovolně uhradit, ani pokud by prostředky v dané výši měl, upozorňuje daňový poradce. Namísto toho hned po vydání zajišťovacího příkazu vydává správce daně také exekuční příkaz z důvodu neuhrazení částky zajišťovacího příkazu. Ekonom dále hovoří v souvislosti se zajišťovacími příkazy o trendu čtenějšího používání tohoto nástroje nastoleném nikoliv finanční správou, ale samotnou českou vládou. Toto rozhodnutí daňovému správci nenáleží, jeho aktivity při správě daní vycházejí z politicky prosazované snahy o boj s daňovými úniky.

Martin Janeček (ve funkci generálního ředitele Generálního finančního ředitelství byl v letech 2014–2018) podle právníka na svůj post vstoupil motivovaný bojovat proti daňovým únikům a v tomto duchu celou instituci také vedl. Objem vybraných peněz se skutečně rychle zvýšil. S tímto se ztotožňovala většina respondentů.

Důvodem, proč správce daně zajišťovací příkazy více využívá (oproti období do roku 2013), je i podle osloveného právníka kromě tzv. znovuoživení tohoto nástroje také již zmíněné nové ustanovení § 103 ZDPH. Ten umožňuje okamžitý účinek zajišťovacího příkazu, pokud hrozí nebezpečí z prodlení, a tím dělá ze zajišťovacího příkazu mnohonásobně silnější zbraň, než jakou do té doby tento nástroj byl. Rychlý nárůst počtu vydaných zajišťovacích příkazů v poslední dekádě pak úředníci skutečně vysvětlují snahou zaměřit se na daňové podvodníky. K otázce medializace zajišťovacích příkazů právníčka uvádí, že v takovém rozsahu a formě, v jaké proběhla, ji považuje spíše za nešťastnou. Daňové subjekty v médiích vystupovaly vždy jako nevinné oběti, přičemž ve skutečnosti některé z nich mohly být vědomými účastníky daňových podvodů. Finanční správa na druhou stranu byla vykreslena vždy jako úřad vydávající nezákonná rozhodnutí ve věcech zajišťovacích příkazů. Finanční správa je podle ní ve vztahu k médiím ve znevýhodněné pozici, neboť má ze zákona povinnost mlčenlivosti, i pokud daňový subjekt uvádí v médiích neúplné nebo zavádějící informace. Nemá tedy prakticky možnost tyto informace korigovat. Komunikaci vůči veřejnosti má podle právníčky daňová správa ztíženou i z důvodu právní složitosti tématu zajišťovacích příkazů. Je „*tak složité, že pokud by ho zjednodušili (aby bylo pro veřejnost lépe pochopitelné – pozn. autorky), tak by (finanční úředníci – pozn. autorky) mohli být osočeni*“, že se dopouštějí dezinterpretace zákonných norem. Podobně se vyjádřil také soudce, navíc podle něj tuto medializaci v takové míře, v jaké začala probíhat přibližně od roku 2015, vyvolal primárně strach běžných

daňových subjektů, podnikatelů, kteří se začali obávat, že by se tento nástroj mohl dotknout i jich.

Zároveň je údajné nadužívání zajišťovacích příkazů podle právníka problémem zpolitizovaným. Podle něj je situace vydávání zajišťovacích příkazů viděna jako problém proto, že došlo k její medializaci, respektive pouze jejích negativních aspektů, zároveň však měla medializace některých excesů i své pozitivní důsledky, a to že se tomuto nástroji začalo věnovat více pozornosti.

Veškerou metodickou činnost směřující k úpravě správní praxe však naopak podle úředníků nelze spojovat s mediální tlakem, který byl na oblast vydávání zajišťovacích příkazů vyvíjen. Finanční správa podle nich dostává svým povinnostem a nezávisle na medializaci upravuje správní praxi v souladu s judikaturou. Mediální a politický zájem, který se rozvířil kolem zajišťovacích příkazů, byl podle úředníků až překvapující, domnívají se, že v dané době šlo pravděpodobně o atraktivní politické téma, jak se ostatně domnívají také další oslovení respondenti. Podle právníka to opravdu není tak, že by finanční správa zajišťovací příkazy nadužívala, ona je „konečně“ začala používat. Podle něj je zřejmé, že nová metodika a postupy správce daně nemohly být zpočátku dokonalé, neboť v tomto rozsahu dosud zajišťovací příkazy využívány nebyly. Soudy některá rozhodnutí zrušily a finanční správa na základě toho průběžně upravuje své postupy. Je podle něj logické, že pokud se zajišťovací příkazy nevyužívaly, neexistovala ani judikatura (v takovém rozsahu – pozn. autorky).

V odpověď na to, jak si soudce vysvětluje nárůst počtu zrušených správních rozhodnutí o vydání zajišťovacího příkazu, tento uvádí, že v době, kdy úředníci začali více využívat zajišťovací příkaz jako nástroj, neexistovala detailní judikatura, která by úředníkům mohla poskytnout vodítko, jak postupovat. Lze ovšem také podotknout k Odvolacímu finančnímu ředitelství, že od několika respondentů včetně soudce zaznělo negativní hodnocení tohoto odvolacího orgánu, a to v tom smyslu, že funguje (resp. fungoval) pouze formálně. Slovy daňového poradce skutečně neplní svoji funkci, jinak by počty soudem zrušených správních rozhodnutí nebyly tak vysoké.

Oslovení úředníci mají za to, že vzhledem k rozsudkům Nejvyššího správního soudu, které v rámci přezkumu vydaných zajišťovacích příkazů vyzněly v neprospěch finanční správy, lze uvažovat o tom, že v minulosti mohlo docházet k některým případům v podobě špatného zacílení rozhodnutí o vydání zajišťovacího příkazu. Tyto případy byly podle nich zapříčiněny „přílišnou horlivostí“ správce daně. Podle nich došlo k několika případům vydání zajišťovacího příkazu směrem k daňovému subjektu, který sice mnohdy s vysokou měrou pravděpodobnosti byl účasten podvodného řetězce, tato skutečnost však sama o sobě nebyla dostatečná pro naplnění odůvodněné obavy nutné pro vydání zajišťovacího příkazu.

Podle právníka je z jednání finanční správy patrná snaha vykonávat svou činnost dobře, zveřejňuje metodiky,

reviduje své postupy, reaguje na kritiku a judikaturu. Má na ni však značný vliv politika – jako instituce je politizovaná. V posledních několika letech ze strany politiků, a to především současného premiéra Andreje Babiše, bývalého ministra financí, vzrostl požadavek na efektivní a důsledný výběr daní.

Zajišťovací příkazy mají sloužit pro boj s daňovými úniky, daňový poradce však v této souvislosti upozorňuje, že i kdyby se daňový subjekt skutečně vědomě účastnil řetězce s podvodným jednáním, správce daně není příslušný k trestání (exekucí majetku – pozn. autorky), jeho zákonným úkolem je správa daní. Potrestán může být daňový subjekt až v případném trestním řízení vedeném příslušnými orgány.

Soudce v souvislosti s hodnocením přístupu finanční správy také zmiňuje, že se objevovaly zprávy, že finanční správa své pracovníky motivuje finančními odměnami ve výši podle objemu vyměřených a zajištěných částek daní, ty však byly oficiálně potvrzeny jen v omezené míře. Soudce upozorňuje, že takový způsob hodnocení pracovníků ve veřejné správě celkově se mu zdá velmi nebezpečný a nevhodný, neboť motivuje pracovníky vydávat co nejvíce rozhodnutí, v tomto případě vybrat co nejvíce daní, a nikoliv vydávat zákonná a správná rozhodnutí.

Většina respondentů považuje současnou podobu daně správné praxe finanční správy a finanční správu samotnou při uplatňování zajišťovacích příkazů za transparentní. Dokonce upozorňují, že co se týče zejména zveřejňování metodik, je finanční správa světlou výjimkou, což vyzdvihují především oslovení úředníci, ale i oslovení právník i právníčka. Podle daňového poradce však statistika „úspěšných“ soudních řízení ve věcech zajišťovacích příkazů uváděná finanční správou „neodpovídá skutečnosti“. Procento vydaných zajišťovacích příkazů označených soudy za nezákonné je podle finanční správy poměrně nízké, v řádech jednotek. Dotazovaný daňový poradce má však jiné údaje, průběžně získávané od samotných soudů. Ty hovoří o **47,5% úspěšnosti daňových subjektů před soudy** v řízeních týkajících se zajišťovacích příkazů.

O návrzích opatření, která by legitimitu rozhodování měla posílit a která byla i odborně diskutována (nucená správa majetku, soudní dozor aj.), daňový poradce míní, že je zásadní pouze správné nastavení správní praxe, tedy pokud bude finanční správa „*dodržovat rozsudky Nejvyššího správního soudu, není třeba dalších opatření*“. S tímto názorem se v podstatě ztotožňují bez výhrad nebo s drobnými výhradami všichni dotazovaní respondenti.

Jak nasvědčují okolnosti a některá sdělení respondentů, celá „kauza nadužívání zajišťovacích příkazů“ měla silně politický nádech. „Zběsilost“ v užívání tohoto nástroje, jak situaci nazval jeden z respondentů, se rozpoutala po nástupu Martina Janečka do čela daňové správy. Zároveň tito respondenti většinou uvedli, že jeho přístup k práci byl poctivý, avšak možná byl vůči daňovým subjektům až příliš podezřívavý a přísný.

Nejprve byl výhodnou figurou politického boje tehdejšího ministra financí Andreje Babiše. Zvyšující se výkonnost daňového správce se dala výborně využít jako jeden z ukazatelů politického úspěchu a píle.

Medializace některých přešlapů daňového správce, nejen v oblasti zajišťovacích příkazů, však začala vrhat špatné světlo i na Andreje Babiše, pod jehož vedením správa daní přitvrdila, uvádějí někteří respondenti. Dokonce začalo být veřejně spekulováno, že likvidace firem prostřednictvím zajišťovacího příkazu se děje na objednávku Andreje Babiše, který finanční správu využívá k tomu, aby se jako podnikatel zbavil konkurence, což respondenti zaznamenali, ale nepotvrdili. Jeden z respondentů ovšem vyjádřil své přesvědčení, že pokud podnikatel zejména v době působení Andreje Babiše na Ministerstvu financí tuto osobu rozhňeval, mohl do týdne očekávat daňovou kontrolu. Excesy správce daně se naopak hodily opozičním politickým stranám; i to může být považováno za jeden z důvodů poměrně rozsáhlého, až překvapujícího zájmu médií o toto téma. Je však nutno dodat, že jakékoliv podezření ze zneužívání veřejné pravomoci je velmi atraktivním tématem, kterému se média ráda věnují.

Dva respondenti nepokrytě uvedli, že si myslí, že čeští podnikatelé se současného premiéra Andreje Babiše bojí, ať už jde o obavy oprávněné, či nikoliv. Zprávy o tom, že mohl mít jako ministr financí, či že dokonce má i v současné době vliv na finanční správu, podle nich na subjekty působí zastrašujícím dojmem. A v tomto ohledu je podle těchto dvou respondentů v podstatě jedno, zda je něco takového reálné, či nikoliv. Skutečným problémem je střet zájmů, který v tomto případě nesporně existuje.

Zastrašení se podle čtyř respondentů musejí cítit také samotní úředníci, neboť jsou politicky tlačeni do výběru daní v co největším objemu, musejí přitom postupovat zcela v souladu se zákonem, a zároveň pokud by vůči nějakému daňovému subjektu projevil shovívavost, velmi rychle by se to mohlo obrátit proti nim samým.

3 Závěr

Správné praxe aplikace zajišťovacích příkazů se podle názoru expertů přirozeně vytříbila po vzniku judikatury v dané oblasti daňového práva. Finanční správa ČR se v průběhu let učila a neustále pracovala na své metodice. Nedůvěru veřejnosti v její konání nelze ani tak připisovat příčinám v této instituci jako spíše politickým aspektům medializované správní praxe. Ačkoliv správce daně v některých případech skutečně postupoval nepřiměřeně a namísto zajišťovacího příkazu mohl využít šetrnější prostředek, nelze tvrdit, že by tak činil zlovně. Nastavená tvrdá politika boje proti daňovým únikům po roce 2011 a podle názoru odborníků i jakási atmosféra strachu jednat příliš shovívavě vytvořila ideální podmínky pro přísnější postup daňových úředníků, nekorigovaný (v té době neexistující) judikaturou. Nedůvěru ve finanční správu navíc podněcoval existující a zejména odbornou

veřejností vnímaný střet zájmů bývalého ministra financí a současného premiéra Andreje Babiše. Nicméně jak je patrné ze sdělení oslovených expertů i z médií, situace kolem zajišťovacích příkazů se uklidnila a přinejmenším odborná část veřejnosti se domnívá, že pokud bude

finanční správa postupovat do budoucna v souladu s platnou metodikou pro aplikaci zajišťovacího příkazu, kterou si sama vytyčila v intencích současné judikatury správních soudů, není se třeba obávat zneužití tohoto mocného institutu.

Výzvy v profesi daňového poradce ve třetí dekádě 21. století

Ing. Tomáš Urbášek, LL.M., FCCA
Ing. Gabriela Hrachovinová, LL.M.
členové prezidia KDP ČR
a členové výboru IFA Česká republika

Psal se rok 1998, když se Tomáš Urbášek hned po škole ucházel o místo daňového poradce v jedné menší rodinné firmě. Paní majitelka na úvod podotkla, že jako kandidáta na takovou pozici si představovala usedlejšího, vousatého pána s brýskem. Tomáš přemýšlel, zda se zvednout a mlčky odejít. Zjevně nesplňoval ani jedno z toho.

Uplynulo víc než 20 let. Otázkou je, z jakého důvodu vytanul Tomášovi tento zážitek na mysl. Zřejmě rychlostí, jakou se mění naše profese. Jen „s usedlostí, plnovousem a brýskem“ si zdaleka nevystačíme.

Naše profese prochází neuvěřitelnou transformací. Při pohledu zpět je zřetelněji vidět trend, kdy se „daňarina“ pomalu posouvala od selského rozumu a ekonomiky ke klikatým paragrafům stále složitějších právních textů. „Daňar“ nebyl nikdy přesně zaškatulkovatelný. Nejčastěji je vnímán jako průsečík ekonomy, účetního, právníka. A změny stále pokračují.

Není to dávno, co jsme s napětím očekávali příchod magického roku 2000. Vstup do 21. století. A vida, za chvíli již vstoupíme do jeho třetí dekády. Kam se posune naše profese? Na co se připravit? Vidíme tři základní trendy.

1 Soft skills

Jsme odborníci ve své profesi. Avšak ruku na srdce, kolik času při plnění clientských požadavků věnujeme otázce, jak působíme na lidi ve svém okolí – zaměstnance, klienty, kolegy či obchodní partnery? A jaký to má zpětně vliv na nás?

Gabriela Hrachovinová do poloviny roku 2011 pracovala jako „pila“ a plnila stanovené cíle tak, aby daně, účetnictví a s tím související procesy byly v souladu se zákonnými předpisy, až „třísky lítaly“. Zadavatelé byli na výsost spokojeni. Gabriela taky, a tak analyzovat důvody kyselých obličejů či kousavých poznámek těmito změnami dotčených osob nebyl důvod. Na povinné školení soft skills chodila s pocitem, že jí „práce stojí“.

A pak to přišlo! Dokonalý AHA efekt. Gabriela objevila kouzlo a nevyhnutelnost znalosti měkkých dovedností, které do té doby podceňovala, protože ve firmách byla přece kvůli tomu, že je dobrý odborník.

Aktuální studie ukazují, že tradiční dovednosti jsou zcela nezbytným, nikoliv však dostačujícím faktorem pro mimořádný úspěch daňových poradců. Složit zkoušky, získat kvalifikaci a neustále pokračovat ve vzdělávání se je nezbytné k prožití pomyslnými vstupními dveřmi

a dobrý výkon profese. Ke skutečnému vyniknutí se však zdá být nezbytná i schopnost vědomě znát své silné a slabé stránky, umět přijímat a dávat upřímnou zpětnou vazbu, rozeznat, porozumět a umět použít informaci o emocích svých i druhých. Účetní, daňoví poradci, auditori i mnozí finanční ředitelé bývají často vnímáni jako kompetentní, avšak studení. A nebýt studený je to, co by mohlo pomoci. Ať už to nazveme sebezpoznaní, empatie, emoční inteligence, či prostě „zlidštění“, zdá se, že to je tím, co nabývá na významu a může pomoci daňovým poradcům dosahovat vysokých cílů. KDP ČR jde s dobou a mezi své tradiční kurzy tvrdých dovedností zařadila i kurzy měkkých dovedností.

2 Digitalizace

„Jsme analogové pozůstatky v digitálním světě,“ shrnul trefně tímto konstatováním jeden z našich kolegů současnost. Slovo „digitalizace“ nás provází každodenně. Nové technologie jsou všude. Tu jako prostředek k zefektivnění, zrychlení či zlevnění procesů. Tu jako prostředek pro výkon manuální, rutinní práce, která již mileniály nemotivuje. Tu jako nástroj usnadňující náš život a vytvářející nové příležitosti a trhy, které ještě nedávno neexistovaly. Je pro nás nezbytností držet krok. Pokrok nezastaví!

Byli a jsme excel-entní. Excel byl revolucí pro naši práci a obrovsky ji zefektivnil. Někdo si mohl pomyslet, co bude dělat řada účetních po nástupu Excelu? Již nebude potřeba sčítat dlouhé sloupce čísel na kalkulačce. Plány, kalkulace a výkazy se přepočtou automaticky během okamžiku se změnou jakékoliv vstupní proměnné. Přesto se podle dnešní situace na trhu práce zdá, že kvalitní účetní o práci nouzi nemá. Nasazení robotů, umělé inteligence, nástrojů na analýzu a vizualizaci dat nás posunuje zase dál. Diskutuje se, do jaké míry jde o hrozbu, do jaké míry o příležitost. Jedno je jasné. Je to realita. Podívejme se na ni pozitivně. Pro nás, daňové poradce, to znamená mentální přesun. Postupně se místo trávení času sběrem a analyzováním historických informací dostaneme více do role daňových odborníků, kteří informace sesbírané a zanalyzované technologiemi budou dávat do kontextu daného klienta, vyvozovat z nich závěry a interpretovat je. Radit, jak je použít pro konkrétní situaci či strategii. To je změna interní, směřující do výkonu profese.

Realizuje se však i změna vnější. Roste naléhavost aktualizace daňové politiky. Nové podnikatelské modely, které digitalizace přináší, ukazují daňový systém jako zastaralý. Jak zdanit digitální ekonomiku? Dostáváme se do zcela nové éry a změny paradigmatu v principech toho, co zdanujeme a kterým státům připadne jaký díl pomyslného koláče. Je žádoucí zajistit, aby nedocházelo ke dvojímu zdanění či naopak nezdanění. Tento vývoj nám může přinést řadu příležitostí. Své zajisté vědí účastníci konference Digital Taxation Forum Prague 2019, kterou KDP ČR také spolupřátala.

3 Transparentnost

Ano, je to tak. Vítejte v éře transparentnosti. Heslo „Svlékněte se, prosím“ můžeme pasovat na moto dnešní doby, tažené společenskou poptávkou. Nebo snad jen „Svlékněte se“, či dokonce „Svlékněte se!“? Nic není tajemstvím. To platí pro oblast daní dvojnásob.

Řadu povinností stanovil zákon o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti, známý jako AML (Anti-Money Laundering). K 1. lednu 2018 byla zřízena evidence skutečných majitelů právnických firem. Byla přijata nebo se stále přijímá řada opatření s prapodivnými zkratkami FATCA (Foreign Account Tax Compliance Act), CRS (Common Reporting Standard), CbCR (Country by Country Reporting), AEI (Automatic Exchange of Information), ATAD (Anti-Tax Avoidance Directive), DAC (Directive on Administrative Cooperation). Některá opatření již byla v ČR implementována, jiná jsou ve stadiu příprav, změn či ve schvalovacím procesu. Jako třeba hodně diskutovaná směrnice DAC6, která zavádí povinnost informovat správce daně o daňově úsporných přeshraničních schématech.

Jde o mezinárodní iniciativy, tu z pera OECD, tu z pera EU, tu z pera různých světových velmocí, kterými se postupně plní i naše zákony. Jde o významné strukturální změny ve snaze vlád zvýšit a vynutit si dodržování daňových zákonů. Dopad na profesi daňového poradce je obrovský.

Co vše to pro nás znamená? Jak se to dotkne nás a našich klientů? Jaké další povinnosti nás čekají? Je anonymita fikcí? Jak je to s mlčenlivostí advokátů, daňových poradců, auditorů? Je ČR v implementaci směrnic restriktivní, nebo maximalistická? Co o vás a vašich klientech sbírají a prozrazují banky? Je mezinárodní spolupráce v oblasti daní jen povídačkou, nebo fungující praxí? Jaké nástroje mají zamezit daňovým únikům?

Abychom byli i v této oblasti na vykročení do třetí dekády 21. století připraveni, pořádá IFA společně s KDP ČR konferenci na téma **Anonymita v éře digitalizace aneb Transparentnost v daních**. Řada zajímavých hostů z businessu, státní správy i akademie se s účastníky podělí o své názory a pohled na konkrétní dopady tohoto trendu dnešní doby.

Pokud jste se dosud nepřihlásili, je nejlepší čas to udělat právě teď. Využijte jedinečné možnosti seznámit se s aktuálním stavem a názory odborníků a položit jim své otázky v diskusi.

Těšíme se na setkání s vámi na této akci.

Tištěný čtvrtletník
KOMORA DAŇOVÝCH PORADCŮ ČESKÉ REPUBLIKY

Kozí 4, 602 00 Brno
tel.: +420 542 422 311, fax: +420 542 210 306
e-mail: kdp@kdpcr.cz, moje.kdpcr.cz, www.kdpcr.cz
IČO: 44995059

Čtvrtletník řídí redakční rada ve složení:

Mgr. Simona Hornochová, JUDr. Petra Nováková, Ph.D., Ing. Lucie Wadurová, LL.M.,
Ing. Jana Skálová, Ph.D., JUDr. PhDr. Karel Šimka, Ph.D., LL.M.,
Ing. Jana Tepperová, Ph.D.

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR pod číslem E 22060.

Články prochází recenzním řízením.

Články obsahují názory autorů, které se nemusí shodovat se stanovisky KDP ČR.

Datum předání do tisku: 11. září 2019

ISSN 1211-9946

Nakladatelsky a redakčně zajišťuje:

Wolters Kluwer

Česká republika

Wolters Kluwer ČR, a. s.
U nákladového nádraží 10
130 00 Praha 3
tel.: +420 246 040 444
www.wkcr.cz
redakce: Andrea Doušová